

Вісник Національного банку України

10/2007

Щомісячний науково-практичний журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року № 10 (140) ♦ Жовтень 2007

Здано до друку 28.09.2007 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

КІРЄВ О.І. (голова),	КРЮКОВА І.В.,	РИЧАКІВСЬКА В.І.,
БУРЯК С.В.,	ЛАНДІНА Т.В.,	САВЛУК М.І.,
БАЖАЛ Ю.М.,	МАТВІЄНКО В.П.,	САВЧЕНКО А.С.,
ГАЙДАР Є.Т.,	МЕЛЬНИЧУК М.О.,	СЕНИЦЬ П.М.,
ГАЛЬ В.М.,	МИЩЕНКО В.І.,	СМОВЖЕНКО Т.С.,
ГАЛЬЧИНСЬКИЙ А.С.,	МОРОЗ А.М.,	ФЕДОСОВ В.М.,
ГЕЄЦЬ В.М.,	ОСАДЕЦЬ С.С.,	ХОФМАНН Лутц,
ГРЕБЕНІК Н.І.,	ПАЛАМАРЧУК А.Б.,	ШЕВЦОВА О.І.,
ГРУШКО В.І.,	ПАСІЧНИК В.В.,	ШЛАПАК О.В.,
ДОМБРОВСЬКИЙ Марек,	ПАТРИКАЦ Л.М.,	ШУМИЛО І.А.,
ІЛАРІОНОВ А.М.,	ПЕТРИК О.І.,	ЮЩЕНКО В.А.,
КРАВЕЦЬ В.М.,	ПОДОЛІВ І.В.,	ЯРЕМЕНКО С.О.,
КРОТЮК В.Л.,	РАЄВСЬКИЙ К.Є.,	ЯЦЕНЮК А.П.

РЕДАКЦІЯ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ НБУ

Головний редактор
Заступник головного редактора
Начальник відділу з випуску журналу "Вісник НБУ"
Заступник начальника відділу — редактор
з питань бухгалтерського обліку, розрахунків
та інформаційно-програмного забезпечення
Редактор з питань валютного регулювання
та міжнародних банківських зв'язків
Відповідальний секретар
Головний художник
Літературний редактор
Дизайнери:

Коректор
Оператор
Реклама і розповсюдження:

Фото:

ПАТРИКАЦ Л.М.
КРОХМАЛЮК Д.І.
ПАПУША А.В.

КОМПАНІЄЦЬ С.О.

БАКУН О.В.
ЛІПІНСЬКА С.М.
КОЗИЦЬКА С.Г.
КУХАРЧУК М.В.
ПЛАТОНОВА Н.Г.,
ХАРУК О.В.
СІЛЬВЕРСТОВА А.І.
ЛИТВИНОВА Н.В.
ГРЕБІШКОВ В.І.,
ГРИЦЕНКО М.Р.
КРОХМАЛЮК Д.І.,
ЛАЗАРЕНКО М.,
НЕГРЕБЕЦЬКИЙ В.С.,
ПАПУША А.В.,
ОСАДЧИЙ І.А.
ПАПУША А.В.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ

просп. Науки, 7, Київ-28, 03028, Україна
тел./факс: (044) 524-96-25
тел.: (044) 527-39-44, 527-38-06, 525-38-25
E-mail: litvinova@bank.gov.ua
http://www.bank.gov.ua

Журнал зареєстровано Держкомвидавком України 09.06.1994 р., свідоцтво KB № 691

Засновник і видавець: Національний банк України.

Адреса: вул. Інститутська, 9, Київ-8, 01008, Україна

Журнал рекомендовано до друку Вченою радою Київського національного
економічного університету ім. Вадима Гетьмана

Публікації в журналі Вищою атестаційною комісією України визнано фаховими
Видається у комплекті з додатком "Законодавчі і нормативні акти з банківської
діяльності"

Передплатний індекс 74132

Дизайн: Редакція періодичних видань НБУ

Надруковано з готового оригінал-макета відділом видавничого обслуговування
Господарсько-експлуатаційного управління НБУ

Адреса друкарні:
просп. Науки, 9, Київ-28, 03028, Україна

Формат 60 × 90 / 8. Друк. офсетний. Фіз. друк. арк. 8.0

Умовн. друк. арк. 9.0. Обл.-вид. арк. 10.6

Тираж 2000 прим.

При передруку матеріалів, опублікованих у журналі, посилання на "Вісник
Національного банку України" обов'язкове. Редакція може публікувати матеріали
в порядку обговорення, не поділяючи думку автора. Відповідальність за точність
викладених фактів несе автор, а за зміст рекламних матеріалів — рекламодавець.

© Вісник Національного банку України, 2007

ЗМІСТ

ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК

Володимир Стельмах — Герой України	2
Державні нагороди України	4

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА

А.Папуша У добру путь, магістри!	5
Н.Петрина Бібліотека в інформаційно-освітньому просторі навчального закладу	56

НАГЛЯД, АУДИТ, КОНТРОЛЬ

В.Зінченко, Г.Карчева Підвищення ефективності управління ризиками в умовах активізації споживчого кредитування	7
--	---

МАКРОЕКОНОМІКА

А.Гайдуцький Масштаби потоків міграційного капіталу в Україну	11
Основні макроекономічні показники розвитку України у серпні 2001—2007 років	31

БАНКИ УКРАЇНИ

В.Сухотеллий Аналіз динаміки структури банківської галузі України за період 1999—2006 рр.	16
Д.Крохмалюк Фінансове управління економічними процесами: слово науковців	20
Основні показники діяльності банків України на 1 вересня 2007 року	39
Л.Сімонова Особливості оцінки банківської нерухомості в Україні	52
Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у серпні 2007 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені у серпні 2007 р.	70
Банки, включені до Державного реєстру банків у серпні 2007 р.	71

БАНКИ, ПРАВО, КОНСУЛЬТАЦІЇ

Практичні питання банківської діяльності: запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та інші актуальні роз'яснення	25
---	----

СВІТОВА ЕКОНОМІКА

В.Козюк Проблеми розшарування глобального монетарного та фінансового простору	32
--	----

ФІНАНСОВИЙ РИНОК

Л.Кльоба Принципи, функції і методи управління банківською інвестиційною діяльністю	40
Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у серпні 2007 року	45
О.Берегуля Іпотечне кредитування як банківська операція: теоретичні основи й умови проведення	46

НОВІ КНИГИ

А.Мороз Актуальне видання з валютної політики	49
--	----

НУМІЗМАТИКА І БОНІСТИКА

Про введення в обіг ювілейних монет "120 років Одеському державному академічному театру опери та балету"	50
Про введення в обіг пам'ятної монети "Іван Богун"	51
Про введення в обіг ювілейної монети "1100 річчя літописного Чернігова"	51
Про введення в обіг ювілейної монети "Іван Багряний"	55

ФОНДОВИЙ РИНОК

Ринок державних цінних паперів України у серпні 2007 року	59
---	----

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

Л.Снігурська Проблемні питання визнання банками процентного доходу за фінансовими інструментами	60
---	----

ВАЛЮТНИЙ РИНОК

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України один раз на місяць (за серпень 2007 року)	67
Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, який встановлюється Національним банком України щоденно (за серпень 2007 року)	68

АНОТАЦІЇ	72
----------	----

Вітаємо! /

Володимир Стельмах — Герой України

Указом Президента України від 21 серпня 2007 року № 736/2007 за визначний особистий внесок у створення та розвиток сучасної банківської системи України, проведення ефективної грошово-кредитної політики, багаторічну плідну діяльність

Голові Національного банку України

Володимиру Стельмаху

присвоєно звання Герой України з врученням ордена Держави.

Цю подію без перебільшення можна назвати знаменною, адже вперше в історії банківської системи України Голову центрального банку удостоєно найвищої нагороди держави.

Звання Герой України — це вшанування наполегливої та нелегкої праці Голови Національного банку, внеску головного банкіра у розвиток банківської системи країни. Володимиру Семеновичу Стельмаху пощастило в житті: він опинявся на вістрі подій у потрібному місці і в потрібний час, готовий до виконання високої місії, яка була йому відведена долею. Багато років тому саме йому, вже освіченому, досвідченому і повному сил фінансисту, роботяшому, сповненому бажання добитися кардинальних змін, випала ця рідкісна нагода і висока відповідальність у когорті соратників, однодумців, а згодом і численних учнів закладати основи однієї з найважливіших складових соціально-економічної сфери нової європейської держави — банківської системи України, брати активну участь у її розбудові, становленні й зміцненні.

Державна нагорода — добра нагода озирнутися на основні етапи розвитку банківської системи, оцінити роль і значення в процесі її становлення таких важливих досягнень, як створення за короткий історичний період високотехнологічної банківської інфраструктури; подолання в першій половині 1990-х гіперінфляції; формування вітчизняного валютного ринку та власних міжнародних валютних резервів; успішне проведення грошової реформи і запровадження національної валюти, яка завдяки монетарній політиці, що її послідовно проводить НБУ, демонструє свою спроможність протистояти впливу масштабних фінансових криз; розробка і застосування сучасних методів та інструментів регулювання грошово-кредитного ринку; створення потужної і досконалої платіжної системи, а також системи банківського нагляду; перехід на міжнародні стандарти статистики та бухгалтерського обліку; налагодження вітчизняного виробництва банкнот і монет; удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази функціонування банківської системи. До беззаперечних позитивів можна віднести також поліпшення механізмів гарантування вкладів, удосконалення роботи фінансово-кредитних установ.

Сьогодні Національний банк України, очолюваний В.С.Стельмахом, накопив значний досвід управління грошовим обігом. Це — один із найважливіших економічних центрів держави. Його авторитет визнано міжнародними фінансовими інститутами, центральними банками країн Європи, Азії та Америки.

Володимир Семенович спирається у повсякденній роботі на першокласних фахівців: до нинішнього складу Правління НБУ входять високоінтелектуальні професіонали, перевірені часом і співпрацю в нелегкі для країни і для банківської системи часи. Натхненні спільною ідеєю, вони спрямовують свої зусилля в одному напрямку, опікуючись розвитком вітчизняного банківництва й економіки в цілому.

Голові НБУ приємно усвідомлювати, що колектив глибоко проіннятий ціля-

ми грошово-кредитної політики Національного банку. Працівники НБУ пишаються, що керує центральним банком країни глибокий знавець своєї справи, людина скромна і невибаглива, коли йдеться про особисті інтереси, і масштабний державний діяч, коли на порядок денний виступають інтереси України й українців.

Очолюючи Національний банк України, Володимир Стельмах багато зробив для зміцнення авторитету банківської системи України як у нашій країні, так і за її межами. Завдяки високому професіоналізму, глибоким знанням суті банківських процесів та їх впливу на стан макроекономіки, принциповому ставленню до вирішення наріжних питань діяльності банків йому вдається своєчасно та ефективно запобігати негативним наслідкам при регулюванні грошово-кредитного ринку і діяльності банківської системи, що дає змогу успішно виконувати основну функцію Національного банку — забезпечувати стабільність грошової одиниці України.

За більш як сорокарічну діяльність Володимир Семенович довів, що банківська сфера повинна не лише цілком відповідати зростаючим економічним і соціальним запитам держави та суспільства, а йти на крок попереду, стимулювати економіку до подальшого піднесення, нарощування темпів виробництва.

Головне — не зупинятися на досягнутому. Дбати про завтрашній день, який безпосередньо залежить від сьогоднішньої праці, колективних дій і прагнень, обраних орієнтирів і стратегії.

Банківська спільнота України, тисячі читачів журналу “Вісник Національного банку України” приєднуються до тих численних привітань, які отримує сьогодні Герой України, Голова Національного банку Володимир Семенович Стельмах. Доброго здоров'я Вам, успіхів у подальшій діяльності на благо України!

Володимир Стельмах народився 18 січня 1939 року в селі Олександрівка Великописарівського району Сумської області. У 1962 році закінчив Львівський обліково-кредитний технікум, у 1967-му — Київський інститут народного господарства, а в 1979-му — спеціальний факультет при Московському фінансовому інституті з підготовки висококваліфікованих керівних кадрів у галузі валютних операцій, міжнародного кредиту та міжнародних розрахунків.

Працював кредитним інспектором Роменського відділення Держбанку СРСР, начальником відділу Сумської обласної контори Держбанку СРСР, начальником відділу, заступником начальника управління Держбанку СРСР, заступником начальника управління іноземних банківських кредитів Банку для зовнішньої торгівлі СРСР.

У 1981—1986 роках — радник міністра-президента Національного банку Куби.

Із 1986-го по 1992 рік — заступник начальника управління Держбанку СРСР.

Із 1992 року — начальник головного управління методології банківських технологій, а з 1993-го — перший заступник Голови Правління Національного банку України.

Із січня 2000 по січень 2003 року — Голова Національного банку України.

Із лютого 2003 по грудень 2004-го — голова спостережної ради Брокбізнесбанку.

Із грудня 2004 по цей час — Голова Національного банку України.

Кандидат економічних наук. Заслужений економіст України. Нагороджений орденами князя Ярослава Мудрого V ступеня (1999), IV ступеня (2001), III ступеня (2006). Лауреат Державної премії України в галузі архітектури 2005 року.

Вітаємо! /

Державні нагороди України

За значний особистий внесок у соціально-економічний, культурний розвиток Української держави, вагомі трудові досягнення та з нагоди 16-ї річниці незалежності України Президент України Віктор Ющенко Указом від 20 серпня 2007 року № 715/2007 постановив нагородити державними нагородами та присвоїти почесні звання великій групі наших співвітчизників, серед яких є і працівники Національного банку України. Вітаємо колег із цією пам'ятною подією.

Леонід Ковальський,
налагоджувальник друкарського цеху Банкнотної фабрики Банкнотно-монетного двору Національного банку України.

Налагоджувальник поліграфічного устаткування 6 розряду друкарського

МЕДАЛЛЮ «ЗА ПРАЦЮ І ЗВИТЯГУ» НАГОРОДЖЕНИЙ

кого цеху Леонід Іванович Ковальський прийшов на підприємство зрілим фахівцем. Знання й досвід йому стали у пригоді, коли довелося брати безпосередню участь у створенні Банкнотної фабрики Банкнот-

но-монетного двору НБУ. Значний особистий внесок зробив робітник в освоєння та запуск поліграфічного обладнання й устаткування, у друкування нових номіналів банкнот і цінних паперів.

В'ячеславу Чаплизі,
завідувачу кафедри Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України.

навчальному закладі зробив вагомий внесок у створення та становлення кафедри економічної кібернетики, яку й очолює з 2000 року. Кафедру в 2006 році акредитовано за IV рівнем. В'ячеслав Чаплига діяльно

ПОЧЕСНЕ ЗВАННЯ «ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК ОСВІТИ УКРАЇНИ» ПРИСВОЄНО

сприяє впровадженню інноваційних освітніх технологій, інтелектуальних систем електронної підтримки навчального процесу. Спільно з колективом викладачів кафедри, фахівцями відділу інформаційних технологій безпосередньо займається розробкою і застосуванням мережевого мультимедійного навчально-тренажерного комплек-

су на базі реальних банківських інформаційних систем, а також створенням електронних підручників, дистанційних курсів і тестів. В'ячеслав Чаплига — «Відмінник освіти України», нагороджений бронзовим пам'ятним знаком «Національний банк України», почесною грамотою НБУ, почесною грамотою Львівської облдержадміністрації.

ПОЧЕСНЕ ЗВАННЯ «ЗАСЛУЖЕНИЙ ЕКОНОМІСТ УКРАЇНИ» ПРИСВОЄНО

Олександр Фоменку,
заступнику начальника управління — начальника відділу управління Національного банку України в Сумській області.

банківської справи, дисциплінованим виконавцем, умілим організатором.

Олександр Васильович брав активну участь у проведенні грошової реформи в Україні. За його безпосередньої участі втілюються державні завдання щодо стано-

влення та розвитку банківської системи області, впроваджуються сучасні методи й технології проведення банківських операцій, запроваджені міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, банківського нагляду, міжбанківських розрахунків, автоматизація касових операцій. Він долучається також до формування нормативно-правової бази Національного банку України з

питань готівкового обігу.

За значний особистий внесок у становлення грошової системи, участь у підготовці й проведенні грошової реформи в Україні нагороджений почесною грамотою Національного банку України, почесною грамотою голови Сумської обласної державної адміністрації, бронзовим пам'ятним знаком «Національний банк України».

В'ячеслав Михайлович Чаплига працює у Львівському інституті банківської справи УБС НБУ з 1999 року. За час роботи в

Пройшовши шлях від економіста до заступника начальника управління, О.В.Фоменко на всіх ділянках дорученої йому роботи зарекомендував себе високопрофесійним фахівцем

У добру путь, магістри!

31 серпня в Університеті банківської справи Національного банку України відбулися урочистості з нагоди початку нового навчального року — Дня знань.

Цьогорічний День знань для студентів магістерського центру Університету банківської справи Національного банку України, очевидно, стане пам'ятним на все життя. Адже цього дня вони стали не просто вихованцями вищого навчального закладу, вони стали і завжди будуть першими студентами створеного при Університеті банківської справи НБУ центру з підготовки магістрів. Його презентацію природно поєднали з урочистостями з нагоди початку нового навчального року.

Нагадаємо, що і сам вищий навчальний заклад, при якому засновано магістерський центр, — теж молодий. Університет банківської справи НБУ створено рішенням Кабінету Міністрів України лише рік тому. Проте це — заклад із традиціями. Він об'єднав три профільні регіональні інститути у Харкові, Львові та Черкасах, які майже 70 років навчають фінансистів, банкірів та бухгалтерів. Університет здійснює підготовку фахівців за напрямом “Економіка і підприємництво” зі спеціальностей “Банківська справа”, “Фінанси”, “Облік і аудит”, “Економічна кібернетика” за освітньо-кваліфікаційними рівнями “бакалавр”, “магістр” та перепідготовку фахівців зі спеціальностей “Банківська справа”, “Фінанси”.

Нині в університеті навчається близько 5.5 тисячі студентів. Чимало з них — студенти-магістри. Лише в цьому році у всіх структурних підрозділах вищого навчального закладу ними ста-

ли майже 380 осіб. 217 навчатимуться за рахунок фінансування Національного банку України. 60 найздібніших студентів прийнято у новостворений центр магістерської підготовки УБС НБУ в м. Києві. Його завданням є добирати кращих випускників банківських інститутів для активного залучення до науково-дослідницької роботи.

Організатори і почесні гості свята.

— Така унікальна структура з центром у Києві та інститутами у трьох регіонах країни дає змогу належним чином концентрувати загальне управління підготовкою, перепідготовкою та підвищенням кваліфікації фахівців для банківської системи України; залучати до навчального процесу керівників департаментів Національного банку України, провідних учених та фахівців столиці і тим самим забезпечувати високий рівень викладання, — зауважила, відкриваючи урочистості з нагоди Дня знань

ректор університету, доктор економічних наук, професор **Тамара Смовженко**.

Об'єднання в одному університеті навчальних закладів Заходу, Центру і Сходу України сприяє формуванню єдиної системи моральних і духовних цінностей у процесі виховання молодого покоління — майбутніх фахівців фінансово-кредитної сфери.

Привітати майбутніх науковців із посвятою в студенти магістерського центру прийшли знані в Україні люди, відомі громадські і державні діячі, вчені, фахівці банківської справи.

— Учитися треба все життя. Хто припиняє вчитися, той зупиняється в розвитку, а потім безнадійно відстає, — поділився з початківцями у банківській сфері простою, але правдивою житейською мудрістю почесний професор Університету банківської справи, Голова Національного банку України **Володимир Стельмах**. — Знання і могутність — одне й те ж. Чим освіченішими будуть громадяни нашої держави, тим міцнішою і могутнішою буде вона сама.

Володимир Стельмах наголосив на цілій низці факторів, що можуть сприяти розвитку освітньої справи, якою предметно займається центральний банк країни, дбаючи про основу основ — кадровий потенціал системи.

Голова Ради Національного банку України **Петро Порошенко** прийшов на зустріч зі студентами магістерського центру Універси-

Тамара Смовженко.

Володимир Стельмах.

Петро Порошенко.

Перші студенти магістерського центру УБС НБУ.

тету банківської справи з “помічником” — своїм шестирічним сином Михайликом. Наступного дня він мав іти перший раз у перший клас і попросив у тата дозволу подивитися, як свято першого дзвоника відзначають дорослі. Батько і син розподілили обов’язки по справедливості: Порошенко-старший привітав студентів, а молодший подарував їм новий компакт-диск із піснями у виконанні Оксани Білозір “Вчителько моя”, презентація якого відбулася напередодні.

Звертаючись до студентів, доцент Університету банківської справи, міністр закордонних справ України **Арсеній Яценюк** зауважив, що професія банкіра нині істотно змінилася і вже не вкладається в рамки традиційних уявлень про неї. Сучасний банкір має поєднувати в собі всі основні якості й економіста, і фінансиста, і юриста. Університет банківської справи спроможний забезпечити ці високі вимоги. Головне, щоб було прагнення одержати необхідні знання. Тож міністр побажав претендентам у магістри наполегливості і працелюбства.

Від імені професорського складу університету героїв свята привітав народний депутат України V скликання, експериментальний фінанс **Віктор Пинзенник**.

В урочистостях взяла участь дружина Президента України, голова наглядової ради Міжнародного благодійного фонду “Україна — 3000” **Катерина Ющенко**.

Вона передала студентам і викладачам університету вітання від глави держави, що, як відомо, безпосередньо причетний до створення і розбудови навчально-освітніх закладів Національного банку України. Звернувшись до молоді з материнським напутнім словом, Катерина Ющенко закликала її дбати як про своє професійне зростання, так

Арсеній Яценюк.

Віктор Пинзенник.

Катерина Ющенко.

Освячений хліб — провісник щасливої долі майбутніх магістрів.

і про моральні якості і духовність. Зокрема, на її думку, слід у міру можливостей не цуратися благодійництва, допомагати іншим людям.

До речі, дружина Президента сама активно підтримує меценатський та благодійний рух. Зокрема, у грудні минулого року вона взяла участь у добродійному аукціоні, організованому студентами Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи НБУ. Лот Катерини Ющенко на “Аукціоні надій” був проданий найдорожче. Отримані кошти використано для придбання техніки й оснащення комп’ютерного класу для вихованців Городоцької спецшколи соціальної реабілітації.

Громадянська активність має виражатися не в разових акціях, а в переконаній життєвій позиції людини, бути її нагальною потребою. А таку позицію слід формувати. З огляду на це Катерина Ющенко запропонувала запровадити в магістерському центрі пілотний проект факультативного курсу “Основи соціальної і громадянської відповідальності бізнесу”.

На згадку про зустріч дружина Президента подарувала бібліотеці університету книгу “Україна — козацька держава”.

— По-різному складуться ваші долі, — сказала студентам Катерина Ющенко, — та де б ви не були, через які випробування не пройшли б, пам’ятайте, хто ви є. Ви — діти славного українського народу. Не забувайте Україну і нашу прекрасну історію”.

Як і годиться, урочистості завершилися складанням присяги студен-

та магістерського центру університету. Її зачитала студентка Валерія Сосновська.

Урочистий момент складання присяги студента магістерського центру УБС НБУ.

Був на святі ще один почесний гість — хліб. Як символ нашої країни, могутності і невмирущості українського

Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет.

народу, добробуту, миру і злагоди. Його освятив і благословив студентів на навчання та щастливу долю Патріарх Київський і всієї Руси-України **Філарет**.

Кожен студент, відщипнувши шматочок освяченого короваю, вперше зайшов з ним у навчальний клас новоствореного центру.

У добру путь, магістри!

Андрій Папуша,

“Вісник НБУ”.

Фото **Андрія Папуші** та **Івана Осадчого**.

Підвищення ефективності управління ризиками в умовах активізації споживчого кредитування

У статті аналізується динаміка зростання споживчого кредитування в Україні за кілька останніх років. Акцентується увага на основних ризиках, які виникають у зв'язку зі спрощенням процедури надання кредитів фізичним особам. Пропонується перелік заходів, покликаних мінімізувати зазначені ризики.

В останні роки в умовах економічного зростання, збільшення доходів населення, підвищення його платоспроможного попиту діяльність банків стає дедалі більшою мірою соціально орієнтованою, спрямованою на надання послуг населенню, зокрема — на залучення вкладів від фізичних осіб та надання їм кредитів. Завдяки зростанню довіри до банків населення поступово стає основним їх кредитором і позичальником. Так, за станом на 1 липня 2007 року порівняно з 2000 роком частка вкладів населення у зобов'язаннях банків збільшилася з 21.7 до 32.3%. Водночас частка коштів суб'єктів господарювання в зобов'язаннях скоротилася з 42.7 до 22.2%.

Схожа картина й у сфері кредитування суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Частка кредитів, наданих населенню, у кредитному портфелі банків порівняно з 2000 роком збільшилася з 4.0 до 30.0%, а частка

кредитів, наданих суб'єктам господарювання, скоротилася з 77.1 до 59.5%.

Спостерігається активне кредитування банками населення. При цьому кредити, надані фізичним особам, зростають випереджаючими темпами порівняно не лише з доходами та заробітною платою працівників, а й із темпами кредитування економіки. Якщо за останні три роки офіційні доходи населення та середньомісячна заробітна плата зросли в 1.7–1.8 раза, кредити в економіку — в 2.3 раза, то позички, надані населенню, — в 5.3 раза і становлять майже половину обсягу кредитів, наданих суб'єктам господарювання (див. таблицю 1).

За своєю величиною кредити, надані фізичним особам, дедалі більше наближаються до суми вкладів, залучених банками від населення, і нині становлять 84.5%, тоді як три роки поспіль цей показник тримався на рівні 35.4%.

Таблиця 1. Динаміка окремих показників по банківській системі України¹

Показники	2000 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	Темпи зростання порівняно	
					з 2000 роком, %	з 2004 роком, %
Реальний ВВП, %	105.9	112.1	102.4	107.1		
Доходи населення, млн. грн.	86 911	274 241	381 404	475 200	546.8	173.3
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн.	230.13	589.6	806.2	1 041.4	452.5	176.6
Кредити, надані суб'єктам господарювання	18 216	72 875	109 020	167 661	920.4	230.1
Кредити, надані фізичним особам	941	14 599	33 156	77 755	8 263.0	532.6
Вклади фізичних осіб	6 649	41 207	72 542	106 078	1 595.4	257.4

¹ Розраховано за даними офіційного сайту Національного банку України: www.bank.gov.ua.

Віктор Зінченко

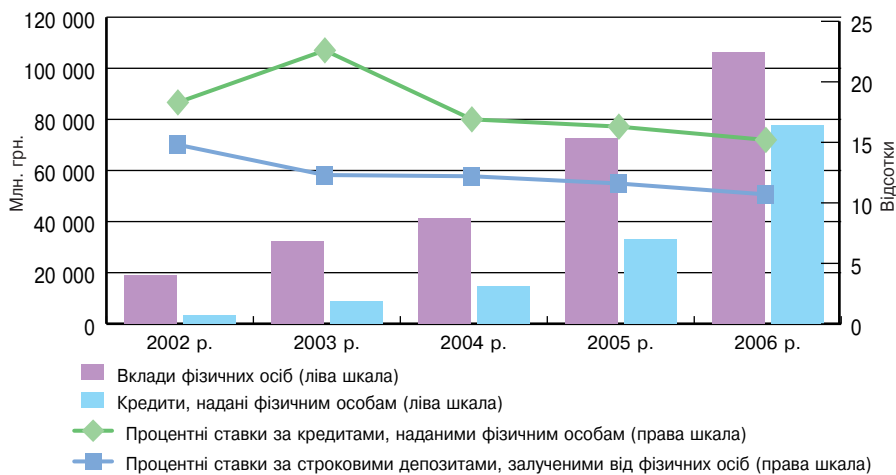
Директор департаменту банківського регулювання і нагляду Національного банку України

Ганна Карчева

Заступник директора департаменту — начальник управління регулювання діяльності банків I та II груп Національного банку України. Кандидат економічних наук

Динаміка обсягів кредитно-депозитних операцій фізичних осіб та процентних ставок

Зауважимо, що на динаміку кредитування фізичних осіб практично не впливають високі процентні ставки. Середньозважена відсоткова ставка за кредитами, наданими фізичним особам, за 2006 рік становила 15.2% (за кредитами, наданими суб'єктам господарювання — 13.9%). При цьому для банків кредитно-депозитні операції з населенням залишаються менш дохідними порівняно з операціями з юридичними особами. Чистий спред за кредитно-депозитними операціями з фізичними особами нині становить 4.5%, тоді як за операціями із суб'єктами господарювання — 7.2% (див. графік).

Звичайно, що збільшення обсягів операцій із фізичними особами негативно позначається на показниках прибутковості діяльності банків. Забезпечення банківськими установами високих темпів кредитування населення, як правило, потребує додаткових витрат, що призводить до зниження прибутковості діяльності. Для

того, щоб мати необхідні ресурси, банки активно розширюють клієнтську базу, розвивають філійну мережу, впроваджують нові банківські технології та послуги, встановлюють стимулюючі процентні ставки за залученими коштами фізичних осіб, що потребує підвищених витрат, зокрема адміністративних, і, як наслідок, недоотримання прибутку.

Зауважимо, що банкам, маркетингова стратегія яких спрямована на інтенсивне залучення вкладів фізичних осіб, складно забезпечити високий рівень ефективності діяльності. Ощадні банки, а також ті, що наближаються до цієї категорії, як правило, мають порівняно з універсальними банками нижчу рентабельність діяльності. Проведені нами дослідження свідчать, що між рентабельністю активів та обсягами коштів, залучених від фізичних осіб, існує зворотний кореляційний зв'язок, зокрема для банків II групи. Для них коефіцієнт парної кореляції між рентабельністю

активів і коштами фізичних осіб дорівнює $r = -0.528$. Тобто ці банки доволі активно залучають кошти фізичних осіб, однак при цьому не завжди ефективно їх вкладають, про що свідчить від'ємне значення коефіцієнта парної кореляції між рентабельністю активів та коштами фізичних осіб³.

Насторожує те, що стрімке збільшення обсягів кредитування населення, яке обумовлене зростаючим попитом на такого виду кредити, супроводжується зростанням ризиків за значеними операціями і несе загрозу фінансовій стабільності банків. Аналітики вважають кредити населенню найбільш ризиковими.

За оцінками експертів, на сьогодні рівень неповернення коштів за споживчими кредитами становить 1–5% і в найближчі роки може збільшитися. В Росії вже зіткнулися з подібною проблемою: нині там 15–20% проблемних позичальників. Аналогічна ситуація виникла і в Польщі⁴. Викликає стурбованість те, що окремі банки, оцінюючи позичальників, застосовують відповідні російські методики, які вже призвели до серйозних проблем у самій Росії.

Як справедливо зазначають А.Даниленко та Н.Шелудько⁴, незважаючи на істотне зростання доходів населення та соціалізацію бюджетних видатків, рівень доходів переважної частини населення ще далекий від тієї позначки, яка давала б змогу отримувати кредити для купівлі житла і товарів високої вартості. За інформацією експертів іпотечного ринку, лише близько 10% населення може розраховувати на отримання іпотечного кредиту.

Результати проведеного нами аналізу свідчать про недостатню увагу банків до ризиків, на які вони наражаються у процесі споживчого кредитування, що, в свою чергу, створює підвищений ризик неповернення таких позичок. Доказом цього є випереджаючі темпи зростання прострочених та сумнівних кредитів, наданих населенню, які тільки за перше півріччя 2007 року збільшилися в 1.9 разів, а їх частка в загальній сумі збільшилася з 1 до 1.5%. При цьому кредити, надані населенню, зросли на 36.7%. Однією з основних причин

Таблиця 2. Процентні ставки за кредитами та депозитами фізичних осіб і суб'єктів господарювання²

Показники	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.
Процентні ставки:					
за кредитами, наданими суб'єктам господарювання	20.8	17.3	15.1	14.5	13.9
за кредитами, наданими фізичним особам	18.3	22.6	16.9	16.3	15.2
за строковими депозитами, залученими від суб'єктів господарювання	6.6	6.4	8.5	8.6	6.7
за строковими депозитами, залученими від фізичних осіб	14.8	12.3	12.2	11.6	10.7
Чистий спред (процентна маржа) за кредитно-депозитними операціями з фізичними особами	3.5	10.3	4.7	4.7	4.5
Чистий спред (процентна маржа) за кредитно-депозитними операціями із суб'єктами господарювання	14.2	7.0	6.6	9.8	7.2

² Бюлетень Національного банку України. — 2007. — № 5. — С. 86.

³ Карчева Г.Т. Проблеми забезпечення якісного розвитку банків України // Статистика України. — 2003. — № 1(20). — С. 76–79.

⁴ Даниленко А., Шелудько Н. Тенденції та наслідки активізації споживчого кредитування в Україні // Вісник Національного банку України. — 2006. — № 5. — С. 36–39.

Таблиця 3. Кредитування фізичних осіб банками України

Показники	01.01.2006 р.		01.01.2007 р.		01.07.2007 р.		Темпи приросту	
	Млн. грн.	Відсоток до суми кредитів, наданих фізичним особам	Млн. грн.	Відсоток до суми кредитів, наданих фізичним особам	Млн. грн.	Відсоток до суми кредитів, наданих фізичним особам	за 2006, %	за перше півріччя 2007 року, %
Кредити, надані банками України	156 385	x	269 688	x	353 901	x	72.5	31.2
Кредити, надані фізичним особам	33 156	100.0	77 755	100.0	106 302	100.0	134.5	36.7
Кредити, надані фізичним особам в іноземній валюті	19 620	59.2	49 916	64.2	73 365	69.0	154.4	47.0
Кредити, надані фізичним особам у національній валюті	13 536	40.8	27 839	35.8	32 937	31.0	105.7	18.3
Іпотечні кредити, надані фізичним особам	—	—	20 021	25.7	27 291	25.7	x	36.3

збільшення обсягу проблемних кредитів фізичних осіб експерти вважають агресивну кредитну політику банків. Прогнозується, що у разі збереження такого темпу приросту проблемних кредитів, наданих фізичним особам, це може привести до зростання ризику ліквідності.

У зв'язку зі стрімким збільшенням обсягів споживчого кредитування та підвищенням швидкості оформлення кредитних договорів за цим видом послуг (за рекламою банків — до 15—30 хвилин; для оформлення кредитів від клієнта вимагається лише мінімальний пакет документів — паспорт, ідентифікаційний код, у деяких випадках — довідка про доходи) можливе загострення проблеми якісної та повноцінної ідентифікації фізичних осіб, які отримують позички, якості оцінки їх фінансового стану, джерел погашення заборгованості за кредитами та відсотками.

За такого підходу ризику неповернення зазначених кредитів значно збільшуються, адже позички можуть надаватися за втраченими паспортами чи за паспортами недієздатних осіб, за відсутності інформації про доходи позичальника, про наявність у нього майна, на яке може бути звернуто стягнення. Зауважимо, що навіть за невеликих сум таких кредитів банк наражається на значний ризик їх неповернення через можливі шахрайські дії позичальників.

Негативним фактором, який призводить до зростання ризиків у процесі кредитування, зокрема фізичних осіб, є те, що банки користуються недосконалими внутрішніми методиками оцінки платоспроможності позичальників, які не враховують у повному обсязі вимог щодо класифікації кредитних операцій, встановлених Положенням “Про порядок формування та використання резерву для

відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків”, затвердженим постановою Правління Національного банку України від 06.07.2000 р. № 279.

Проблема полягає і в тому, що часто для оцінки платоспроможності позичальників застосовуються так звані скорингові моделі, які не завжди дають змогу об'єктивно оцінити реальний фінансовий стан позичальника, а в разі надання кредиту — на належному рівні захищувати ризики. Використовуючи недосконалі скорингові моделі, можна штучно зменшувати вагу основних показників фінансового стану позичальників на користь додаткових (суб'єктивних) критеріїв, які превалюють над основними. В подальшому це призводить до завищення оцінки фінансового стану позичальників та, як наслідок, неправильного визначення ступеня ризиковості кредитних операцій і неповного формування резервів на відшкодування втрат за ними.

Зауважимо, що кредитний скоринг⁵ — це статистичний показник рівня кредитного ризику, який одержується в результаті обробки різних даних кредитної історії, котрі прямо або побічно впливають на рівень платіжної дисципліни. В Україні більшість позичальників узагалі не має кредитної історії. Кредитні бюро тільки розпочали своє функціонування, а створена у 2001 році Національним банком України на договірних засадах Єдина інформаційна система (ЄІС) “Реєстр позичальників” містить інформацію лише про ненадійних позичальників (боржників), які мають прострочену та сумнівну заборгованість перед банками. До того ж цю систему створено на добровільних, договірних засадах і не всі банки є її учасниками.

Безумовно, що банківські установи

⁵ www.starsoft.ru/home/portal/taskboards/skorinng.htm
 Що називається модним словом “скоринг”?

загалом можуть використовувати скорингові моделі. І вони давно вже застосовуються в міжнародній банківській практиці для оцінки кредитоспроможності як підприємств, так і фізичних осіб. Зазначена методика дає змогу після оцінки певного набору об'єктивних і суб'єктивних факторів (ознак), що характеризують позичальника, приймати рішення, чи варто надавати йому позичку⁶. Однак за допомогою скорингових систем можна об'єктивно оцінити платоспроможність позичальника лише за умови, що в процесі оцінки використовуються характеристики, найтісніше пов'язані з ненадійністю або, навпаки, з надійністю клієнта. На жаль, українськими банками в скорингові системи не завжди включаються саме такі показники.

Високі темпи зростання кредитування населення позначаються не лише на критеріях ефективності діяльності банків та на рівні кредитного ризику, а й спричиняють зростання процентного, валютного ризиків, ризику ліквідності.

Про підвищення валютного ризику в умовах “буму” споживчого кредитування свідчить випереджаюча динаміка валютного кредитування порівняно із загальним, висока частка кредитів, наданих в іноземній валюті. Так, за 2006 рік обсяги позичок, наданих фізичним особам в іноземній валюті, збільшилися в 2.5 раза (в національній — у 2.1 раза), при цьому частка кредитів в іноземній валюті в загальній сумі наданих кредитів зростала за 2006 рік із 59.2 до 64.2%.

Причиною високих темпів зростання обсягів кредитів в іноземній валюті були нижчі процентні ставки, стабільність курсу долара США в Ук-

⁶ www.probusiness.in.ua/kb/management/practice/finance/bank/operative/credite/risk/riskied/measur
 Оцінка кредитоспроможності позичальника.

Таблиця 4. Коефіцієнти парної кореляції між процентними ставками за кредитами та депозитами

Рік	Усього	У національній валюті	В іноземній валюті
1999	0.816	0.741	-0.338
2000	0.758	0.755	0.692
2001	-0.508	-0.159	-0.453
2002	0.865	0.927	-0.331
2003	-0.632	-0.623	0.141
2004	-0.090	0.167	-0.655
2005	0.566	0.818	0.824
2006	0.872	0.614	0.585

раїні, що й обумовило підвищений попит з боку населення на такі кредити, а це, в свою чергу, призвело до підвищення валютних ризиків.

Як бачимо, валютне кредитування є вигідним для позичальників — фізичних осіб. Ціна кредитів в іноземній валюті як мінімум на кілька відсоткових пунктів нижча за ціну кредитів у національній валюті, що на тлі майже повної відсутності коливань курсу гривні робить привабливішим отримання позичок в іноземній валюті та подальше їх конвертування у гривні.

Вразливість банків до валютного ризику полягає і в тому, що значна кількість позичальників, які отримали кредити в іноземній валюті, не мають надходжень у цій же валюті. Тож у разі значного зростання курсу в них можуть виникнути фінансові проблеми і тоді позичальники будуть не в змозі погасити отримані кредити.

Кредитно-депозитні операції банків із фізичними особами супроводжуються також підвищенням ризику ліквідності, обумовленого як динамічним зростанням проблемних кредитів, так і високими розривами за строками між кредитами, наданими фізичним особам, та залученими депозитами від населення. За станом на 01.07.2007 р. залучені від фізичних осіб депозити з кінцевим строком погашення понад три роки становили по банківській системі України в цілому лише 1.6 млрд. грн., або 1.2% від їх загальної суми, тоді як надані кредити з таким же строком погашення — 45.9 млрд. грн., або 54.6% від їх загальної суми.

Характерною особливістю динамічного зростання обсягів кредитування населення є і підвищення процентного ризику, про що свідчить постійна зміна процентних ставок за кредитами та депозитами, а також — наявність значних розривів між процентно чутливими активами і пасивами.

Як свідчать дані таблиці 4, між процентними ставками за кредитами і депозитами наявні зв'язки різного напрямку та тісноти.

Зауважимо, що у 2004 році, коли спостерігалася значна фінансова нестабільність банків, кореляційного зв'язку між процентними ставками за кредитами та депозитами практично не спостерігалася ($r = -0.090$). А між процентними ставками за кредитами і депозитами в іноземній валюті він був зворотнім і доволі тісним ($r = -0.655$). Тобто у разі зниження процентних ставок за депозитами в іноземній валюті відсоткові ставки за кредитами в іноземній валюті зростали.

На відміну від 2004 року, протягом 2005—2006 років кореляційний зв'язок між процентними ставками за кредитами та депозитами як в іноземній, так і в національній валюті зміцнів, що сприяло зниженню процентного ризику. Водночас слід звернути увагу на зниження залежності між процентними ставками у 2006 році порівняно з 2005 роком. Коефіцієнт парної кореляції в національній валюті знизився з 0.818 до 0.614, а в іноземній — із 0.824 до 0.585. Позитивним є те, що продовжувала існувати пряма залежність між зміною процентних ставок за депозитами та кредитами.

Це ще раз доводить необхідність максимальної збалансованості активів і пасивів за строками з метою зменшення не лише ризику ліквідності, а й ризику зміни процентних ставок, який прямо залежить від величини розривів за строками між процентно чутливими активами і пасивами.

Варто зупинитися і на такій проблемі. Банки, прагнучи якнайшвидше зайняти нішу роздрібного кредитування, часто нехтують ретельністю у відборі клієнтів та приховують реальну процентну ставку за кредитами, яка в основному складається з комісійних, штрафів та пені, про що не зазначається у кредитному договорі. Анонсовані процентні ставки за кредитами не завжди відповідають дійсності, оскільки в рекламі не відображаються комісійні винагороди, тобто послуги самого банку, страхових компаній, оцінювачів заставленого майна, за рахунок яких реальна

ставка за кредитом зростає в два і більше разів.

Національний банк України з метою захисту прав споживачів під час укладення договорів про надання споживчих кредитів, запобігання завданню позичальникам моральної та матеріальної шкоди через надання банками свідомо недостовірної чи неповної інформації щодо процентних ставок, постановою від 10.05.2007 р. №168 затвердив Правила надання банками України інформації споживачу про умови кредитування та сукупну вартість кредиту.

Вони визначають порядок надання банками споживачу повної, необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про сукупну вартість споживчого кредиту (кредиту на поточні потреби, кредиту в інвестиційну діяльність, іпотечного кредиту) з урахуванням процентної ставки за ним, вартості всіх супутніх послуг, а також інших фінансових зобов'язань споживача, які пов'язані з отриманням, обслуговуванням та погашенням кредиту.

Отже, з метою зниження ризиків при споживчому кредитуванні банкам необхідно забезпечити:

- ♦ підвищення збалансованості за строками залучених депозитів і наданих кредитів фізичним особам у розрізі валют;

- ♦ удосконалення методики оцінки платоспроможності позичальників — фізичних осіб, зокрема скорингових моделей, які б давали змогу об'єктивно оцінювати надійність позичальника;

- ♦ стимулювання роботи банків із кредитними бюро, використання їх інформації у процесі оцінки ризиків за кредитними операціями;

- ♦ підвищення ефективності функціонування ЄІС "Реєстр позичальників", своєчасне внесення банками у повному обсязі інформації щодо недобросовісних позичальників, у тому числі фізичних осіб. Участь усіх банків у ЄІС "Реєстр позичальників";

- ♦ розкриття реальної ставки за споживчими кредитами відповідно до вимог постанови Правління Національного банку України від 10.05.2007 р. №168;

- ♦ надання бланкових кредитів лише тим фізичним особам, які мають позитивну кредитну історію, тобто які раніше брали в банках позички і своєчасно їх повертали.

Реалізація цих заходів допоможе зберегти стабільність банківської системи та сприятиме зниженню ризиків у процесі споживчого кредитування.

□

Масштаби потоків міграційного капіталу в Україну

В умовах глобалізації світової економіки та зростання ролі транснаціональних корпорацій активізувалася міжнародна трудова міграція. Для України цей процес став вельми актуальним — зі здобуттям незалежності мільйони людей отримали змогу використати свої знання, вміння й бажання попрацювати за кордоном у пошуках вищих доходів. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження результату трудової міграції — масштабних потоків міграційного капіталу (грошових переказів), розміри яких становлять вагомий частку соціального та інвестиційного фінансового ресурсу країни.

Питання залучення міжнародного міграційного капіталу та пов'язані з ними проблеми привертають усе більше уваги міжнародних організацій, органів державної влади, фінансово-банківських установ, регуляторів фінансових ринків. Адже йдеться про масштабну економічну діяльність, що впливає на загальну соціально-економічну ситуацію багатьох регіонів світу. Для України ці питання мають особливе значення, адже кількість трудових мігрантів, що перебувають за кордоном, обраховується кількома мільйонами чоловік. За нашими підрахунками, за кордоном реально працює не менш як 4.93 млн. осіб. За таких масштабів української трудової міграції просто необхідно визначити обсяг капіталу, який мігранти можуть переказувати або перевозити, і який слугує джерелом нормального функціонування їхніх сімей, а також генерує економічний розвиток країни загалом.

Нещодавно, досліджуючи можливі масштаби потоків міграційного капіталу в Україну, ми дійшли висновку, що реально 4.93 млн. наших заробітчан можуть щорічно переказувати 21.3 млрд. доларів США [28, с. 8]. Такі результати викликали скептичні відгуки з боку окремих фахівців та експертів. Більшість із них упевнена, що обсяги переказів у 3—4 рази менші. Вони відштовхуються від існуючої статистичної інформації, за даними якої через бан-

ківську систему й операторів грошових переказів у 2006 році надійшло близько 3.66 млрд. доларів. На їхню думку, неможливо переказати або надіслати неофіційними (приватними) шляхами майже у 10 разів більше. Переважна частина скептиків упевнена, що можна говорити не більш як про 5—7 млрд. доларів переказів в Україну. Тому з метою визначення можливих реальних обсягів міграційного капіталу вважаємо за необхідне детальніше, з використанням результатів опитувань мігрантів, аналізу іноземних джерел і міжнародних порівнянь дослідити масштаби переказів українських мігрантів.

Аналіз вітчизняних та іноземних джерел свідчить, що реальні обсяги переказів в Україну значно вищі, ніж на те вказують офіційні дані та підрахунки окремих фахівців (5—7 млрд. доларів). Наприклад, Р.Чорний та О.Ковальова з посиланням на представників Кабінету Міністрів України зазначають, що за рік трудові мігранти привозять та надсилають в Україну щонайменше 8 млрд. доларів США, а фахівці навіть припускають, що обсяги переказів можуть сягати 12 млрд. доларів за рік [1, с. 4]. А.Дальський підрахував: якщо виходити з обсягів української трудової міграції у розмірі 7 млн. осіб, із яких половина вдало влаштувалася (заробляє не менше 4.8 тис. доларів за рік, або 400 доларів за місяць) і перераховує хоча б половину власних доходів, то в середньому за рік таких інвестицій набігає понад 8.4 млрд. доларів [3]. Деякі вищі оцінки наводить інтернет-видання “Робоча газета”: за її даними, трудові мігранти щорічно висилають на батьківщину своїм родичам до 12 млрд. доларів [10].

Значно більшу суму (і це за найскромнішими розрахунками) наводить IV Всесвітній форум українців: щорічні перекази мігрантів на Батьківщину становлять близько 19 млрд. євро (близько 24 млрд. доларів США) [8, с. 8]. У.Куйдич і Ю.Чорний упевнені, що вже на початку 2000-х років в економіку щорічно надходило 40 млрд. доларів. Звичайно, раніше ці суми були набагато меншими — наприклад, у 1997 році

Андрій Гайдуцький

Помічник заступника Голови
Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Із розвитком міжнародних процесів глобалізації і розширенням міжнародної інвестиційної діяльності істотно активізувалися процеси трудової міграції. Для України ця проблема становить особливий інтерес. За роки незалежності в пошуках кращих умов забезпечення життєдіяльності за кордон виїхали мільйони людей. Однак вони не залишили рідних і близьких на самозабезпеченні, а постійно їх фінансовували підтримують. Розрахунки свідчать, що міграційний капітал (грошові перекази трудових мігрантів) набув великих масштабів і значно перевищує оцінки окремих фахівців. Це дає підстави вважати його ключовим фінансовим ресурсом соціально-економічного розвитку України.

в економіку влилося 10—15 млрд. доларів США [12, с. 4]. Найвищі обсяги грошових переказів наводить інформаційне агентство “Голос Америки” з посиланням на розрахунки самих мігрантів: на їхню думку, за кордоном працює 15 млн. українських трудових мігрантів. Кожен із них у середньому за місяць надсилає на батьківщину 300 доларів США. Якщо 300 перемножити на 12 місяців і на 15 млн. мігрантів, отримаємо 54 млрд. доларів США за рік [14].

Тобто переважна більшість досліджень свідчить, що масштаби переказів не лише перевищують оцінки окремих фахівців-скептиків, а й наші (21.3 млрд. доларів). А.Каменський додає, що в міжнародній практиці існує оцінка навіть тіньових доходів країн від експорту робочої сили. Так, ще в 1999 році 15 основних країн-експортерів гастарбайтерів отримали переказів на суму понад 333 млрд. доларів США, в тому числі Індія — 60.8 млрд. доларів (тоді як за даними Світового банку — лише 11.1 млрд. доларів), Мексика — 36 млрд. (6.6 млрд.), Туреччина — 37.2 млрд. (4.5 млрд.), Єгипет — 35.9 млрд. (3.2 млрд.), Іспанія — 22.3 млрд. (4.3 млрд.), Греція — 24.4 млрд. (2.3 млрд.) доларів. Валютний ефект від експорту робочої сили щонайменше в 10 разів перевищує валютний ефект від надходжень за товарним експортом [27, с. 161]. За оцінкою Economic Intelligence Union, загальний обсяг переказів лише з Великобританії та Ірландії до Польщі у 2006 році становив 6.5—7 млрд. доларів (Світовий банк загальні розміри переказів у цю країну оцінює в 3.5 млрд. доларів) [29].

Розраховані нами обсяги потоків міграційного капіталу в Україну підтверджують і дослідження в розрізі окремих країн світу. За розрахунками вчених Російської академії наук, лише з Росії близько 2 млн. нелегально працюючих українців надсилають і привозять щорічно понад 5 млрд. доларів, що практично збігається з нашою оцінкою — 5.4 млрд. доларів [26, с. 23]. За розрахунками Всесвітнього форуму українців, лише з Іспанії надходить понад 1.2 млрд. доларів [19, с. 6]. Як зазначає А.Дубінський, із Греції українські мігранти надсилають до 1 млрд. доларів за рік [23, с. 7]. Таким чином, лише з Росії, Іспанії та Греції в Україну надходить понад 7 млрд. доларів США. А є ще й інші країни масштабної концентрації українських заробітчан — Польща (1 млн. осіб), Італія (500 тис.), Португалія (200 тис.), Чехія (100 тис. осіб).

Окремі фахівці зазначають, що мас-

штаби потоків міграційного капіталу можна також оцінити в розрізі регіонів України. За розрахунками У.Койдич та Ю.Чорного, впливання грошових переказів в економіку Львівської області сягають не менше 1 млрд. доларів. Якщо за всі роки незалежності регіон отримав близько 300 млн. доларів прямих інвестицій, то мешканці області, які працюють за кордоном, перекидають цю суму менш як за чотири місяці [13, с. 4]. У Чернівецьку область, за підрахунками громадської спілки “Буковинська партнерська агенція”, заробітчани за рік вливають понад 720 млн. доларів. Це при тому, що річний бюджет Чернівців становить 25 млн. доларів, а обласний — трохи більше 100 млн. доларів [12, с. 4]. Тобто лише на дві згадані області може припадати не менше 2 млрд. доларів міграційного капіталу.

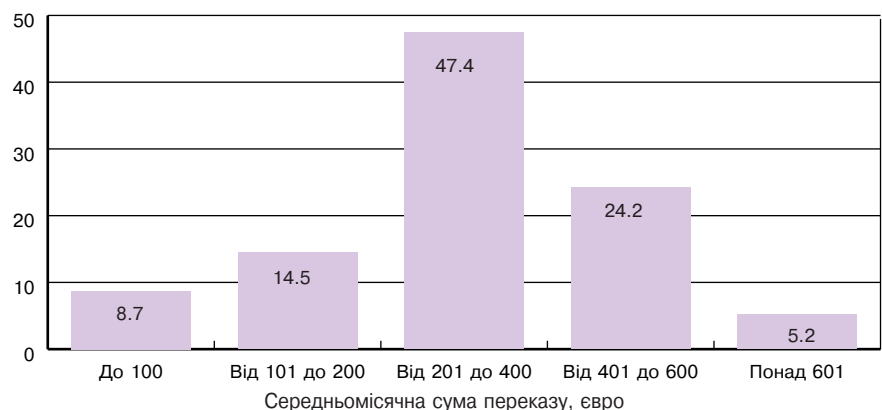
Окремий інтерес становлять українські мігранти-моряки, задіяні на судах, що ходять під іноземними прапорами. За різними підрахунками, за кордоном їх перебуває від 70 до 150 тис. осіб. За даними оргкомітету IV Всесвітнього форуму українців, вони привозять або пересилають за рік 2.5 млрд. євро (понад 3 млрд. доларів США) [18, с. 9]. Як зазначає С.Дорош, професійна підготовка українських моряків досить висока, на них є попит і оплачуються вони дорожче, ніж дешева робоча сила на цьому ринку — філіппінські, малайзійські, індійські моряки. Тому, за словами Г.Голиці, українські моряки становлять найбільший відсоток людей із Європи, які працюють на судах, що ходять під іншими прапорами [21]. Оргкомітет IV Всесвітнього форуму українців також зазначає, що від українських жінок, які працюють у сфері розваг та секс-індустрії (до 800 тис. осіб), також надходить близько 3 млрд. доларів [18, с. 9]. Таким чином, лише від моряків та жінок з індустрії

розваг економіка України отримує понад 6 млрд. доларів. А ще є сотні тисяч будівельників, програмістів, домогосподарок, водіїв, приватних підприємців тощо. Тому наші розрахунки — 21.3 млрд. доларів — видаються цілком імовірними.

Важливою формою залучення міграційного капіталу слугують так звані господарські об’єднання мігрантів у асоціації вихідців із одного району чи області. Такі асоціації створюються у країнах працевлаштування мігрантів, їх мета — підтримка соціальних проєктів на батьківщині. Достеменно невідомо про кількість і назви країн, у яких вони функціонують. Але, як зазначає Б.Безкоровайний, лише в Іспанії функціонує 16 українських асоціацій мігрантів, які також можуть допомагати українцям на батьківщині. За прикладом мексиканських чи сальвадорських асоціацій, вони можуть стати справжнім стимулом розвитку сільських територій, вкладаючи кошти у відновлення інфраструктури [9]. За дослідженнями І.Винниченко, більшість асоціацій в Іспанії функціонує за рахунок членських внесків, доходів від власної господарської діяльності, приймає спонсорську та благодійну допомогу від фізичних та юридичних осіб, громадських організацій тощо [11, с. 9]. Акумуляовані кошти можуть спрямовуватися на батьківщину. І хоча ці обсяги незначні і можуть становити менше 1% усіх потоків міграційного капіталу в Україну, але для окремих районів чи малих населених пунктів така допомога може дорівнювати соціальним видаткам із місцевого бюджету.

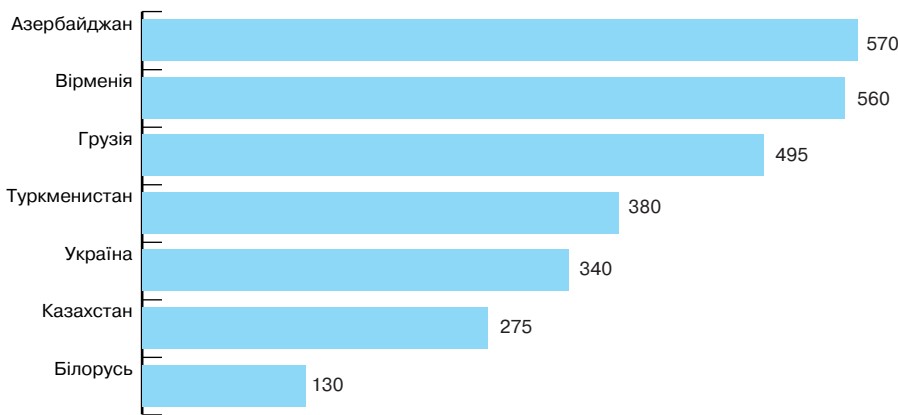
Визначити масштаби міграційного капіталу в Україну можна також шляхом аналізу середньомісячних сум переказів як на основі опитування мігрантів (адже лівова частка їхніх коштів надходить неформальними каналами, що

Графік 1. Структура розподілу українських трудових мігрантів в Італії за сумою грошових переказів на батьківщину у 2004 році, %

Розраховано за даними: [6, с. 8].

Графік 2. Середньомісячний розмір грошового переказу з Росії в окремі країни світу через систему переказів CONTACT у червні 2006 року, доларів США

Розраховано за даними: [24; с. 18].

унемоżliвлює їх підрахунок), так і через дослідження трансакцій систем грошових переказів. За нашими розрахунками, один мігрант щомісяця надсилає в середньому 360 доларів США. Окремі критики заперечують таку можливість, спираючись на доволі високі витрати мігранта у країні перебування. Однак наші розрахунки щодо середньомісячних сум переказів в Україну підтверджують і результати досліджень Є.Гуцула (див. графік 1). Так, опитування українських мігрантів в Італії свідчать, що в середньому за місяць майже половина заробітчан (47.4%) надсилає від 201 до 400 євро, ще майже чверть — від 401 до 600 євро. До 200 євро надсилають лише 23.2% українців в Італії. Автор підрахував: середньостатистична сума може становити близько 330 євро, або 400 доларів США (4 800 доларів за рік) [6, с. 9]. Його підтримує і Н.Житарюк, на думку якої навіть жінки, котрі працюють прибиральницями, офіціантками, домогосподарками та сиділками, мають змогу щомісяця передавати сім'ї на батьківщину 300—400 доларів [20, с. 6]. Ще більше надсилають із Великобританії. Як зазначає BBC News, чимало українців працюють у країні обслуговуючим персоналом у ресторанах і кафе. На батьківщину відправляють левову частку зароблених коштів — у середньому 500 фунтів стерлінгів за місяць [7].

За підрахунками Д.Гринькова, середній розмір одного переказу з-за кордону в Україну у 2006 році становив близько 500 доларів США, що на 50 доларів більше, ніж у 2005 році. Розмір переказу з України за кордон теж був доволі високим — близько 350 доларів. Навіть у межах України середній розмір переказу становив майже 200 доларів США [25, с. 40]. Р.Чорний та О.Ковальова, аналізуючи досвід роботи системи переказів

Travellex, зазначають, що середня сума переказів у даній системі становить 400 доларів США за місяць [1, с. 4]. Аналіз трансакцій Л.Войтицькою та В.Головіним також засвідчив, що середня сума переказу з Росії в Україну через окремі системи грошових переказів протягом останніх місяців 2006 року істотно зросла — із 350 до 411 доларів [4, с. 6]. Так, через систему переказів CONTACT у червні 2006 року один український мігрант направляв у середньому 340 доларів (див. графік 2). І це — не найбільший показник серед країн СНД. Наприклад, у Грузію мігранти направляли в аналогічний період у середньому майже 500 доларів, у Азербайджан — майже 600 доларів США.

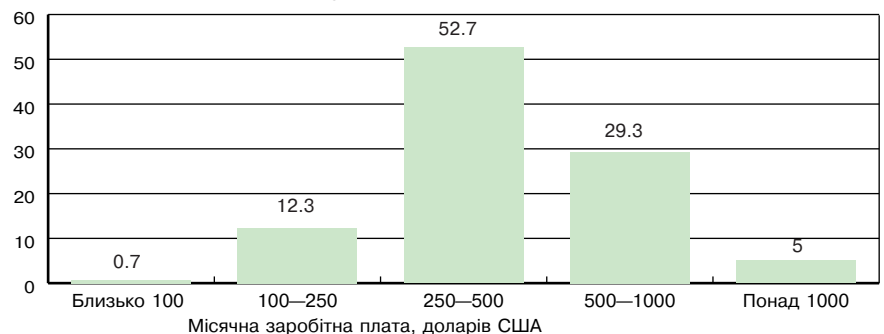
Проведені нами дослідження щодо середньомісячних сум переказів одним мігрантом в Україну підтверджуються і наданими Є.Диким результатами опитування українських заробітчан щодо розміру заробітної плати, на яку вони погодились би працювати в Україні (див. графік 3). Так, більше половини опитаних згодні працювати за 250—500 доларів США за місяць на батьківщині, ще майже 30% згодні на оплату праці в розмірі 500—1000 доларів. А на низький дохід, до 250 доларів, погодились би

лише 13% респондентів. Таким чином, проведені дослідження знову доводять, що розраховані нами середньомісячні розміри переказів одним мігрантом у сумі 360 доларів США мають право на існування, і з кожним роком ця цифра лише збільшується. Адже мігранти витрачають кошти на найголовніше, а решту відправляють на батьківщину для допомоги рідним і близьким, а також з метою заощадження та інвестування.

На думку У.Койдич та Ю.Чорного, українські мігранти дуже мало витрачають у країні перебування. Вони заощаджують на всьому і щонайменше половину заробітку надсилають додому родичам. Які суми надходять у такий спосіб в українську економіку — можна лише здогадуватися [12, с. 4]. Як зазначає Є.Дикий, навіть якщо (у найпесимістичнішому випадку) мігрант заробляє 500 доларів за місяць, то він вираховує 200 доларів, які витрачаються на житло і харчування, і залишає щонайменше 300 доларів, які готовий забрати на батьківщину. Н.Гусман зауважує що навіть у Росії, де доходи відносно невисокі, мігранти намагаються витратити лише до третини свого доходу [24, с. 21]. Такої думки дотримуються і фахівці Російської академії наук: за їх підрахунками, українці-нелегали витрачають не більше 25% зароблених коштів [26, с. 23]. Н.Карпачова зазначає: прагнучи заробити якомога більше коштів для себе і родини, що залишилась на батьківщині, трудовий мігрант максимально заощаджує і витрачає кошти у країні перебування лише на найголовніше — їжу, одяг, житло. Більша частина зароблених за кордоном грошей різними шляхами (офіційними і неофіційними) переправляється в Україну [22, с. 16].

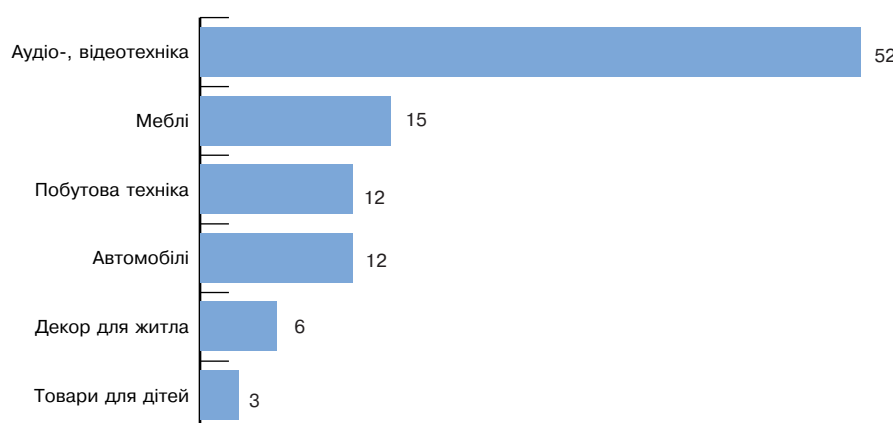
Підраховуючи ймовірні масштаби міграційного капіталу в Україну, не варто забувати про матеріальні цінності, які мігранти купують у країні працевлаштування і привозять чи над-

Графік 3. Структура розподілу українських трудових мігрантів за сумою місячної заробітної плати, за яку вони згодні працювати на батьківщині, %

Розраховано за даними: [2; с. 53].

Графік 4. Структура розподілу витрат українських трудових мігрантів у Росії на придбання товарів, %

Розраховано за даними: [15, с. 108].

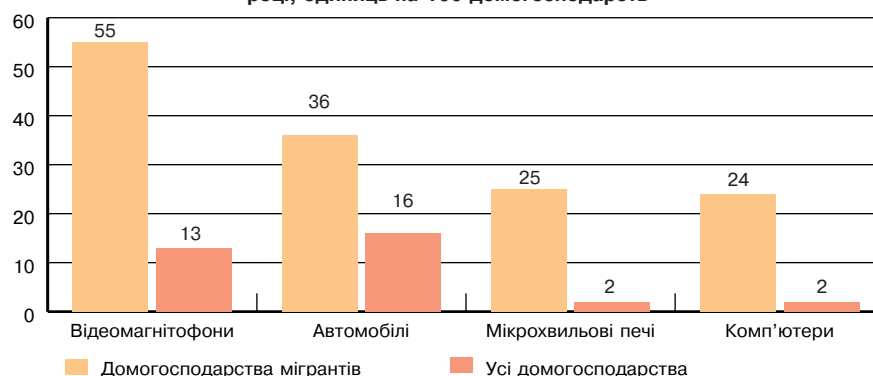
силають для використання рідним домогосподарствам. На думку О.Кирилової, українські заробітчани не лише надсилають чи привозять зароблені гроші на батьківщину, а й купують речі тривалого використання на місцях і привозять їх додому (графік 4). Так, 52% українців із Росії у формі матеріальних цінностей привозять аудіо-, відеотехніку; ще 15% замовляють і транспортують меблеві гарнітури, а 12% навіть заробили кошти на придбання автомашини. Завдяки поїздкам за кордон домогосподарства мігрантів порівняно краще забезпечені сучасною побутовою технікою, меблями, автомобілями тощо (див. графік 5). Більш ніж кожне друге домогосподарство мігрантів має відеомініфон, тоді як у середньому по всіх господарствах України цей показник становить лише 13%. Щодо автомобілів, то забезпеченість ними сімей мігрантів удвічі більша, ніж загалом по країні. Забезпеченість же комп'ютерами і мікрохвильовими печами у сім'ях мігрантів на порядок вища. О.Малиновська зазначає: більше половини цих речей купують в Україні на привезені кошти, а третину — привозять із-за кордону [17].

Ще одним яскравим прикладом того, що мігранти відправляють зароблені гроші на батьківщину, а не акумулюють у країні проживання, є їх опитування щодо власних витрат (див. графік 6). Виявилось, що більше половини з них (51.3%) витрачає кошти на забезпечення елементарних умов існування себе і родини, яка залишилася на батьківщині. Майже чверть мігрантів на зароблені кошти оплачує рідним і близьким навчання вдома. П'ята частина мігрантів на зароблені гроші купує або ремонтує власне житло з метою забезпечення кращих

інших товарів тривалого користування, фінансування освіти дітей тощо. Значну частину зароблених коштів громадяни витрачають на відкриття власної справи, забезпечуючи роботою себе, своїх рідних і створюючи робочі місця для інших [22, с. 20]. Як повідомляє інформаційне агентство "Голос Америки", чимало мігрантів, які заробляють 50—60 тис. доларів упродовж одного—двох років, привозять їх, аби вкласти в нерухомість, приватні проекти і розвиток малого бізнесу [14]. На думку О.Левцуна, лише у Тернопільській області власний бізнес із мігрантських доходів відкрили і ведуть 19% домогосподарств регіону — майже кожне п'яте [5].

Українська міграція за кордоном

Графік 5. Забезпеченість українських домогосподарств окремими товарами у 2003 році, одиниць на 100 домогосподарств

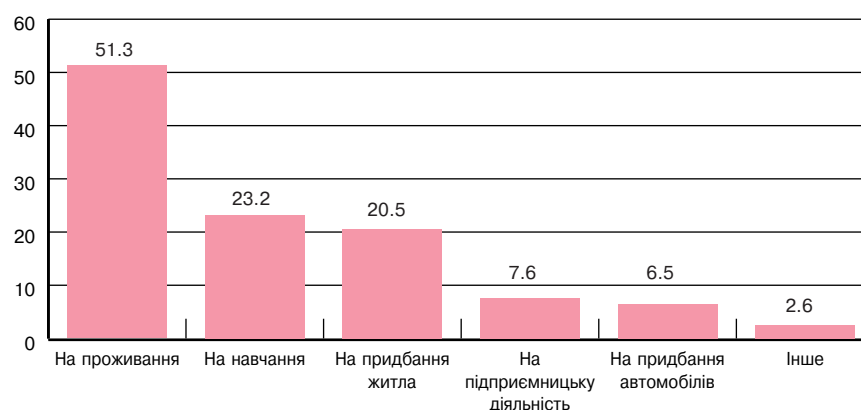
Розраховано за даними: [17].

умов життєдіяльності. Незначна кількість акумулює кошти вдома, щоб відкрити власну справу.

Справді, заробітки, що в десятки разів перевищують середній рівень доходів громадян в Україні, відкривають широкі можливості для будівництва індивідуального житла, придбання квартир, легкових автомобілів,

усе більше набуває економічного характеру. Чимало мігрантів створюють свої компанії, залишаючи сім'ї в Україні. Як приклад О.Кузьмін наводить засноване українцями рекламне агентство, що працює в Москві. Власники — українці, а їх сім'ї залишилися жити у Донецьку. Це означає, що, поперше, приріст інвестованого в Росії

Графік 6. Основні витрати грошових переказів українських трудових мігрантів на батьківщині у 2005 році, %

Примітка. Дозволялося вибрати не більше двох варіантів відповідей.

Розраховано за даними: [2; с. 53].

капіталу частково або повністю переправляється в Україну. По-друге, в міру еволюції їх діяльності рекламний бізнес просуватиметься і на батьківщині за кошти, зароблені в Росії [16, с. 75]. Як зазначає О. Левцун, кошти, що надходять від мігрантів, підвищують платоспроможний попит і стимулюють виробництво. Вони сприяють розвитку малого бізнесу, прискоренню формування середнього класу. Завдяки привезеним товарам насичується внутрішній споживчий ринок. Зовнішня трудова міграція є джерелом знань, міжособистісних контактів, школою бізнесу та ринкової поведінки [5].

Проведені дослідження і порівняння дають змогу дійти висновку, що масштаби потоків міграційного капіталу в Україну в обсязі 21.3 млрд. доларів США можна вважати цілком реальними. Лише з окремих країн світу в Україну може надходити переказів більше, ніж через усю банківську систему країни, а окремі області можуть залучати понад 1–2 млрд. доларів США. Особливо актуальним є аналіз середньомісячних сум переказів. За нашими підрахунками, вони — на рівні 360 доларів, однак опитування мігрантів свідчать, що можна говорити про 400 і навіть 500 доларів за місяць. Звичайно, за таких умов у домогосподарствах мігрантів створюються нормальні умови життєдіяльності, а їхня забезпеченість товарами тривалого зберігання вища, ніж у середньому по країні.

Однак у цьому контексті найбільше нас мають турбувати не так фактичні масштаби потоків цього капіталу, які рік у рік можуть змінюватись, як можливість його використання на благо домогосподарств українських мігрантів, їхніх рідних регіонів, окремих галузей та економіки країни загалом. Для більшого розуміння цієї проблеми і прийняття правильних рішень потрібно керуватися міжнародним досвідом. У даному випадку актуальним є досвід країн Латинської Америки, зокрема Мексики, яка в силу свого географічного розташування має багатолітній досвід заробітчанства у США. Мексиканці, які бажають на зароблені за кордоном кошти відкрити власний бізнес на батьківщині, можуть розраховувати на суттєву допомогу з боку своєї держави. Такі люди отримують допомогу на стадії реєстрації, податкові пільги у перші роки своєї підприємницької діяльності і різного роду консультативну допомогу під час становлення справи.

Лише тоді, коли суспільство й ор-

гани влади зрозуміють переваги масштабних потоків міграційного капіталу, соціально-економічний розвиток України, особливо в її віддалених регіонах, зможе вийти на якісно новий рівень, результати якого в першу чергу відчує населення країни.

Література

1. Черный Р., Ковалева Е., Желбанов Д. Нацбанк отпустил народные деньги за границу // Коммерсант-Украина. — 2006. — 13 февраля. — С. 4.
2. Дикий Е. Жизнь на два мира // Эксперт. — 2006. — 13 марта. — С. 52–56.
3. Дальский А. Они ушли. Вернутся ли? // Электронная газета From-ua.com.; www.from-ua.com/eco/4118810c4f1a7.html.
4. Войтицкая Л., Головин В. Из России с деньгами // Газета 24. — 2007. — 31 мая. — С. 6–7.
5. Левцун О. Зовнішня трудова міграція в Україні як демографічна проблема // Електронна газета “Діалог”. — 2005. — 20 вересня; www.dialogs.org.ua/print.php?part=project_ua&m_id=4040.
6. Гуцул Е. Трудовые приключения украинцев в Италии... // Зеркало недели. — 2004. — 20 ноября. — С. 8–9.
7. Quartly A. Migrants tragedy hits home in Ukraine // BBC News. — 2004. — 10 травня; www.news.bbc.co.uk/go/pr/fr/-/2/hi/europe/3701867.stm
8. Украинские гастарбайтеры составляют более 10% всех мигрантов мира // Работа & Зарплата. — 2006. — 21 августа. — С. 7–8.
9. Безкороваыйный Б. Стройте Украину вместе! // Интернет-портал “Es-rapa.ru”. — 2006. — 25 июля; www.es-rapa.ru/rus/espapola/kp/kp.php?did=6349
10. Труд из-под полы // Рабочая газета. — 2007. — 23 мая; www.rg.kiev.ua/main.php?action=shownews&print=5111
11. Винниченко І. В Іспанію по гроші та... доброзичливість // День. — 2005. — 11 серпня. — С. 8–10.
12. Куйдич У., Чорний Ю. Потом і кров'ю // Львівська газета. — 2004. — 22 січня. — С. 3–4.
13. Дорош С. Українські моряки за кордоном // BBC Ukrainian.com. — 2004. 19 серпня; www.bbc.co.uk/ukrainian/in-depth/story/2004/08/printable/040819_odesa_sailor_abroad.html.
14. Скільки українців працює за кордоном // Голос Америки. — 2003. — 16 серпня; www.voanews.com/ukrainian/archive/2003-08/a-2003-08-16-1-1.cfm.
15. Кирилова Е. Украинские трудовые мигранты в России. В книге “Миграция и рынки труда в постсоветской России”. /Под ред. Г. Витковской. — М.: Центр Карнеги, 1998. — 177 с. — С. 83–115.

16. Кузьмин А. Трудовая миграция с Украины в Россию: потоки, правовая ситуация, последствия. Сборн. “Миграция и рынки труда в постсоветской России” / Под ред. Г. Витковской. — М.: Центр Карнеги. — 1998. — 177 с. — С. 70–82.

17. Малиновська О. Проблема зовнішньої трудової міграції в Україні // Міжнар. наук.-практ. семінар “Українська трудова міграція у контексті змін сучасного світу”. — 11 листопада 2003 р. // www.jimagazine.lviv.ua/seminary/2003/sem11-11.htm.

18. Каменев М. 10 млрд. доларів США в допомогу бідним родичам // Дело. — 2006. — 8 ноября. — С. 9.

19. Дубинский А., Тополук Р. Приватбанк получит деньги испанских гастарбайтеров // Экономические известия. — 2006. — 18 сентября. — С. 6.

20. Житарюк Н. Главный инвестор Буковины // День. — 2003. — 21 июня. — С. 6–7.

21. Що спонукає мільйони українців заробляти на життя за кордоном, чи допомагає заробітчанам Батьківщина? // Громадське радіо. www.radio.org.ua/reports/?id_numb=20351.

22. Карпачова Н. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном / Спеціальна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. — К., 2003. — 103 с.

23. Дубинский А. Дубилет получит денежные переводы // Экономические известия. — 2007. — 27 июня. — С. 7.

24. Гусман Н. Миграция через призму денежных переводов // Российская миграция. — 2007. — № 4. — С. 18–21.

25. Гриньов Д. Переводные картинки // Бизнес. — 2007. — 11 июня. — С. 40–43.

26. Топилин А.В. Нелегальная миграция: масштабы и социально-экономические последствия. /Материалы круглого стола “Использование иностранной рабочей силы в России: проблемы и перспективы”. — М.: Институт международных экономических и политических исследований РАН. — 2005. — 108 с. — С. 20–27.

27. Каменский А. Проблемы международного трудового обмена и Россия. — М., 1999. — 221 с.

28. Гайдуцький А.П. Міграційний капітал в Україні: прихована реальність // Дзеркало тижня. — 2007. — 21 квітня. — С. 1, 8.

29. Кокшаров А. Миграционный поток привел к перекраиванию экономической карты Европы // Русскоязычная община Британии. — 2007. — 17 марта; www.obschina.org/news/migracionnyu-protok-privel-k-perekraivaniyu-ekonomicheskoy-karty-evropy.140/

**Володимир
Сухотеплий**

Заступник декана факультету
міжнародної економіки
Дніпропетровського національного
університету

Проаналізувавши структуру та ефективність власного капіталу вітчизняного банківського сектору за період з 01.01.2000 по 01.01.2007 р. з використанням показника конкурентного потенціалу галузі і показника кумулятивної прибутковості капіталу галузі, автор встановив: причиною зниження загальної прибутковості банківського сектору економіки за станом на 01.01.2007 р. є присутність у банківській системі України банків із власним капіталом менше 280 млн. грн.

Дослідження

Аналіз динаміки структури банківської галузі України за період 1999–2006 рр.

Найпоширенішими показниками ступеня концентрації капіталу (активів), що описують структуру галузі і, природно, рівень концентрації, є CR_N (частка N найбільших фірм у сумарному капіталі (активах) і HNI — індекс Херфіндала-Хіршмана (сума квадратів часток усіх фірм галузі, помножена на 10 000). Згідно з теорією Промислової організації [1] чим вищі ці показники, тим менший рівень конкуренції, і тим більшу ринкову владу мають найбільші фірми галузі. Вивчаючи динаміку цих показників у часі, можна прогнозувати перехід галузі зі стану з високим рівнем конкуренції у стан олігополії або монополії.

З іншого боку, деякі дослідники [2] вважають: важлива не так частка, яку контролює фірма на ринку, як ефективність її операцій, що забезпечує високу прибутковість власного капіталу (активів) і, як наслідок, збільшення присутності фірми на ринку. Найчастіше, аби визначити ефективність окремої фірми, використовують прибутковість капіталу (ROE) і на основі цього показника судять про здатність фірми розширювати свою частку на ринку відповідно галузі.

З метою вивчення можливості використання показників CR_N і HNI для аналізу динаміки структури банківського сектору України було розраховано відповідні дані за останні сім років (див. таблицю 1).

З наведеної таблиці видно, що на 1 січня 2007 року вплив провідних фірм на структуру галузі навіть дещо зменшився і відповідно до [1] можна було б стверджувати, що конкурентні переваги провідних банків країни не стали очевиднішими.

За всієї своєї наочності показники CR_N і HNI не розкривають повністю суті економічних процесів, що відбуваються в системі. Дуже важливо, на-

приклад, знати: чи є в галузі фірми, котрі використовують ефект від масштабів операцій, і якщо є, то скільки їх і яким власним капіталом (або власними активами) такі фірми характеризуються? Дуже важливо також знати: наскільки велика підгалузь, що користується ефектом від масштабу операцій?

Раніше автор [3] запропонував показник конкурентного потенціалу галузі ($ПКПП$), який визначається за формулою:

$$ПКПП(n) = \frac{\Delta_n}{n} - n^2, \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^n \Delta_i$$

де n — порядковий номер фірми при ранжируванні в напрямі зменшення частки фірми у капіталі (активах, прибутку) галузі;

Δ_n — частка такої фірми в сумарному капіталі (активах, прибутку) галузі; сума часток розраховується послідовно від найбільшої частки ($i = 1$) до найменшої ($i = n$).

Якщо скористатися поняттям $ПКПП$ стосовно власного капіталу і прибутку банків за станом на 1 січня 2000, 2003 та 2007 років і побудувати відповідні графіки, отримаємо результати, наведені на графіках 1 та 2.

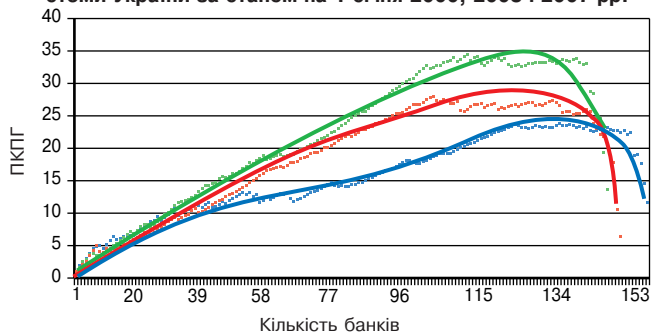
По горизонтальній осі на графіках 1 і 2 відкладено порядковий номер банку при ранжируванні в напрямі зменшення його частки у сумарному власному капіталі (прибутку) галузі, по вертикальній — значення $ПКПП$.

На графіку 1 верхня крива описує галузь за станом на 01.01.2003 р., середня — на 01.01.2000 р. і нижня — за станом на 01.01.2007 р. На графіку 2 верхня крива описує галузь за станом на 01.01.2000 р., середня, — на 01.01.2003 р. і нижня — на 01.01.2007 р. Дані для побудови наведених графіків узято з офіційних видань НБУ [4 — 6].

Таблиця 1. Значення показників CR_3 , CR_5 і HNI для власного капіталу банків України за станом на 1 січня відповідного року

Показник	2000 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.
CR_3	0.223	0.199	0.226	0.214	0.211	0.200
CR_5	0.308	0.283	0.303	0.304	0.289	0.288
HNI	308	237	257	266	272	274

Графік 1. Значення ПКПГ щодо власного капіталу банківської системи України за станом на 1 січня 2000, 2003 і 2007 рр.

Очевидно (див. графіки 1, 2), що форма кривих *ПКПГ* для 2007 року принципово відрізняється від форми кривих *ПКПГ* для попередніх років: на графіках як для капіталу, так і особливо для прибутку за станом на 01.01.2007 р. сформувалася ділянка (приблизно від 40-го до 120-го банку) з “прогином усередину”. Щоб зрозуміти значення цього факту, звернемося до графіка 3, де наведено побудовані раніше [3] графіки *ПКПГ* для власного капіталу і прибутку банків Канади за станом на 01.01.2005 р.

Графіки *ПКПГ* щодо прибутку і капіталу банківської системи Канади (див. графік 3) принципово відрізняються від відповідних графіків для банків України, оскільки визначаються в основному частками капіталу і прибутку шести провідних банків, котрі складають олігопольну групу. Решта банків на рівень концентрації власного капіталу і максимальний рівень *ПКПГ* практично не впливає. Така форма кривих *ПКПГ* для банківського сектору Канади свідчить, що саме ці шість банків і є справжніми гравцями на ринку банківських послуг, а решта вимушена грати за правилами олігополістів. Якщо знову скористатися висловом “прогин усередину”, то можна стверджувати, що для канадських банків він має різко виражену форму.

Якщо порівняти криві *ПКПГ* банків України і Канади, стає зрозумілим, що в розвитку банківської системи Ук-

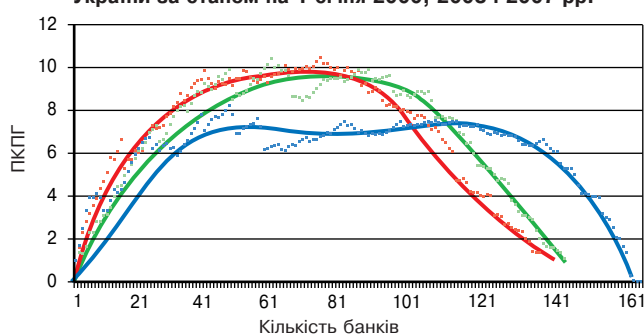
раїни настав критичний момент переходу зі стану з порівняно рівномірною структурою капіталу до структури, в якій почала створюватися група лідерів, що відбирають на себе і основний капітал, і основний прибуток системи. Наявність “прогину всередину” на кривій *ПКПГ* щодо прибутку свідчить, що на 01.01.2007 р. частка прибутку, яка припадає на кожен банк після 40-го, настільки мала, що практично виключає можливість такого банку впливати на стан системи. Важливо зазначити: якщо на кривій для *ПКПГ* щодо капіталу за станом на 01.01.2007 р. “прогин усередину” лише намітився, то на кривій для *ПКПГ* щодо прибутку він явно виражений. Це означає, що нерівномірність розподілу прибутку стала більш вираженою порівняно з нерівномірністю розподілу капіталу.

При цьому є підстави вважати, що процес починає набувати незворотного характеру: “прогин” ставатиме виразнішим, нерівномірність розподілу прибутку посилюватиметься. Питання лише в тому, коли банківська галузь України безповоротно набуде всіх ознак олігопольної — з лінією *ПКПГ*, що наблизиться до лінії *ПКПГ* канадських банків.

Вельми суттєво також, чи досягли найбільші банки країни максимальної ефективності і чи зможуть вони й надалі залишатися лідерами та продовжувати нарощувати капітал і активи?

Аби отримати відповіді на поставлені запитання, розглянемо динаміку показників прибутковості власного капіталу (*ROE*) для банків України за той же період. Одразу зазначимо, що при розгляді *ROE* автор зіткнувся з проблемою неоднозначності інтерпретації отриманих результатів. Річ у тому, що прибутковість банків навіть із приблизно однаковим капіталом настільки відрізняється, що побудова надійних трендових ліній показника *ROE* для всієї банківської системи стає серйозною проблемою. Для прикладу на графіку 4 наведено розраховані автором зна-

Графік 2. Значення ПКПГ щодо прибутку банківської системи України за станом на 1 січня 2000, 2003 і 2007 рр.

чення *ROE* банків України за станом на 1 січня 2006 року. По горизонтальній осі номерами від 1 до 157 позначені банки при ранжируванні в напрямі зменшення обсягу власного капіталу, по вертикальній — наведено відповідні значення *ROE* цих банків.

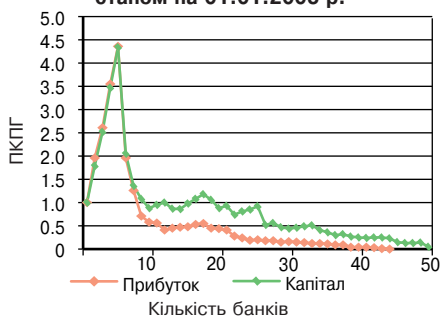
Видно (див. графік 4), що при незначній відмінності у значенні коефіцієнта детермінації R^2 економічний зміст графіків для кожного тренда принципово відрізняється: там, де лінія тренда, представлена поліномом п'ятого ступеня, має максимуми, лінія тренда, представлена поліномом шостого ступеня, може мати мінімуми. З економічної точки зору вказана відмінність означає, що банки, максимально ефективні в одній інтерпретації, можуть трактуватися як мінімально ефективні в іншій. Така нестійкість результатів ускладнює можливість отримання надійного висновку про ефективність як групи найбільших банків, так і інших груп (підгалузей) банківської системи України.

Для надійнішого опису стану галузі автор [7] запропонував на додаток до *ROE* і *ROA*, що характеризують окремі фірми, запровадити показники кумулятивної прибутковості капіталу галузі (Cumulative Return on Industry Equity — *CROIE*) та кумулятивної прибутковості активів галузі (Cumulative Return on Industry Assets — *CROIA*), котрі визначаються так:

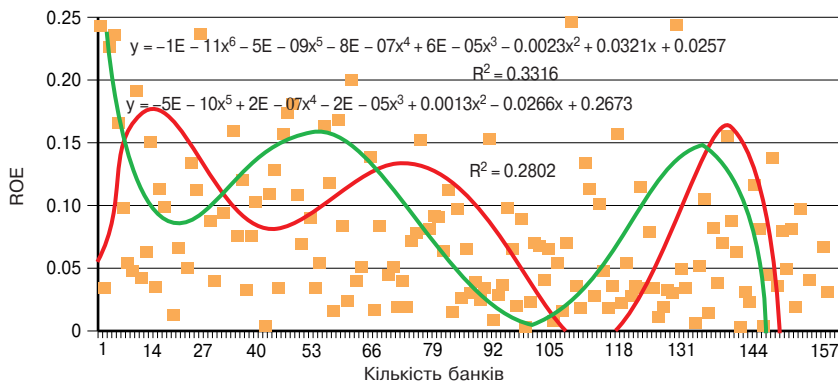
1. Значення прибутковості власного капіталу (активів) підгалузі, що складається з єдиної фірми з максимальним власним капіталом (активами), є відповідним значенням показника кумулятивної прибутковості капіталу (активів);

2. Середня прибутковість власного капіталу (активів) підгалузі з двох, трьох, чотирьох і т. д. найбільших фірм галузі у міру послідовного приєднання фірм із власним капіталом (активами), що все зменшуються, послідовно характеризує кумулятивну прибутковість капіталу (активів) підгалузі з двох,

Графік 3. Показник конкурентного потенціалу щодо власного капіталу і щодо прибутку банківської системи Канади за станом на 01.01.2005 р.

Графік 4. Лінії трендів для прибутковості власного капіталу українських банків за станом на 01.01.2006 р., побудовані з використанням поліномів п'ятого і шостого ступеня

трьох, чотирьох і т. д. фірм, включаючи останню, тобто послідовно характеризує кумулятивну прибутковість власного капіталу (активів) усієї галузі.

З деякими змінами відносно [7] аналітична форма показника кумулятивної прибутковості власного капіталу галузі має вигляд:

$$CROIE(n) = \frac{\sum_{i=1}^n R_i}{\sum_{i=1}^n E_i}, \quad (2)$$

де R_i — частка i -ї фірми у прибутку галузі;

E_i — частка i -ї фірми у власному капіталі галузі.

Частки власного капіталу розташовано в напрямі їх зменшення. Підсумовування ведеться від $i = 1$ до $i = n$.

Принциповою можливістю, яка з'являється з уведенням $CROIE$, є вивчення ефективності галузі в міру формування в ній або приєднання до неї фірм із капіталом, що все зменшується. Такий підхід дає змогу відчувати момент, коли не лише окремі фірми, а й уся галузь починає користуватися перевагами, що випливають із масштабів операцій окремих фірм.

Перевагою спільного використання ROE і $CROIE$ є й те, що з кількох форм трендів для ROE і $CROIE$ вибирають саме ті, які узгоджуються між собою і найточніше описують стан галузі, а саме: тренди, в яких показники ROE і $CROIE$ збільшуються (спадують) синхронно.

Мало того, використання $CROIE$ дає змогу, як вважає автор, коректно врахувати вплив на структуру галузі збиткових банків.

З урахуванням наведеного, на графіках 5, 6 і 7 відображено тренди ROE і $CROIE$, побудовані для банків України на ті ж дати, що й тренди для ППП. Можемо зазначити, що за незначних відмінностей у традиційних

показниках CR_Y і HHI поведінка трендів ROE і $CROIE$ за станом на вказані дати істотно відрізняється.

На графіках 5, 6 і 7 наведено не окремі значення ROE і $CROIE$ для кожного банку і системи в цілому, а лише лінії трендів, що найадекватніше описують стан системи. Лінії трендів для ROE мають синій колір, а для $CROIE$ — червоний. Аналітичне відображення трендів для $CROIE$ наведено у верхній, а ROE — у нижній частині графіка.

Зіставляючи тренди на графіках 5, 6 і 7, можемо дійти висновку: маючи

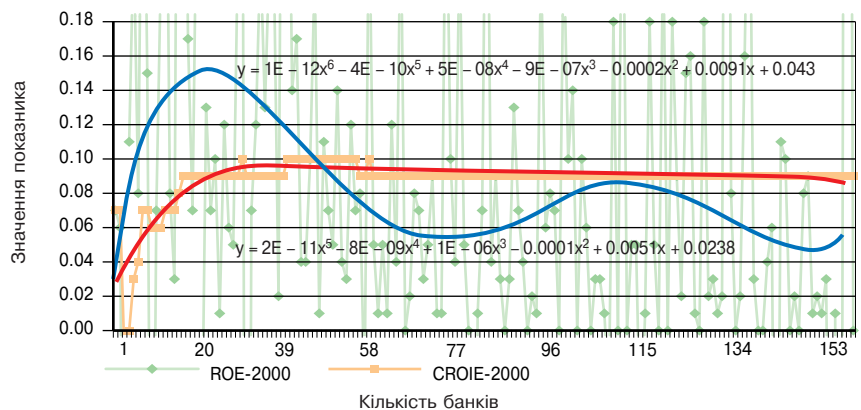
приблизно однакову загальногалузову прибутковість власного капіталу на 01.01.2000 і 01.01.2007 рр., банківська галузь України на ці дати мала істотні якісні відмінності:

1. Якщо в 2000 році найбільші банки України як підгалузь не були безперечними лідерами системи в термінах прибутковості капіталу, то на початку 2007 року вони такими стали;

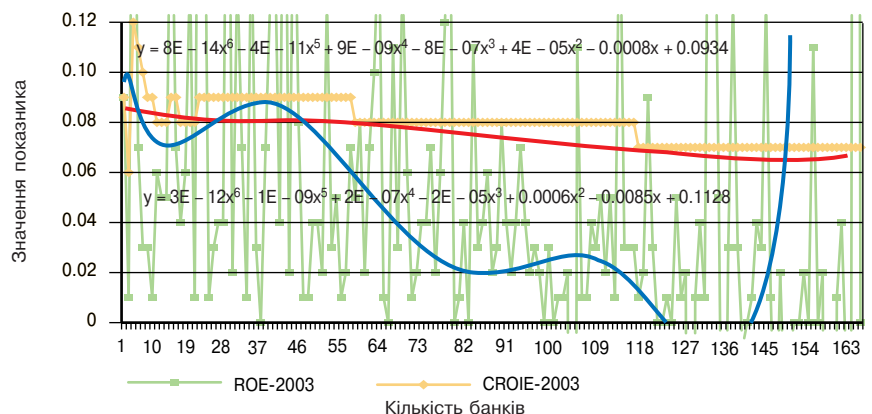
2. Якщо на 01.01.2000 р. підгалузь, у якій окремі банки мали прибутковість більшу, ніж кумулятивна прибутковість усієї банківської системи України, включала більше 40 на той час великих банків, то на 01.01.2007 р. така підгалузь включала лише 5—6 найбільших банків; висока прибутковість стає досяжною вже тільки для великих банків;

3. Якщо на 01.01.2000 р. значну економію на масштабах операцій демонстрували не лише великі банки (близько 30), а й банки (приблизно 40) із капіталом від 17 до 10 млн. грн., то за станом на 01.01.2007 р. банків із зазначеним капіталом практично не залишилось і суттєву економію на масштабах операцій демонструють тільки найбільші банки. Невелику економію на масштабах операцій явно демонструє група банків із капіталом від 73 до 52 млн.

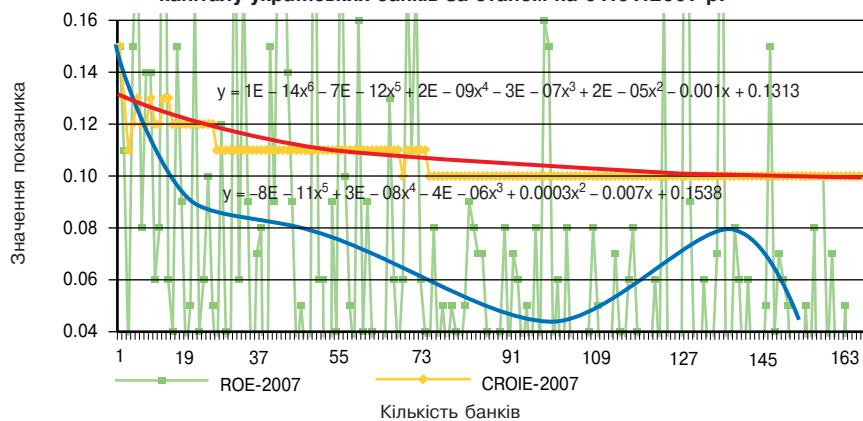
Графік 5. Прибутковість власного капіталу і кумулятивна прибутковість власного капіталу українських банків за станом на 01.01.2000 р.

Графік 6. Прибутковість власного капіталу і кумулятивна прибутковість власного капіталу українських банків за станом на 01.01.2003 р.

Графік 7. Прибутковість власного капіталу і кумулятивна прибутковість власного капіталу українських банків за станом на 01.01.2007 р.

грн. при загальній їх кількості не більше 30. Однак при цьому абсолютне значення прибутковості їх власного капіталу в 2.0—2.5 раза менше від прибутковості капіталу найбільших банків;

4. Із 01.01.2000 р. по 01.01.2006 р. у банківській системі України було чимало банків, для яких значення *ROE* перевищувало значення *CROIE* незалежно від обсягу власного капіталу. Однак у 2007 році прибутковість власного капіталу більшості окремих банків України стала меншою від прибутковості лідируючої підгалузі. Іншими словами, з'явилися безумовні лідери (найбільші банки), які практично залишили без надії на високі прибутки банки з капіталом менше 240—280 млн. грн.

Цікаво, що, вивчаючи питання економіки на масштабах операцій американських банків, дослідники з'ясували: найефективніші американські банки, які одержували вигоди від масштабу операцій, за станом на кінець 1980-х і початок 1990-х рр. мали активи на рівні 2—10 млрд. доларів США [8]. Якщо зіставити ці цифри з розмірами активів провідних банків України за станом на 01.01.2007 р., можемо зауважити, що перші дев'ять банків України вже перейшли позначку 2 млрд. доларів для активів і навіть з урахуванням відмінностей у структурі витрат американських та українських банків можна сказати, що найближчими роками найбільші банки країни перебуватимуть у зоні максимальної ефективності.

Щодо середніх і дрібних українських банків, то розташувавши банки за зменшенням їх власного капіталу, можна встановити, що останні 128 банків (75.7% від їх загальної кількості) сумарно отримали за 2006 рік лише 534 млн. 681 тис. грн. прибутків, або всього 12.38% від сумарного прибутку банків України за даний період. Мало того, якби всі середні та дрібні банки працювали приблизно з такою ж ефективніс-

тю, як і великі ($ROE \geq 0.08$), то для забезпечення 534 млн. 681 тис. грн. прибутку досить було б обмежитися 6 млрд. 683 млн. 513 тис. грн. власного капіталу, тоді як дрібні банки (після 40-го) сумарно мають 10 млрд. 598 млн. 973 тис. грн. власного капіталу. Таким чином, понад 3.9 млрд. грн. власного капіталу "очікують" на свої пасиви і за умови зростання ділової активності реального сектору економіки та фінансового зміцнення домогосподарств зможуть додати до загальної ефективності банківського сектору України. Стосовно банків із 41-го по орієнтовно 100-й (на які припадають раніше вказані 6 млрд. 683 млн. 513 тис. грн.), то пам'ятаючи, що обсяг власного капіталу, який забезпечує сьогодні стійку роботу одного банку, становить 240—280 млн. грн., можна стверджувати: ці приблизно 60 банків теоретично можуть бути реорганізовані у 25 банків, які працюватимуть стабільно й високоєфективно.

ВИСНОВКИ

1. Спільне використання показника конкурентного потенціалу галузі (ПКПГ) і показника кумулятивної прибутковості капіталу галузі (CROIE) дає змогу розкривати структурні зміни галузі на таких етапах її розвитку, коли інші показники виявляються ще нечутливими до змін, що відбулися.
2. З використанням ПКПГ і CROIE встановлено, що в Україні почали створюватися всі умови для формування олігопольної банківської галузі.
3. За 16 років існування банківська система України з галузі з рівними для всіх можливостями трансформувався в галузь, у якій достатньо високу ефективність і стабільність мають лише банки з власним капіталом не менше 240—280 млн. грн.
4. Явно визначився діапазон власного капіталу (приблизно від 60 до

100 млн. грн.), що дає мінімальну прибутковість; банкам із таким капіталом можна порекомендувати якнайшвидше вдатися до заходів щодо підвищення обсягів власного капіталу.

5. Якщо за станом на 01.01.2006 р. актуальною була рекомендація щодо злиття дрібних банків у великі та середні з власним капіталом не менш як 200—220 млн. грн., то за станом на 01.01.2007 р. поглинання і злиття банків України доцільні лише за умови, що результируючий власний капітал становитиме не менше 300 млн. грн.

6. Перед близько 130 банками України з власним капіталом кожного, що не перевищує 300—240 млн. грн., які мають прибутковість власного капіталу менше 0.08, може постати непроста проблема значних злиттів і поглинань для зміцнення свого становища на банківському ринку України.

Література

1. Bain J.S. *Relation of Profit Rate to Industry Concentration* // *Quarterly Journal of Economics*. — 1951. — № 65, August. — P. 293—324.
2. Berger A.N. *The Profit-Structure Relationship in Banking — Tests of Market-Power and Efficient-Structure Hypotheses* // *Journal of Money Credit, and Banking*. — 1995. — № 27. — P. 404—431.
3. В.Т. Сухотеплый. *Конкурентный потенциал отрасли и ее структура* // *Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Дніпропетровськ: ДНУ. — 2005. — Випуск 204: В 5 т. Том I. — С. 65—82.*
4. *Структура капіталу комерційних банків України за станом на 01.01.2000 р.* // *Вісник Національного банку України. — 2000. — № 3. — С. 31—34.*
5. *Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2004 р.* // *Вісник Національного банку України. — 2004. — № 3. — С. 56—59.*
6. *Структура власного капіталу банків України за станом на 01.01.2007 р.* // *Вісник Національного банку України. — 2007. — № 3. — С. 58—63.*
7. В.Т. Сухотеплый. *Куммулятивная прибыльность активов и капитала как параметр описания структуры отрасли и ее эффективности* // *Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції "Науковий потенціал світу — 2006". 18—29 вересня 2006 р. — 2006. — Наука і освіта. Економічні науки. Дніпропетровськ. Том 3. — С. 14—17.*
8. Allen N. Berger, David B. Humphrey. *Bank Scale Economies, Mergers, Concentration, and Efficiency: The U.S. Experience, 94—25* // *University of Pennsylvania Financial Institutions Center. — 1994, July.*

Навчальний корпус Севастопольського національного технічного університету.

Нотатки з конференції/

Фінансове управління економічними процесами: слово науковців

5–8 вересня 2007 року в Севастопольському національному технічному університеті відбулася Всеукраїнська науково-методична конференція “Сучасні аспекти фінансового управління економічними процесами”, організована Міністерством освіти і науки України та Севастопольським НТУ. В її роботі взяли участь 87 учених і викладачів вищих навчальних закладів, а також представників підприємств та організацій Києва, Одеси, Тернополя, Харкова, Дніпропетровська, Львова, Ужгорода, Сімферополя, Сум, Севастополя, Ірпеня та багатьох інших міст України. Конференція працювала за чотирма тематичними напрямками: вдосконалення фінансового механізму реального сектору економіки, розвитку фінансової системи соціально орієнтованої економіки, кредитно-грошового регулювання економічного розвитку, реформування підготовки бакалаврів і магістрів за напрямом “Фінанси і кредит”.

Роботу конференції з ґрунтовною доповіддю “Концептуальні підходи до оцінки ефективності діяльності банків” відкрила кандидат економічних наук, заступник директора департаменту банківського регулювання і нагляду — начальник управління регулювання діяльності банків I і II груп Національного банку України **Ганна Карчева**.

Для банків завжди була і залишається актуальною проблема підвищення ефективності їх функціонування та розвитку. Низький її рівень свідчить про низькі конкурентні можливості банків, підвищену чутливість до ринкових ризиків, неефективне управління активами і пасивами, обмежені можливості розвитку і в разі наявності тенденцій до погіршення може призвести до серйозних проблем у діяльності банків, а не своєчасне вжиття необхідних заходів — до банкрутства.

Ганна Карчева зауважила, що використання традиційних підходів до оцінки ефективності діяльності банків (ресурсно-витратний, продуктивності праці, граничної корисності тощо) носить досить обмежений характер. Враховуючи специфіку діяльності банків, багатогранність інтересів держави, власників, кредиторів, позичальників, клієнтів, які пересікаються в банку, та з огляду на те, що банки є складною динамічною системою, функціонування і розвиток якої супроводжується підвищеними ризиками, найприйнятнішим

Ганна Карчева.

для оцінки ефективності є цілісний системно-синергетичний підхід.

Виходячи з принципів системно-синергетичного підходу, ефективність має пронизувати всі рівні банківської системи. У зв'язку з цим виникає питання щодо співвідношення ефективності діяльності окремого банку і системи банків у цілому. Чи можна вважати функціонування системи банків ефективним за неефективної діяльності окремих банків? Якщо розглядати систему банків як єдиний банк, то функціонування системи банків може бути ефективним за наявності значної кількості низькоефективних банків і навіть збиткових. Так, за результатами 2006 року рентабельність банківської системи України в цілому була найвищою за останні 10 років, рентабельність активів (ROA) становила 1.61%; рентабельність капіталу (ROE) — 13.5%. Водночас кожен третій банк залишався низькорентабельним, тобто мав рентабельність активів (ROA) менше 1%, а рентабельність капіталу (ROE) — менше 7%.

Оскільки системно-синергетичний підхід до оцінки ефективності передбачає розгляд банківської системи як суперсистеми, складної нелінійної еволюційної системи, виникає запитання: ефективність такої суперсистеми визначається ефективним функціонуванням її ядра (I і II груп банків) чи ефективністю функціонування найменш ефективної підсистеми — окремих низькорентабельних банків, виходячи з того, що стійкість системи визначається її найнестійкішим елементом?

На відміну від економічної ефективності, наголосила доповідачка, системно-синергетичний підхід до

оцінки ефективності функціонування та розвитку банківської системи має базуватися не тільки на економічних, а й на соціальних критеріях і перш за все включати такий чутливий індикатор, як рівень довіри до банків, банківської системи, тобто “ефективність” має розглядатися не лише у вузькому трактуванні як суто економічна категорія, а в широкому соціально-економічному розумінні.

Довіра до банків та банківської системи є основою їх розвитку, нагадала Ганна Карчева. Без довіри до банків ефективність не є показником, який реально відображає стабільність функціонування і розвитку системи. Поняття “ефективність” має включати не лише комплекс ринкових, а й соціальних можливостей. У контексті цього довіра до банків має бути сприйнята як додатковий капітал. Вона сьогодні має встановити цінність того, що буде ефективним у майбутньому. Без високої довіри — капіталу довіри, встановленого сьогодні, неможливо забезпечити ефективне функціонування

Робоча президія конференції.

ня банків у майбутньому.

Враховуючи, що ефективність є узагальнюючим, інтегральним поняттям, яке складається під впливом дії різноманітних факторів та обставин, котрі можуть носити різноспрямований характер, оцінка ефективності має базуватися на системі ключових показників функціонування та розвитку банківської системи. Ефективність неможливо виміряти одним чи кількома окремими показниками. Тому управління ефективністю функціонування та розвитку банківської системи, підсумувала доповідачка, не повинно бути націленим на досягнення якоїсь однієї цілі за рахунок інших цілей. Про ефективність чи не-ефективність банківської системи та окремих банків може свідчити тільки сукупність показників з урахуванням відповідності їх значень місії банку та стратегії розвитку, результативності виконання покладених на них функцій та з урахуванням синергетичного ефекту, який проявляється в узгодженості інтересів власників банків, клієнтів, менеджменту і держави. Об'єднує такі різні інтереси зацікавленість усіх сторін у стабільному функціонуванні і розвитку банків.

“Вивезення капіталу: нові якості в умовах фінансової глобалізації” — тема доповіді доктора економічних наук, доцента, завідувача кафедри маркетингу на виробництві Тернопільського національного технічного університету імені І. Пулюя **Віктора Козюка**. Традиційне уявлення про рух капіталу, підкреслив доповідач, здебільшого полягає в тому, що такий рух відбувається за вектором “Північ — Південь”, тобто відображає його спрямування від багатих країн до бідних, або до країн із нижчим рівнем ВВП на душу населення.

Однак уже на початку 1990-х років почали формуватися серйозні сумніви в адекватності уявлень про рух капіталу з Півночі до Півдня як надійної теоретичної та емпіричної картини, що може бути закладена у фундамент побудови моделі глобальної взаємозалежності. У цей час країни з низьким рівнем доходу на душу населення почали перетворюватися на нетто-кредиторів.

Азійська криза і радикальна трансформація платіжних позицій економічно розвинутих країн та решти світу остаточно змінили уявлення про

спрямування потоків капіталу. Трансформаційні процеси, викликані до життя глобалізацією, можуть відображати рівноважну та структурно зумовлену іншу ситуацію, коли капітал рухається з Півдня на Північ. Спершу такий вектор руху капіталу здебільшого розглядався під кутом зору його втечі, напівкримінального чи кримінального вивезення. Однак подібні підходи, на переконання Віктора Козюка, неадекватно відображають ряд структурних зламів, які відбуваються в умовах глобалізації і які водночас змогли бути актуалізовані в процесах зростання рівня доходу в багатьох країнах із ринками, що виникають, і взагалі в країнах третього світу.

Якщо на дані структурні зміни глянути в контексті національної політики, то зауважимо такі проблеми:

1. Розподіл доходів. У випадку, коли в країні доходи розподіляються нерівномірно (а це часто кореспондує з інституціональною слабкістю економіки), вивезення капіталу справді перетворюється на його втечу у менш доступні для національних контролюючих органів активи. Такий процес може мати місце практично за будь-яких темпів економічного зростання в країні.

Якщо ж доходи розподіляються рівномірно, тоді набагато ширші верстви населення можуть запропонувати свої заощадження для використання при формуванні глобальних інвестиційних портфелів. Тобто в даному випадку вивезення капіталу значно більшою мірою буде прив'язане до динаміки ВВП. Це надзвичайно позитивне явище, оскільки воно відображає не лише ефективний розподіл доходів, а й ефективний розподіл заощаджень;

2. Макроекономічна адаптація до зазначених змін у потоках капіталу. Це породжує ситуацію, коли в системі макрополітики зростає роль забезпечення профіциту поточного рахунку не так з міркувань реалізації стратегії експортоорієнтованого зростання, як із міркувань зменшення ризику макрорестабілізації, викликаних флуктуаціями у платіжному балансі, в умовах структурно обумовленого вивезення капіталів.

Кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри маркетингу і логістики Національного університету “Львівська політехніка” **Ольга Мних** присвятила свою доповідь питанням

необхідності узгодження фінансових і нефінансових показників у процесі розбудови соціально орієнтованої економіки.

Задекларовані на державному рівні стратегічні цілі і пріоритети розвитку вітчизняної економіки інноваційного спрямування, переконана доповідачка, потребують глибшого дослідження суперечностей у сучасних методах господарювання та корпоративного управління, протиріч між реальним та фінансовим спекулятивним капіталом. Ринковий механізм став інструментом експлуатації та нагромадження капіталу. В даному контексті особливо важливого значення набуває проблема гарантування конкурентоспроможності й економічної безпеки країни, вирішення якої можливе лише завдяки зміцненню базису — підвищенню споживчої цінності підприємств-продуцентів.

Фінансова система аналізу та оцінювання, яка відображала статистику мінущих управлінських рішень на макро- і мікрорівнях не може бути автоматично перенесена в інший просторово-часовий простір стратегічного розвитку вітчизняної економіки, коли посилюється глобальна інтелектуальна конкуренція, загострюється конфлікт мотиваційних інтересів домінуючих бізнес-структур. Мобільними стають усі економічні ресурси, в тому числі інтелектуальні.

Капітал як економічна категорія є абсолютно космополітичним поняттям. Вартість сьогодні формується не так матеріальними факторами виробництва, як контролем за інформаційними ресурсами і правами доступу до ресурсів, а також поступовим зростанням цінності особливого капіталу — інтелектуального, що потребує подальшого розвитку теорій фірми, фінансів, ринку, в тому числі інтелектуального ринку, і розроблення на цій основі методологічних засад оцінювання ринкової вартості підприємств як динамічного процесу. Ці проблеми, переконана Ольга Мних, відкривають перед маркетингом, логістикою, економікою, фінансами нові об'єкти і предмети науково-дослідницьких пошукових робіт інноваційного характеру і потребують зміни філософії управління вартістю підприємств у складній системі взаємодій “суспільство — держава — підприємство як виробник, суб'єкт і об'єкт економічної влади — людина — навколишнє середовище”. Результативність економічного зростання необхідно оцінювати через зміну якості життя.

Віктор Козюк.

Ольга Мних.

Як завжди, цікаве дослідження представив у своїй доповіді *“Природа і механізм стабілізації поточних банківських пасивів”* кандидат економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту Севастопольського національного технічного університету **Анатолій Вожжов**. За словами доповідача, при вивченні природи і механізму трансформації акумульованих банками різних за строками й обсягами коштів у банківські ресурси “необмеженої” тривалості виявлено певні сталі закономірності. Дослідженням встановлено кількісну залежність величини сталої складової поточних пасивів, які формуються нестабільними депозитами на вимогу у вигляді закону стабілізації поточних банківських пасивів. При цьому вперше описано три методи трансформації: метод послідовних заміщень, метод самостабілізації і метод блокування змінної частини поточних пасивів короткостроковими запозиченнями. Таким чином розкрито механізм створення довгострокових ресурсів із сукупності короткострокових коштів, показано, як банки перетворюють непрацюючі “короткі” гроші в інвестиційні ресурси.

Анатолій
Вожжов.

Комплексне дослідження природи і механізму трансформації банківських ресурсів на мікро- і макrorівнях дало змогу виявити ряд нових закономірностей формування інвестиційних банківських ресурсів і створити основу для розробки теорії трансформації як частини теорії банкінгу і теорії кредитно-грошового обігу.

Доктор економічних наук, професор кафедри маркетингу Полтавського університету споживчої кооперації України **Ігор Брітченко** у своїй доповіді *“Сучасні напрями дослідження банківських механізмів фінансового управління економічними процесами в Україні”* виділив такі основні напрями подібних досліджень, які дають адекватну відповідь на сучасні виклики:

1. Дослідження шляхів розширення асортименту банківських продуктів за одночасного вдосконалення існуючих;

2. Дослідження шляхів подальшої інтеграції банківської системи України у світову та європейську банківську систему;

3. Дослідження передумов та напрямів підвищення капіталу українських банків;

4. Дослідження механізмів удосконалення керованості банківської системи України з боку Національного банку, емісійних та мультиплікаційних механізмів, підвищення ефективності та кваліфікованості банківського менеджменту, кадрового забезпечення банківської системи, надійності банківських операцій, розвитку парабанківської системи, контролю за дотриманням принципів конкуренції та однакових можливостей на ринку банківських послуг.

Темі *доларизації в Україні та шляхам її подолання* присвятили свою доповідь кандидат економічних наук, професор кафедри державних фінансів і страхової справи Національного університету Державної податкової служби України **Олена Береславська** та доктор економічних наук, професор кафедри державних фінансів і страхової справи цього ж університету **Світлана Онишко**.

Доларизація (процес витіснення з обігу внутрішньої валюти сильнішою іноземною) в країнах із незрілою ринковою економікою зумовлена об'єктивними причинами. Серед її першопричин можна виділити *валютне заміщення* (внаслідок високої інфляції або гіперінфляції іноземні активи використовуються як гроші — переважно як засіб платежу та розрахункова одиниця) і *заміщення активів* (коли активи, виражені в іноземній валюті, слугують засобом захисту від макроекономічних ризиків, пов'язаних із нестабільністю цін і тривалою стагнацією економіки). Останнім часом у країнах, що розвиваються, спостерігається *доларизація пасивів* у банківській системі (відображає інерційне збереження недовіри до монетарної політики центральних банків).

Доповідачі аргументовано довели, що доларизація економіки є негативним явищем, яке стримує економічний розвиток. Як свідчить практика, доларизація економіки потенційно спроможна істотно впливати на стан грошово-кредитної системи країни, оскільки в умовах навіть часткової до-

Олена
Береславська.

ларизації центральний банк втрачає монетарні важелі регулювання грошового обігу, і це робить його політику неефективною. Значний рівень доларизації економіки може мати такі негативні наслідки: високий рівень доларизації, який віддзеркалює зміщення валют, суттєво впливає на темп інфляції, оскільки іноземна валюта бере участь у процесі обігу; доларизація змінює функцію попиту на гроші шляхом підвищення його чутливості до динаміки валютного курсу та підвищення еластичності від процентної ставки; утруднюється управління грошово-кредитною сферою з боку центрального банку через ускладнення контролю за динамікою депозитів у іноземній валюті і масою готівкової іноземної валюти в обігу; збільшується волатильність валютного курсу, оскільки до попиту на іноземну валюту для зовнішньоекономічних угод додається “внутрішній” попит, який суттєво реагує на зміни очікувань економічних агентів; доларизація позбавляє можливості отримувати сеньйораж, який є важливим фіскальним ресурсом бюджету; крім доларизації депозитів, існує доларизація кредитів, ступінь якої визначає схильність банківського сектору до системного кредитного ризику у випадку значних девальвацій.

В Україні процес виникнення доларизації та його стрімкий розвиток, наголошують доповідачі, є наслідком економічної нестабільності і високої інфляції у 1992—1994 рр., а також намагання резидентів диверсифікувати і захистити свої активи від небезпеки, викликаной знеціненням національної валюти. При цьому протягом 1993—1995 рр. спостерігалось валютне заміщення, під час якого долар США в Україні виконував функції засобу платежу, обігу та заощадження. Макроекономічна стабілізація 1996—1999 рр. не привела до значного зниження рівня доларизації в Україні. Він залишається досить високим, незважаючи на постійне зростання ВВП протягом останніх років. За підрахунками доповідачів, на кінець 2006 року доларизація економіки перевищувала 40%. Це все дає підстави віднести Україну до країн із високим ступенем доларизації.

Основними напрямами державної політики, які мають першочергове значення для зниження рівня доларизації в Україні, Олена Береславська та Світлана Онишко вважають такі:

— у *бюджетній системі*: ліквідація дефіциту державного бюджету шляхом

збалансування доходів і витрат при його прийнятті та виконанні; посилення контролю за надходженням податків до державного бюджету; зменшення розміру зовнішніх запозичень державою на міжнародних ринках позичкових капіталів;

— у *монетарній системі*: зниження і збереження низьких темпів інфляції в країні шляхом зменшення участі НБУ на валютному ринку; стабільність валютного курсу гривні та уникнення різких його коливань; збереження політики режиму регульованого валютного курсу; часткова лібералізація руху капіталу шляхом надання дозволу комерційним банкам розміщувати кошти на міжнародних грошових ринках. Така лібералізація також дасть НБУ змогу зменшити обсяги своєї участі на міжбанківському валютному ринку; сприяння розвитку альтернативних банківським депозитам фінансових інструментів;

— у *банківській системі*: заборона здійснення розрахунків у валюті між резидентами і нерезидентами на внутрішньому ринку держави; розробка Національним банком відповідних заходів, які для комерційних банків матимуть рекомендаційний характер щодо зниження відсоткових ставок за валютними депозитами, оскільки заборона на відкриття депозитів у іноземній валюті призведе до поширення найменш бажаної форми доларизації — обігу готівкової іноземної валюти; заборона комерційним банкам надавати споживчі кредити в іноземній валюті, до яких можна віднести кредити на придбання нерухомості, купівлю автомобілів, побутової техніки тощо.

Доповідачі зауважують, що основні заходи, спрямовані на зменшення рівня доларизації в Україні, повинні здійснюватися у банківській системі, оскільки саме там органи монетарної влади можуть впливати на її рівень прямо через зміни норм пруденційного характеру. Але обов'язковою умовою є необхідність комплексного підходу до регулювання монетарного, бюджетного і банківського секторів економіки.

Динаміку заощаджень населення та їх роль у розвитку фінансової системи проаналізувала у своїй доповіді кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту економічного прогнозування НАН України **Марія Соколик**.

Марія Соколик.

На кінець 2006 року секторами економіки акумульовано в банках 184.2 млрд. грн. депозитів, із них домашніх господарств — 107 млрд. грн., або 59.1% всіх депозитів (у тому числі в національній валюті 32.5%, в іноземній — 26.6%; за строками використання 14.1% є депозитами до запитання і 45% — строковими). Зростання обсягів коштів, залучених на рахунки суб'єктів господарювання та фізичних осіб за 2000—2006 рр., свідчать про зростання довіри населення до банківських установ. Розширення палив банків саме за рахунок вкладів населення є явищем позитивним, оскільки такі депозити є переважно строковими, на відміну від депозитів юридичних осіб. А це, в свою чергу, створює надійну і передбачувану базу для кредитів у банках.

Щоб нарощувати можливості для надання довгострокових кредитів, переконана Марія Соколик, процентні ставки на депозити і кредити як для суб'єктів господарювання, так і фізичних осіб повинні зближуватися. Процентні ставки на депозити, що залучені банками у національній валюті, є нижчими для фізичних осіб порівняно із суб'єктами господарювання, а кредити фізичним особам (як у національній, так і в іноземній валюті) надаються за вищими процентними ставками, ніж суб'єктам господарювання. Різниця між процентними ставками на депозити суб'єктів господарювання і фізичних осіб у 2006 році залежно від виду валюти становила 1—1.5%; на кредити, надані фізичним особам і суб'єктам господарювання, — 3—4%. Щоб підтримувати високу схильність фізичних осіб до строкових депозитів, необхідно, по-перше, підтримувати вищу процентну ставку на депозити фізичних осіб порівняно з такою для суб'єктів господарювання або їх зрівняти; по-друге, різниця між процентними ставками на кредити і депозити в цілому повинна й надалі зменшуватися.

Українською асоціацією інвестиційного бізнесу, Центром економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова проведено соціологічне опитування щодо заощаджень населення та їх використання. Розподіл заощаджень серед опитованих є таким: готівкові кошти — 70%, поточний рахунок у банку — 10.7%, строковий депозит у банку — 8.2, цінні папери — 1.2, страхування життя — 0.8, вкладення в інститути спільного інвестування — 0.7, до НПФ — 0.4, інші — 7.7%. Як бачимо, свої заощадження населення тримає пере-

важно у готівці. Тому значна частина коштів населення, що зберігається поза банками, є потенційним резервом для фінансових установ. Одним із найголовніших завдань розвитку ринку спільного інвестування, на думку Марії Соколик, є підвищення рівня поінформованості громадян про нього та стратегію поведінки на цьому ринку.

Заступник начальника відділу досліджень грошово-кредитної політики та міжнародних валютно-кредитних відносин Центру наукових досліджень НБУ, кандидат економічних наук **Анжеліка Сомик** висвітлювала окремі результати дослідження *“Визначення підходів до управління та прогнозування ліквідності банківської системи України”*, виконаного Центром наукових досліджень Національного банку України на замовлення департаменту монетарної політики НБУ. Основна частина виступу була присвячена характеристичі структурних складових ліквідності банківської системи: оптимальної, вільної та надлишкової. Доповідач зазначила, що якщо оптимальна ліквідність банківської системи дає змогу забезпечити своєчасне, повне та безперервне виконання її зобов'язань та нарощування операцій відповідно до потреб розвитку економіки, то надлишкова ліквідність є негативним явищем, оскільки знижує ефективність монетарної політики через нечутливість ринку до зміни інструментів центрального банку.

Зважаючи на досвід центральних банків країн, грошово-кредитна політика яких реалізовується в умовах профіциту ліквідності банківської системи за режиму інфляційного таргетування (Польщі, Угорщини, Словаччини, Чехії), Анжеліка Сомик узагальнила основні передумови ефективного її регулювання. На її думку, основними з них є наявність в арсеналі центрального банку дієвого інструментарію монетарної політики (регулярних операцій на відкритому ринку із 7 або 14-денною строковістю, постійних механізмів — депозитів та кредитів овернайт, механізму обов'язкових резервних вимог).

Іншою передумовою ефективного регулювання ліквідності банківської системи доповідач визначила дієву процентну політику. В досліджуваних країнах вона реалізовується за принципом “симетричного процентного кори-

Анжеліка Сомик.

дору”, що утворюється відносно ключової ставки процентними ставками за постійно діючими інструментами овер-найт. У межах цього коридору утримуються процентні ставки на грошово-кредитному ринку. Перехід до плаваючого режиму курсоутворення (Польща, Чехія) або режиму широкого валютного коридору ЕРМ 2 (Словаччина, Угорщина) дав змогу зазначеним країнам зменшити роль валютних операцій центрального банку в пропозиції грошей. На переконання Анжеліки Сомик, узгодженість монетарної та бюджетної політики, наявність розвинутого фондового ринку та дієвого механізму монетарної трансмісії також є важливими передумовами успішного регулювання грошово-кредитного ринку та досягнення цілей грошово-кредитної політики.

Доцент кафедри фінансів Національного університету “Львівська політехніка”, кандидат економічних наук **Марія Колісник** у доповіді “Своєчасне ситуаційне реагування фінансово-кредитних учасників ПФГ на несприятливий фінансовий розвиток підприємства” зазначила, що система управління кризовими явищами у промислово-фінансовій групі (ПФГ) має властивості, пов’язані з гнучкістю, адаптивністю, здатністю до диверсифікованості і своєчасного ситуаційного реагування, а також із можливістю ефективно використовувати потенціал усіх учасників ПФГ (зокрема фінансово-кредитних суб’єктів) та неформальні методи управління.

Марія Колісник.

Автором наукових досліджень у цій сфері узагальнено методичні підходи до оцінювання ризику вкладень сум грошових коштів учасників ПФГ у підприємство, для якого є загроза потрапляння у кризовий стан, визначені інструменти реагування різних учасників ПФГ на рівень реальної загрози фінансовій рівновазі підприємства та окреслено межі адекватності реагування підприємства на кризові явища через різні механізми на кожному етапі фінансової стабілізації ПФГ.

Із доповіддю “Проблеми та перспективи кредитування малого і середнього бізнесу” виступила кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Харківського національного економічного університету **Вікторія Вовк**. Тема вельми актуальна, адже, за даними ООН, у малому та середньому бізнесі зайнято близько

60% населення планети, тоді як в Україні — всього близько 11%. Водночас ці підприємства здатні оперативно освоювати нові види продукції, швидко реагувати на зміни кон’юнктури ринку. Вони беруть на себе виробництво нерентабельної, малoserійної, але потрібної споживачу продукції, яку не вигідно виготовляти на великих підприємствах.

Малий бізнес працює в основному за рахунок власних коштів, оскільки для нього дещо ускладнена процедура отримання кредитів (через відсутність високоліквідної застави) і дуже високі ставки кредитування. У зв’язку із цим Вікторія Вовк пропонує комплексно підходити до вирішення проблеми мікрокредитування в Україні: водночас зі спрощенням процедури отримання кредитів малими та середніми підприємствами необхідно розробити програми, спроможні мінімізувати банківські ризики. Одним із напрямів вирішення цієї проблеми, на думку доповідачки, може стати запровадження пільгової системи кредитування малого та середнього бізнесу на зразок тієї, що існує в сільському господарстві, коли певна частина відсоткової ставки компенсується за рахунок коштів державного бюджету.

Найгостріші проблеми в Україні нині виникли у сфері фінансово-кредитної та податкової політики, заявив у своїй доповіді на цю тему кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Львівського інституту банківської справи УБС НБУ **Богдан Пшик**. Саме у даній сфері існує неузгодженість і суперечливість прийнятих законодавчих документів, невідпрацьованість механізму взаємодії між різними гілками влади, центральними і регіональними структурами тощо.

Доповідач окреслив кілька факторів, від яких залежать позитивні зрушення в соціально-економічному розвитку України. Це насамперед:

1. Рівень наповненості й збалансованості структури державного та місцевих бюджетів. Потрібно забезпечити перехід від безповоротного

Вікторія Вовк.

бюджетного фінансування до кредитування реального сектору економіки; виробити принципово нові підходи до політики капітальних вкладень держави, які разом із видатками на науку та іншими видатками інвестиційного характеру мають скласти основу бюджету розвитку; узгодженість фіскальної та монетарної політики з метою дотримання прогнозованого рівня інфляції та стабільності гривні тощо;

2. Формування фінансових ресурсів для вітчизняної економіки. Нині мало не панaceaю вважається залучення їх із-за кордону. Проте за умови навіть істотного нарощування таких коштів неможливо повністю забезпечити реальний сектор економіки фінансовим капіталом. Вихід — у залученні внутрішніх джерел фінансування та забезпеченні сприятливих умов діяльності національних інвесторів. Скажімо, за різними даними, за кордоном нині працює від 5 до 7 мільйонів наших співвітчизників. Якщо припустити, що кожен із них щомісяця надсилатиме на Батьківщину хоча б по 100 доларів, котрі залучатимуться в господарський оборот, то неважко підрахувати, які величезні інвестиційні ресурси отримає країна. Головне — створити умови для трансформації цих ресурсів із потенційних у реальні;

3. Прискорене утвердження і розширення фондового ринку. На жаль, поки що він не став дієвим механізмом залучення грошових коштів у реальний сектор економіки, перерозподілу капіталу на користь ефективних галузей економіки;

4. Поліпшення кадрового забезпечення та розгортання системи підготовки і перепідготовки спеціалістів у сфері оподаткування та фінансово-кредитних відносин.

Економічну сутність ресурсної політики банку проаналізував у своїй доповіді кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Львівського інституту банківської справи УБС НБУ **Віталій Русін**.

Віталій Русін.

Він визначив сутність понять “банківські ресурси” та “ресурсна політика банку”, проаналізував вплив на ресурсну політику вітчизняних банків експансії іноземного капіталу. Щодо останнього доповідач зауважив, що у травні нинішнього року Львівський інститут банківської справи на

Богдан Пшик.

замовлення НБУ завершив розробку науково-дослідної теми “Вплив іноземного капіталу на функціонування банківської системи України”. З-поміж інших висновків, отриманих ученими, Віталій Рисін прокоментував результати дослідження щодо ціни банківських ресурсів. За нинішньої ситуації в Україні, коли інфляція вимірюється двозначними числами, а ринок готовий брати кредит під 15—20% річних, годі сподіватися на зниження відсоткових ставок.

Подальший розвиток ресурсної політики українських банків, на переконання доповідача, повинен бути скерований на залучення внутрішніх ресурсів та поживлення кредитування насамперед таких секторів ринку, як іпотечний.

Із цікавими доповідями на конференції виступили також кандидати

економічних наук, доценти кафедри фінансів і кредиту Севастопольського національного технічного університету **Сергій Вожжов** (тема “*Моделювання природи банківської ліквідності*”) й **Олена Гринько** (“*Формування механізму рефінансування і сек’юритизації іпотечного кредитування в Україні*”), а також асистент цього навчального закладу **Уляна Дрьомова** (“*Теоретичні аспекти довгострокового кредитування в системі кредитної політики банку*”), доктор економічних наук, професор **Ірина Багрова** та асистент Українського державного хіміко-технологічного університету (м. Дніпропетровськ) **Тетяна Яровенко** (“*Шляхи вдосконалення управління інвестиційною діяльністю підприємств*”), аспіранти Таврійського національного університету імені В.Вернадського **Руслан Друзін** (“*До питання про причини і прогнозування банкрутства підприємств*”)

і **Ольга Сиваш** (“*Розвиток банківського інвестиційного кредитування в Україні*”) та інші доповідачі.

Загалом на конференції було заслухано кілька десятків доповідей і повідомлень з актуальних питань глобалізації, мікро- і макроекономіки, розвитку регіональної економіки, підвищення ролі фінансів у забезпеченні економічного зростання, вдосконалення грошово-кредитної і податкової політики держави, підвищення ефективності роботи банківських установ, розвитку банківських операцій і послуг, активізації фінансового та іпотечного ринку України, фінансового і банківського менеджменту, а також питань підготовки фінансистів з урахуванням вимог Болонського процесу.

Дмитро Крохмалюк,

“Вісник НБУ”.

Фото автора.

Запитання — відповідь

Практичні питання банківської діяльності: запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та інші актуальні роз’яснення

На запитання працівників банків, бюджетних установ, органів влади та комерційних структур, пов’язані з практичними питаннями банківської діяльності, роз’яснення дають фахівці юридичного департаменту Національного банку України.

Про статус Методичних рекомендацій.

Методичні рекомендації з питань розроблення банками України програм з метою протидії легалізації (відмиванню) грошей, отриманих злочинним шляхом¹, не є нормативно-правовим актом Національного банку України і носять виключно рекомендаційний характер.

Враховуючи викладене, в разі ви-

никнення протиріч між зазначеними рекомендаціями та Законом України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” (надалі — Закон) або Положенням “Про здійснення банками фінансового моніторингу”² (надалі — Положення № 189) колізії слід вирішувати на користь Закону та Положення № 189, які є нормативно-правовими акта-

ми та мають загальнообов’язковий характер.

Яка процедура визначення місця тимчасового перебування нерезидентів для цілей ідентифікації?

Відповідно до пункту 2.2 Інструкції “Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах” (надалі — Інструкція № 492) підставою для ідентифікації клієнтів — громадян України, які виїжджають на постійне місце проживання за кордон, є паспорт громадянина України для виїзду за кордон з відміткою про виїзд на постійне місце проживання за кордон, а для іноземних громадян, які тимчасово перебувають в Україні, — паспортний документ. Якщо документи, зазначені в цьому пункті, не дають змоги банку визначити місце проживання або тимчасового перебування фізичної особи, банк має право витребувати від клієнта інший документ, що містить таку інформацію.

Згідно з пунктом 3.3 Положення “Про здійснення банками фінансового моніторингу” банк отримує від клієнта відомості та документи, які дають змогу ідентифікувати й вивчити клієнта. Ці документи повинні містити достовірну інформацію, зокрема, про місце проживання особи.

Враховуючи викладене, документами, які підтверджують місце проживання або тимчасового перебування фізичної особи, крім паспорта або документа, що його замінює, можуть бу-

¹ Схвалені постановою Правління Національного банку України від 30.04.2002 р. № 164.

² Затверджене постановою Правління Національного банку України від 14.05.2003 р. № 189.

ти такі офіційні документи, як довідка про реєстрацію місця проживання або місця перебування, яка видається спеціально уповноваженим органом з питань реєстрації відповідно до Закону України “Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні”, довідка житлово-експлуатаційної організації, довідка правління житлово-будівельного кооперативу, довідка про фактичне місце перебування, видана уповноваженою особою готелю, санаторію, будинку відпочинку, лікувально-профілактичного закладу тощо.

У разі виникнення труднощів, пов’язаних із відсутністю у клієнтів — фізичних осіб інформації, яку банк вимагає з метою їх ідентифікації, банк відповідно до частини шостої статті 64 Закону України “Про банки і банківську діяльність” має право вимагати необхідну інформацію в органів державної влади, банків або інших юридичних осіб.

Який порядок проведення ідентифікації фізичних осіб при відкритті поточних або вкладних рахунків?

Необхідність ідентифікації фізичних осіб при відкритті поточних або вкладних рахунків передбачена пунктами 2.3, 6.1 та 10.1 Інструкції “Про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах” (надалі — Інструкція № 492).

Відповідно до статті 64 Закону України “Про банки і банківську діяльність”, статті 6 Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом”, підпункту “а” пункту 3.5 Положення “Про здійснення банками фінансового моніторингу” ідентифікація особи не є обов’язковою в разі проведення фінансової операції особою, яка була раніше ідентифікована відповідно до вимог законодавства, котре регулює відносини у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Враховуючи викладене, повторна ідентифікація фізичної особи при відкритті рахунку не є обов’язковою, якщо належна ідентифікація цього клієнта була проведена раніше, при здійсненні кредитної операції.

Водночас банк при відкритті рахунку має виконувати вимоги Інструкції № 492 щодо порядку відкриття рахунку та формування справи з його юридичного оформлення.

Як надається інформація на вимогу Державного комітету фінансового моніторингу України?

Згідно зі статтею 16 Закону України “Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” (надалі — Закон) виконання уповноваженим органом запиту відповідного органу іноземної держави є підставою для вимоги ним необхідної для виконання запиту інформації (у тому числі такої, що становить банківську або комерційну таємницю) в органів державної влади, підприємств, установ та організацій. Вимога уповноваженого органу про надання інформації, необхідної для виконання запиту відповідного органу іноземної держави, повинна містити посилання на номер та дату реєстрації цього запиту у відповідному реєстрі уповноваженого органу.

Вказана норма Закону, на відміну від норми статті 5 Закону, не містить застереження про те, що запит уповноваженого органу має бути пов’язаний із фінансовою операцією, яка стала для банку об’єктом фінансового моніторингу.

Враховуючи викладене, вимога уповноваженого органу про надання інформації, необхідної для виконання запиту відповідного органу іноземної держави, може стосуватися також і тих операцій банку, які не стали для нього об’єктом фінансового моніторингу.

Нині порядок надання банком інформації на таку вимогу у нормативно-правових актах Національного банку України не визначено.

Враховуючи викладене, у разі отримання вимоги уповноваженого органу щодо надання інформації, необхідної йому для виконання запиту відповідного органу іноземної держави, банк протягом 10 робочих днів має надати уповноваженому органу таку інформацію у письмовій формі.

Чи враховуються при обчисленні пенсії премії, виплачені працівникам до державних, професійних та ювілейних дат?

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2000 р. № 865 “Про деякі питання вдосконалення визначення розмірів заробітку для обчислення пенсії” премія до державних, професійних свят і ювілейних дат, виплачена у місяці підвищення заробітної плати, врахо-

вується в розмірі 1/12 середнього розміру цієї премії (премій), визначеною за відповідною посадою (посадами), з якою призначено (перераховано) пенсію.

Святкові і неробочі дні визначено статтею 73 Кодексу законів про працю України.

Великий тлумачний словник сучасної української мови подає таке поняття “свята”: це день або дні, коли урочисто відзначають видатні події, знаменні дати.

На сьогодні поняття “державні свята” діючим законодавством не визначено.

У томах 2, 4, 5, 6 Юридичної енциклопедії (видавництво “Українська енциклопедія” імені М.П. Бажана, 1999 рік) наведено такі поняття державних свят, ювілеїв та професійних свят.

Державні свята — це встановлені законом держави святкові дні у зв’язку з видатними історичними і традиційними датами.

Відповідно до положень статті 92 Конституції України державні свята встановлюються виключно законами України. Наприклад, до державних свят належать 7 січня — Різдво Христове, 9 травня — День Перемоги та інші.

Святкові дні є неробочими. Допускаються лише роботи, припинення яких неможливе через виробничо-технічні умови, окрім того, робота в державні свята оплачується у подвійному розмірі.

Професійні свята — це встановлені державою спеціальні дні (дати) для відзначення та вшанування представників певних професій чи спеціальностей. Наприклад, в Україні відзначаються День банківських працівників (20 травня), День юриста (8 жовтня) тощо.

Ювілей — це календарна дата (день, місяць, рік, річниця), пов’язана з певною важливою історичною подією, заснуванням підприємства, установи та організації, народженням окремої особи, вшануванням пам’яті видатних людей.

Порядок організації та святкування ювілеїв на загальнодержавному рівні регламентується указами Президента України “Про впорядкування відзначення пам’ятних дат і ювілеїв” від 02.12.1995 р. № 1116/95, “Про додаткові заходи щодо впорядкування відзначення пам’ятних дат і ювілеїв” від 17.12.1999 р. № 1583/99 та “Порядком підготовки та подання Кабінетом Міністрів України на погодження пропозицій щодо відзначення

пам'ятних дат і ювілеїв”, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2003 року № 1249.

Відповідно до положень зазначених вище актів встановлено, що відзначення пам'ятних дат, історичних подій, ювілеїв підприємств, установ та організацій уперше провадиться у 50-ту річницю їх заснування, а наступні — не раніш як через 25 років; ювілей видатних людей та їх вшанування мають святкуватись у день їхнього 50-річчя з наступним відзначенням ювілею не раніш як через 10 років.

Тобто ці акти передбачають відзначення тільки тих пам'ятних дат, які безпосередньо пов'язані з ювілеями.

При обчисленні пенсії до розміру заробітної плати працівників необхідно включати виплачені премії до державних, професійних та ювілейних дат.

Враховуючи викладене, при наданні довідок про розмір заробітку для обчислення пенсії необхідно враховувати премії, виплачені до:

- державних свят відповідно до статті 73 КЗпП України;
- до професійних свят, встановлених указами Президента;
- до ювілейних дат, визначених згідно з нормами, встановленими указами Президента від 02.12.1995 р. № 1116/95, від 17.12.1999 р. № 1583/99.

Які особливості перевірки банками документів, передбачених Законом України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти”?

17 березня 2006 року набрав чинності Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” та інших законодавчих актів України”, згідно з яким внесено зміни, зокрема, до статті 51 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Відповідно до зазначених змін під час оплати за договорами, укладеними за результатами процедур закупівель державними, казенними, комунальними підприємствами та господарськими товариствами, в яких державна частка акцій перевищує 50 відсотків, банки перевіряють наявність звіту про результати здійснення процедури закупівлі та інших документів, котрі підтверджують виконання такими підприємствами та господарськими товариствами вимог Закону України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” (надалі — Закон).

До звіту про результати проведення процедури закупівлі повинні додаватися такі документи:

а) копії оголошень про заплановану закупівлю (запрошення до участі у процедурі тендерних торгів) та про результати торгів, що були опубліковані в інформаційному бюлетені, які видає Тендерна палата України, завірені Тендерною палатою України;

б) копії оголошень про заплановану закупівлю (запрошення до участі у процедурі тендерних торгів) та про результати торгів, опубліковані у спеціальному друкованому засобі масової інформації, завірені цим друкованим засобом масової інформації;

в) копія документа, що підтверджує розміщення документів про закупівлю, передбачених статтею 4 цього Закону, завірену інформаційною системою в мережі Інтернет;

г) лист погодження Антимонопольного комітету України або висновок Тендерної палати України у випадках, передбачених статтями 3, 14 та 17³ Закону.

Враховуючи викладене, банк приймає від державних, казенних, комунальних підприємств, господарських товариств, у яких державна частка акцій перевищує 50 відсотків, розрахунковий документ на перерахування коштів за товари, роботи і послуги, закуплені за державні кошти, лише за умови подання ними звіту про результати здійснення процедури закупівлі та інших документів, котрі підтверджують виконання такими підприємствами та господарськими товариствами вимог Закону України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти”.

Якщо розрахунковий документ подано до банку з порушенням законодавства України або документ не може бути виконано відповідно до законодавства України (пункт 2.5 Інструкції “Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті”³), банк повертає його без виконання.

Який порядок проведення тендерних процедур у зв'язку з укладенням контракту на переробку брухту (афінажу) банківських металів?

Вивезення дорогоцінних металів на переробку (афінаж) здійснюється відповідно до Закону України “Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах”

³ Затверджено постановою Правління Національного банку України від 21.01.2004 р. № 22.

(надалі — Закон).

Відповідно до статті 6 цього Закону розрахунки за переробку, обробку, збагачення чи використання давальницької сировини можуть провадитися в грошовій формі, частиною давальницької сировини чи готової продукції, крім тієї, що заборонена до експорту, або за згодою замовника та виконавця з використанням усіх цих форм.

Законом України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” передбачено необхідність проведення тендерних процедур лише за державні кошти. Брухт дорогоцінних металів до державних коштів не належить, оскільки відповідно до ряду законів України коштами є гривня або іноземна валюта.

Проведення тендера можливе лише в тому випадку, коли розрахунки за афінаж проводитимуться банківськими металами, оскільки відповідно до статті 1 Декрету Кабінету Міністрів України “Про систему валютного регулювання і валютного контролю” під терміном “іноземна валюта” розуміється як власне іноземна валюта, так, зокрема, і банківські метали.

Отже, підстави для застосування норм Закону України “Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти” при здійсненні афінажу брухту дорогоцінних металів відсутні.

Крім того, згідно з пунктом 1.1 розділу 1 “Інструкції з бухгалтерського обліку операцій Національного банку України” передавання дорогоцінних металів на афінаж і отримання після афінажу монетарного золота й банківських металів належать до операцій Національного банку України, тобто є банківськими операціями.

Згідно з роз'ясненнями Тендерної палати України від 26 квітня 2006 року при укладенні договорів на проведення банківських операцій тендерні процедури не застосовуються.

Враховуючи викладене, при укладенні договорів на афінаж (як функцію Національного банку України, пов'язану відповідно до статей 7, 48 Закону України “Про Національний банк України” з поповненням (накопиченням) золотовалютного резерву), тендерна процедура не застосовується.

Які особливості ліцензування діяльності з реалізації виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння?

На підставі банківської ліцензії та письмових дозволів Національного банку України банки мають право

здійснювати операції, визначені статтею 47 Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Пунктами 1 і 2 статті 4 Закону України “Про власність” визначено, що власник на свій розсуд володіє, користується і розпоряджається належним йому майном і має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону. Лише у випадках і в порядку, встановлених законодавчими актами України, діяльність власника може бути обмежено чи припинено або власника може бути зобов’язано допустити обмежене користування його майном іншими особами (пункт 6 статті 4 цього закону).

Законодавчим актом, який обмежує діяльність банків у сфері торгівлі, є Закон України “Про банки і банківську діяльність”. Так, згідно з частиною першою статті 48 цього закону банкам забороняється діяльність у сфері торгівлі (за винятком реалізації пам’ятних, ювілейних та інвестиційних монет).

Відповідно до положень абзацу другого статті 14 Закону України “Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними” торгівля виробами з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння підлягає ліцензуванню в порядку, встановленому законодавством.

Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” визначено види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування.

Статтею 1 цього закону визначено, що господарська діяльність — це будь-яка діяльність, у тому числі підприємницька, юридичних осіб, а також фізичних осіб — суб’єктів підприємницької діяльності, пов’язана з виробництвом (виготовленням) продукції, торгівлею, наданням послуг, виконанням робіт.

Законодавче визначення терміна “торгівля” наведено у статті 1 цього закону, а саме: торгівля — це будь-які операції, що здійснюються за договорами купівлі-продажу, міни, поставки та іншими цивільно-правовими договорами, які передбачають передачу прав власності на товари.

Відповідно до положень пункту 8 статті 9 Закону України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності” такий вид господарської діяльності, як торгівля виробами з до-

рогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння підлягає ліцензуванню.

Органом ліцензування для зазначеного вище виду господарської діяльності згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 14.11.2000 р. “Про затвердження переліку органів ліцензування” є Міністерство фінансів України.

Нормами пунктів 2.3, 2.3.4 Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виготовлення виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного, торгівлі виробами з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення, напівдорогоцінного каміння, затверджених наказом Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства фінансів України від 26.12.2000 р. № 82/350 та зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 16.01.2001 р. за № 25/5216 (надалі — Ліцензійні умови) для суб’єктів господарювання встановлені спеціальні вимоги до торгівлі виробами з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, зокрема і вимоги до торгівлі ювелірними та побутовими виробами з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, прийнятими під заставу.

При цьому зазначені вище Ліцензійні умови безпідставно дають ширше розуміння терміна “торгівля”, ніж це передбачено Законом України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, включаючи поряд з оптовою, роздрібною, комісійною торгівлею, торгівлею скупленими в населення ювелірними та побутовими виробами з дорогоцінних металів також торгівлю прийнятими під заставу ювелірними та побутовими виробами з дорогоцінних металів (підпункт “є” пункту 1.3, пункт 1.5 Ліцензійних умов) та встановлюють спеціальні вимоги до такої торгівлі.

Главою 49 Цивільного кодексу України заставу визначено як один із видів забезпечення виконання зобов’язань. В силу застави кредитор (заставодержатель) зобов’язання має переважне перед іншими кредиторами цього боржника право у разі невиконання боржником (заставадальцем) зобов’язання, забезпеченого заставою, одержати йому належне за раху-

нок заставленого майна, якщо інше не встановлено законом.

Отже, реалізація банком заставленого майна, в тому числі дорогоцінних металів, у разі неповернення боржником кредиту не є торговельною діяльністю для банку, а є забезпеченням виконання зобов’язання, тобто погашенням заборгованості за невиконання кредитного зобов’язання.

Водночас відповідно до частини другої статті 14 Закону України “Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними” правила торгівлі дорогоцінними металами (крім банківських металів), що належить суб’єктам підприємницької діяльності на праві власності, встановлюються Кабінетом Міністрів України. Тому питання щодо ліцензування такого виду діяльності підлягає узгодженню з Міністерством фінансів України.

Роз’яснення щодо взяття на тимчасове зберігання та залицення у фондах музею монет, які є речовими доказами.

Відповідно до статті 79 Кримінально-процесуального кодексу України речові докази зберігаються при справі, за винятком громіздких предметів, які зберігаються в органах дізнання, досудового слідства і в суді або передаються для зберігання відповідному підприємству, установі чи організації.

Речові докази зберігаються до набуття вироком законної сили або до закінчення строку оскарження постанови чи ухвали про закриття справи (стаття 80 цього кодексу).

Згідно з пунктами 4 та 5 статті 81 Кримінально-процесуального кодексу України питання про речові докази вирішується вироком, ухвалою чи постановою суду або постановою органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи, при цьому гроші, цінності та інші речі, нажиті злочинним шляхом, передаються в дохід держави, а гроші, цінності та інші речі, які були об’єктом злочинних дій, повертаються їх законним власникам, а якщо останніх не встановлено, то ці гроші, цінності та речі переходять у власність держави.

Відповідно до вимог, встановлених пунктом 25 Інструкції “Про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду” (надалі — Інструкція), зо-

крема, монети з дорогоцінних металів і такі, що містять у собі дорогоцінні метали, лом цих виробів, банківські метали та іноземна валюта, вилучені у громадян органами досудового розслідування та суду, які визнані речовими доказами, реєструються у відповідному журналі та передаються в упакованому вигляді в спеціально пристосоване для зберігання речових доказів приміщення, до Державного сховища дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння України, в касу фінансового підрозділу або до банківських установ.

У тих випадках, коли перераховані у пунктах 25, 26, 27 Інструкції грошові кошти, валюта та інші цінні папери або інші цінності є речовими доказами, вони не пізніш як у триденний строк після проведення необхідних досліджень здаються матеріально відповідальній особі для зберігання у спеціально обладнаних для цього приміщеннях, у касу фінансового підрозділу або банківську установу, яка обслуговує орган, але в окремих опечатаних пакетах з описом вкладення (пункт 30 Інструкції).

Згідно з частиною другою пункту 41 Інструкції твори мистецтва та антикваріат, предмети, що мають історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність, на які накладено арешт, після проведення спеціальної експертизи і за погодженням із Міністерством культури України та Національною комісією з питань повернення культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України можуть бути передані на зберігання до державних музеїв, бібліотек, наукових та інших закладів.

Враховуючи викладене, до музею можуть бути передані на зберігання монети XVII–XX століть Західної Європи, Америки тощо, на які накладено арешт, якщо вони є предметами, що мають історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність за умови проведення спеціальної експертизи і за погодженням із Міністерством культури України та Національною комісією з питань повернення культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України і якщо вони не є речовими доказами.

Роз'яснення щодо підтвердження повноважень осіб, які мають право вчиняти юридичні дії від імені юридичної особи.

Відповідно до абзацу десятого частини другої статті 17 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підпри-

ємців” Єдиний державний реєстр містить відомості про прізвище, ім'я та по батькові осіб, які мають право вчиняти юридичні дії від імені юридичної особи без довіреності, у тому числі підписувати договори, їх ідентифікаційні номери фізичних осіб — платників податків.

Завданням Єдиного державного реєстру згідно із частиною першою статті 16 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” є забезпечення органів державної влади, а також учасників цивільного обороту достовірною інформацією про юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців з Єдиного державного реєстру.

Частина перша статті 18 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців” визначає правовий статус відомостей Єдиного державного реєстру, зокрема, якщо відомості, які підлягають внесенню до Єдиного державного реєстру, були внесені до нього, то такі відомості вважаються достовірними і можуть бути використані в спорі з третьою особою, доки до них не внесено відповідних змін.

Таким чином, достатньою правовою підставою для виконання банком платіжних доручень клієнта є відомості з Єдиного державного реєстру, що підтверджують відповідні повноваження осіб, які мають право вчиняти юридичні дії від імені юридичної особи.

Які особливості здійснення договірного списання?

Умови договірного списання визначаються Цивільним кодексом України (надалі — ЦКУ), Законом України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні” (надалі — Закон), Інструкцією “Про безготівкові розрахунки в національній валюті в Україні”.

Відповідно до статті 26 Закону умови договору на договірне списання повинні передбачати обсяг інформації, достатній для належного виконання такого списання банком, що обслуговує платника (обставини, за яких банк має здійснити (здійснювати) договірне списання; найменування отримувача та банку отримувача; реквізити рахунку, з якого має здійснюватися договірне списання; реквізити договору між платником та отримувачем (за наявності договору), що передбачає право отримувача на договірне списання; перелік доку-

ментів, що мають бути подані отримувачем до обслуговуючого платником банку (якщо платник та отримувач домовилися про надання цих документів до банку платника) тощо). У разі, якщо кредитором за договором є обслуговуючий платника банк, право банку на проведення договірного списання передбачається в договорі на розрахунково-касове обслуговування або в іншому договорі про надання банківських послуг.

Згідно з главою 6 Інструкції “Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” (надалі — Інструкція № 22), якщо кредитором за договором є банк, що обслуговує платника, то право цього банку на здійснення договірного списання передбачається в договорі банківського рахунку або іншому договорі про надання банківських послуг. Договір може містити інформацію, потрібну банку для списання ним коштів із рахунку платника. Банк, який обслуговує платника, здійснюючи на підставі договору банківського рахунку або іншого договору про надання банківських послуг договірне списання коштів із рахунку платника, оформляє меморіальний ордер, у реквізиті “Призначення платежу” якого зазначає номер, дату і пункт договору, яким передбачено можливість застосування договірного списання.

Отже, в нормах Закону та Інструкції № 22 міститься виключний перелік умов, за якими банк може здійснити договірне списання, при цьому в зазначених нормативних актах немає посилання на додаткові документи, які повинен оформляти клієнт, для здійснення банком договірного списання.

Який порядок оподаткування операцій із векселями?

Положення “Про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України”, затверджене постановою Правління Національного банку України від 16.12.2002 р. № 508, прийняте на виконання статті 7 Закону України “Про Національний банк України” та у зв'язку з прийняттям Закону України “Про обіг векселів в Україні” і встановлює загальні правила, порядок проведення і здійснення банками операцій з векселями, що видані та підлягають оплаті на території України в національній валюті.

Для цілей бухгалтерського обліку операції із цінними паперами групуються відповідно до економічної суті

за кредитним портфелем (врахування векселів та РЕПО), торговим портфелем, портфелем на продаж та портфелем для погашення залежно від первинного наміру та здатності банку щодо подальшого їх утримання. У бухгалтерському обліку за рахунком 3118 “Нараховані доходи за борговими цінними паперами в портфелі банку на продаж” обліковуються проценти, які банк сплатив під час придбання попередньому власнику цінних паперів, а також проценти, нараховані банком після дати придбання. Але доходом банку є лише ті проценти, які були ним нараховані після дати придбання цінних паперів.

Система оподаткування в Україні, податки і збори, обов’язкові платежі до бюджетів та до державних цільових фондів, а також права, обов’язки платників визначаються Законом України “Про систему оподаткування”. Згідно зі статтею 1 зазначеного закону встановлення і скасування податків і зборів, обов’язкових платежів здійснюються відповідно до цього закону, інших законів України про оподаткування.

Сплата податку на прибуток із банківських операцій щодо торгівлі цінними паперами регулюється Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств”. Зокрема, відповідно до пункту 7.6 статті 7 вказаного закону оподаткування операцій із цінними паперами та деривативами здійснюється на підставі окремого податкового обліку фінансових результатів операцій із цінними паперами, які веде платник податку у розрізі окремих видів цінних паперів.

Роз’яснення щодо застосування інвойсів для ведення бухгалтерського обліку банківських операцій.

Згідно зі статтею 1088 Цивільного кодексу України при здійсненні безготівкових розрахунків допускаються розрахунки із застосуванням платіжних доручень, акредитивів, розрахункових чеків (чеків), розрахунки за інкасо, а також інші розрахунки, передбачені законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту. Сторони при здійсненні таких безготівкових розрахунків на підставі договору мають право на свій розсуд обрати будь-який вид безготівкових розрахунків.

Інвойс є рахунком-фактурою, що використовується у міжнародному діловому обороті та є первинним документом для відображення операцій

у бухгалтерському обліку, якщо містить обов’язкові реквізити.

Відповідно до статті 9 Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” бухгалтерський облік ведеться на підставі первинних документів, які фіксують факти здійснення господарських операцій.

Отже, у разі відповідності інвойсів зазначеним вище вимогам їх можна застосовувати для ведення бухгалтерського обліку банківських операцій.

Роз’яснення щодо особливості формулювань у письмових дозволах, які банки надають своїм філіям.

Згідно зі статтею 2 Закону України “Про банки і банківську діяльність” філія банку — це відокремлений структурний підрозділ банку, що не має статусу юридичної особи і здійснює банківську діяльність від імені банку.

Статтею 95 Цивільного кодексу України передбачено, що керівники філій та представництв призначаються юридичною особою і діють на підставі виданої нею довіреності.

Згідно із пунктом 12.1 глави 12 Положення “Про порядок видачі банкам банківських ліцензій та ліцензій на виконання окремих операцій” (надалі — Положення № 275) філії банків мають право здійснювати операції після реєстрації їх Національним банком та згідно з внутрібанківським положенням про філію та за умови видачі банком філії письмового дозволу на здійснення визначеного ним переліку операцій.

Отже, банк є вільним у визначенні переліку операцій, які має право здійснювати філія.

Водночас за змістом вимог абзацу другого пункту 12.1 глави 12 названого положення, визначаючи такий перелік, банк повинен враховувати:

- межі отриманої ним банківської ліцензії та письмового дозволу;
- технічні можливості філії здійснювати певні операції;
- допустимість здійснення певних операцій філією (з урахуванням вимог чинних законодавчих актів України та нормативно-правових актів Національного банку України).

Якщо банк вважає за потрібне надати письмовий дозвіл філії на здійснення банківської або іншої операції з обмеженням, то назва цієї операції в письмовому дозволі має відповідати повній назві банківської або іншої операції, які визначені в главі 2 Положення № 275, а назва частини цієї банківської або іншої операції, на здійснення якої

банк надає філії письмовий дозвіл, має зазначатися як доповнення або продовження назви банківської або іншої операції (абзац 4 пункту 12.1 глави 12 Положення № 275).

З огляду на те, що філія здійснює операції від імені банку, включення до формулювань операцій філії додаткового застереження про здійснення їх від імені банку є непотрібним. Наприклад, не треба додавати слова “від імені банку” до формулювання операції “приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб”.

Крім того, до переліку операцій філії не може включатися операції, які філія не може здійснювати за змістом вимог нормативно-правових актів Національного банку України, зокрема, такі: “ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України”, “залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках”, “операції з банківськими металами на міжнародних ринках”, “емісія власних цінних паперів” тощо.

Стосовно уточнення операції з розміщення залучених коштів у частині здійснення її філією банку “на власних умовах та на власний ризик”, то таке формулювання є неприйнятним, оскільки філія не є юридичною особою і здійснювати операції на власний ризик не може.

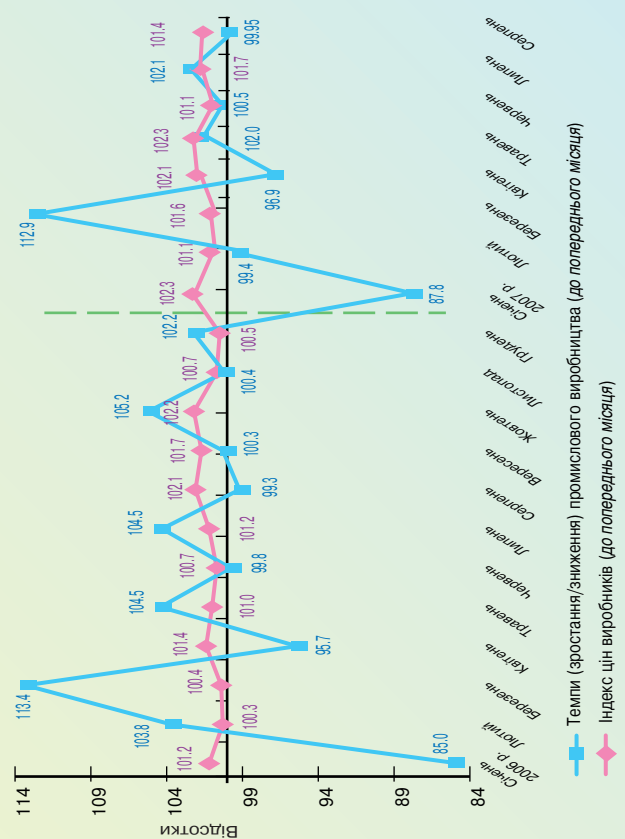
Остання сльоза за літом.

Фото **Леоніда Мілевського.**

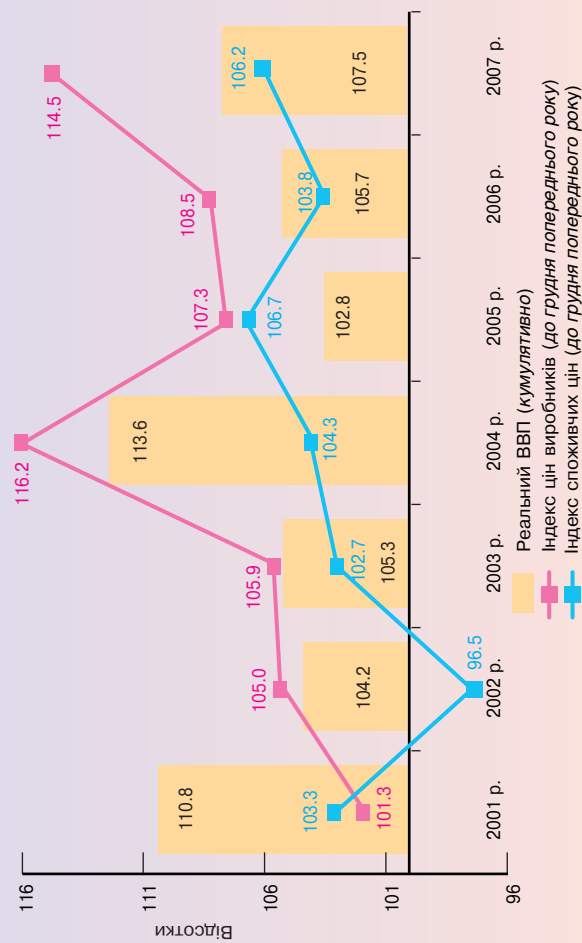
Основні макроекономічні показники розвитку України у серпні 2001–2007 років

Показники	Серпень 2001 р.	Серпень 2002 р.	Серпень 2003 р.	Серпень 2004 р.	Серпень 2005 р.	Серпень 2006 р.	Серпень 2007 р.
Реальний ВВП (до відповідного місяця попереднього року)	112.4	103.3	105.9	114.2	98.4	107.1	105.8
Реальний ВВП (кумулятивно)	110.8	104.2	105.3	113.6	102.8	105.7	107.5
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (до попереднього місяця)	103.1	100.5	98.2	98.1	101.3	99.3	99.95
Темпи (зростання/зниження) промислового виробництва (кумулятивно)	117.1	106.1	114.7	115.0	103.4	105.5	110.9
Індекс споживчих цін (до попереднього місяця)	99.8	99.8	98.3	99.9	100.0	100.0	100.6
Індекс споживчих цін (до грудня попереднього року)	103.3	96.5	102.7	104.3	106.7	103.8	106.2
Індекс цін виробників (до попереднього місяця)	99.9	99.6	101.0	101.6	100.7	102.1	101.4
Індекс цін виробників (до грудня попереднього року)	101.3	105	105.9	116.2	107.3	108.5	114.5

и (зростання/зниження) промислового виробництва та індекс цін виробників промислової продукції

Реальний ВВП, індекс споживчих цін та цін виробників промислової продукції
у січні — серпні 2001—2007 років

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту статистики та звітності Національного банку України.

**Віктор
Козюк**

Завідувач кафедри маркетингу на виробництві Тернопільського державного технічного університету імені Івана Пулюя. Доктор економічних наук

Глобалізація породжує однотипні макроекономічні процеси. Проте сучасні тенденції свідчать про розшарування глобального монетарного та фінансового простору. Автор досліджує, як у результаті розвитку фінансових ринків та нагромадження значних глобальних валютних резервів виникають відмінності між економічно розвинутими країнами та країнами з ринками, що виникають, у сфері монетарних та макрофінансових процесів.

Дослідження

Проблеми розшарування глобального монетарного та фінансового простору

Традиційні уявлення про глобалізацію змальовують картину здебільшого лінійного процесу формування однорідного економічного середовища. Цьому сприяє поява більш-менш подібних макро- та мікроекономічних процесів, інститутів і спільних принципів їх функціонування. Водночас така схема, яка й раніше сприймалась як певна умовність у світлі суттєвих відмінностей між макроекономічною та структурною ситуацією у країнах із різним рівнем доходу, демонструє свою обмеженість.

З одного боку, це зумовлено тим, що формування однорідних інститутів у економіці дуже часто потребує проходження легітимних процедур. Унаслідок у сфері функціонування центральних банків і фінансових ринків дуже часто процеси формування однотипності не є лінійними, що породжує відповідні макроекономічні наслідки для всієї глобальної економіки.

З іншого боку, традиційне уявлення про зв'язки за типом “центр — периферія” нині також застаріває, оскільки мікроекономічна інтеграція та експансія транснаціональних компаній модифікують глобальну торгівлю; розвиток найбільших країн із ринками, що виникають, перетворюється на самостійний елемент впливу на глобальні макроекономічні процеси; країни третього світу вже спроможні не лише імпортувати капітал, а й експортувати; глобальні сировинні ринки дедалі еластичніше реагують на кон'юнктуру в таких країнах, як Китай, Бразилія, Росія, Індія тощо. Руйнація образу згаданого типу зв'язків ще більше загострює питання про те, чи надалі глобалізація породжуватиме тенденцію до конвергенції, долаючи обмеження каналів взаємозалежності “центр — периферія”.

Останні тенденції у сфері трансформації фінансових систем і нагромадження значних валютних резервів у країнах із ринками, що виникають, сприяють інтенсифікації процесу розшарування глобального монетарного

та фінансового простору. З огляду на те, що таке розшарування може позначатися на проблемі глобальної фінансової стабільності і поставити під сумнів наріжний стереотип про зближувачий лінійно діючий потенціал глобалізації, дослідження у даному напрямі слід визнати актуальним.

Дослідження механізмів впливу глобалізації на монетарні та фінансові процеси дуже часто вказують на те, що і в економічно розвинутих країнах, і в країнах із ринками, що виникають, формуються певні процеси щодо подібності у таких аспектах:

— **зниження інфляції**. Як продемонстровано в таблиці 1, тенденція до зниження інфляції стає фундаментальною ознакою сучасних монетарних процесів, що актуально практично для кожного регіону світу. На даному аспекті стереотипного впливу глобалізації на монетарну політику різних за групами та рівнем розвитку країн наголошує К.Рогофф [2]. В іншій своїй праці він також звертає увагу на те, що глобалізація здебільшого створює сприятливі обставини для реалізації монетарної політики і вони поширюються на різні країни однаково [3], хоча для цього потрібні відповідні передумови, насамперед — ефективна макроекономічна політика [4];

— **конвергенція у сфері інституціонального забезпечення функціонування центральних банків та функціонування інструментів монетарної політики**. Даний аспект стосується підвищення незалежності монетарних органів, делегування їм мандата на забезпечення цінової стабільності, зниження фіскального домінування, а щодо монетарних інструментів — зростання значення ринкових важелів, зниження ролі обов'язкових резервів та обмежене використання механізмів фінансової репресії [5, с. 146—214];

— **таргетування інфляції**. Даний аспект демонструє, що перехід багатьох країн на експліцитне та імпліцитне таргетування інфляції є глобальною

Таблиця 1. Інфляція у глобальній економіці, середня за десятиліття [1]

Країни та регіони	1985—1994 рр.	1995—2004 рр.	1998—2007 рр.
Економічно розвинуті країни*	3.8	1.9	1.6
США	3.6	2.3	2.1
Зона євро	—	1.9	1.9
Японія	1.6	-0.1	-1.0
Інші економічно розвинуті країни**	5.9	2.3	1.9
Африка	28.1	15.5	10.1
Нові індустріальні країни Азії	11.0	4.8	3.4
Туреччина та Близький Схід	26.3	22.2	7.6
Латинська Америка	190.7	12.3	7.4

* США, Канада, Великобританія, країни — члени зони євро, Швейцарія, Швеція, Данія, Норвегія, Австралія, Японія.

** Наведені вище країни без США, Японії та країн — членів зони євро.

закономірністю, яка змінює модель сучасного валютного устрою світу. Такі зміни Е.Роуз назвав “Бреттон-Вудс навпаки” [6];

— **зменшення волатильності макроекономічних процесів у міру нарощування фінансової і торговельної відкритості.** Дані процеси, як свідчать емпіричні дослідження і теоретичні викладки з питань позитивного впливу глобалізації на можливості міжчасового згладжування, є принциповими факторами вирівнювання ділового циклу, зменшення коливань споживання та інвестицій, отже і ВВП [3; 7; 8]. До позитивів глобалізації щодо даного аспекту слід також додати те, що мобільність приватних капіталів суттєво послаблює обмеження на фінансування поточного рахунку платіжного балансу, що не вимагає здійснення рестрикційної макрополітики, а остання у такий спосіб перестає бути джерелом привнесення макроекономічних флуктуацій;

— **експансія валових активів і зобов'язань.** Зростання інвестування та запозичень за кордоном є атрибутивною рисою як економічно розвинутих країн, так і країн із ринками, що виникають. Це пов'язано із прогресуючою інтеграцією з глобальним середовищем на мікрорівні. Попри те, що структури валових активів і зобов'язань економічно розвинутих країн та країн із ринками, що виникають, відрізняються, так само, як відрізняються масштаби подібних операцій, спільним є їх прискорене зростання [9; 10]. Так, якщо у 1970 році зовнішні активи та зобов'язання щодо ВВП економічно розвинутих країн становили відповідно 25 і 30%, а країн із ринками, що виникають, — відповідно 8 і 35%, то у 2004 році — 220 і 226% та 70 і 97% [9, с. 111].

Утім, існують й інші дослідження, які доводять, що глобалізація не створила суттєвих передумов для конвергенції

у таких сферах, як фактичне плавання валютних курсів, тобто у багатьох країн зберігається “страх перед плаванням” (*fear of floating*). Основна причина цього полягає у доларизації пасивів і вразливості внутрішнього фінансового сектору до коливань валютних курсів [11; 12]. Так само дослідження МВФ свідчать про наявність суттєвих відмінностей щодо волатильності процентних ставок, валютних курсів і валютних резервів у розрізі економічно розвинутих країн та решти світу. Так, у перших спостерігається низька волатильність процентних ставок і валютних резервів, що свідчить на користь справжнього плавання валютних курсів, тоді як для других властива низька волатильність валютних курсів, але висока — процентних ставок і валютних резервів, що свідчить на користь гіпотези “страху перед плаванням” [13].

Такі відмінності є доволі принциповими факторами нерівномірного впливу глобалізації на різні групи країн і, що важливіше, створює неоднакові передумови для оптимізації монетарної політики в умовах глобалізації як такої загалом, чи для її пристосування до екзогенних шоків, значення яких зростає у міру нарощування фінансової і торговельної відкритості. Мало того, дані відмінності, які можна інтерпретувати як традиційні, супроводжуються подальшим розшаруванням глобального монетарного та фінансового простору за напрямками, що демонструють відмінні функціональні значення фінансового сектору та валютних резервів у глобальних та національних макропроцесах. Дослідженню цих явищ присвячена дана стаття, оскільки сьогодні поки що не існує цілісних розвідок у цьому напрямі, а їх важливість обумовлена тим, що формується якісно нове глобальне фінансове середовище, неоднорідність якого не може не розглядатися поза ризиком для глобальної фінансової стабільності.

Так, у контексті вибору режиму валютного курсу слід вважати, що функціональне значення валютних резервів і фінансових ринків відрізняється. Підтвердження даної гіпотези дається часом розпаду Бреттон-Вудської системи, коли завдяки різному вибору економічно розвинутих країн (плаваючі курси, зменшення значення валютних резервів, розвиток фінансових ринків унаслідок дерегуляції та лібералізації), та країн із ринками, що виникають (орієнтація на обмеження курсових коливань, відповідне підвищення ролі власних валютних резервів, обмеження на рух капіталів), утворилося генетичне підґрунтя для формування поточної ситуації. З одного боку, ще напередодні розпаду даної системи була актуальною думка, що економічно розвинуті країни повинні дотримуватися фіксованих курсів, а країни, що розвиваються, — плаваючих із метою компенсації зовнішніх шоків, вразливості до яких є високою в умовах низькоінфляційної економіки [14, с. 107]. Втім, постбреттон-вудський період продемонстрував протилежний хід подій. З іншого боку, на той час такі відмінності сприймалися виключно у контексті можливостей реалізації монетарної політики, спрямованої на боротьбу з інфляцією, і не розглядалися як принципові фактори формування неоднорідного глобального середовища, оскільки його, власне, ще не було, а кількісні параметри нагромаджених валютних резервів і масштаби фінансових ринків ще не досягали глобального значення. Це створювало передумови для того, щоб акцент у теорії міжнародної економіки робився на проблемі вибору валютного курсу та режимі конвертованості валюти (і, відповідно, попиті на валютні резерви), аби досягнути внутрішньої стабілізації інфляції і гнучкої реакції на зовнішні шоки.

Процеси глобалізації посилюють тенденції щодо відмінностей між економічно розвинутими країнами та країнами, що розвиваються. Такі відмінності, по-суті, призвели до нових якостей глобального простору, оскільки з огляду на масштаби та швидкість зростання фінансових індикаторів (фінансові активи, валютні резерви тощо) виникли передумови для фундаментального кількісного розриву (див. таблицю 2) та розриву у функціях і можливостях фінансового посередництва та курсового резервного виміру монетарної політики у розрізі країн із різним рівнем доходу, а кількісний вимір нагромаджен-

Таблиця 2. Валютні резерви, ВВП та масштаби фінансового сектору [15; 16]

Країни та регіони	2001 р.			2005 р.		
	ВВП	Валютні резерви без урахування золота	Облігації, акції та банківські активи	ВВП	Валютні резерви без урахування золота	Облігації, акції та банківські активи
Млрд. доларів США						
Світ	30 995.0	2 136.3	150 069.1	44 445.5	4 234.5	151 790.5
Зона євро	6 113.0	198.4	38 232.7	9 960.1	147.9	40 824.2
США	10 082.2	57.6	54 488.3	12 455.8	54.1	50 184.6
Японія	4 164.9	395.2	21 627.6	4 567.4	834.3	20 577.7
Великобританія	1 422.7	37.3	10 981.8	2 229.5	38.5	12 160.8
Країни з ринками, що виникають	7 211.6	1 277.6	14 356.7	11 969.0	1 937.4	20 485.8
Азія	3 229.7	790.4	9 302.8	5 393.7	1 249.1	13 310.7
Латинська Америка	1 904.4	158.8	2 699.0	2 436.4	195.5	3 617.6
Близький Схід	793.0	123.5	799.7	1 120.4	149.5	954.8
Африка	432.2	65.1	674.2	807.1	91.6	1 002.4
Європа	852.2	139.8	880.9	2 211.3	251.7	1 600.2
Відсотки від ВВП						
Світ	100	6.9	484.2	100	9.5	341.5
Зона євро	100	3.2	625.4	100	1.5	409.9
США	100	0.6	540.4	100	0.4	402.9
Японія	100	9.5	519.3	100	18.3	450.5
Великобританія	100	2.6	771.9	100	1.7	545.5
Країни з ринками, що виникають	100	17.7	242.7	100	16.2	171.2
Азія	100	24.5	301.2	100	23.2	246.8
Латинська Америка	100	8.3	157.0	100	8.0	148.5
Близький Схід	100	15.6	368.8	100	13.3	85.2
Африка	100	15.1	457.9	100	11.3	124.2
Європа	100	16.4	118.5	100	11.3	72.4

них валютних резервів і масштаби фінансового сектору стали глобально значущими.

Провідна роль глобалізації у детермінації таких відмінностей і, відповідно, розширення глобального монетарного та фінансового простору пов'язується з нарощуванням фінансової і торговельної відкритості відповідно до процесів дерегуляції, з посиленням інтеграції фінансових і реальних ринків. Завдяки мобільності приватних капіталів розширюється діапазон можливих комбінацій адаптації до шоків, і, як наслідок, спроможність функціонування складових глобальної економіки у нерівноважному стані. Попри загальний характер цього твердження, алгоритми розвитку ситуації у сфері монетарної політики та фінансових ринків у розрізі економічно розвинутих країн та країн із ринками, що виникають, за останні 10–15 років відрізняються між собою.

Так, в економічно розвинутих країнах завдяки поступовій кристалізації політики стабільності цін та лібералізації потоків товарів і капіталів виникли передумови для посилення ролі ринкового саморегулювання у процесах адаптації до макроекономічних шоків. В умовах плавання ва-

лютного курсу разом із забезпеченням цінової стабільності не простежується тенденція до доларизації активів і пасивів, а із занепадом кейнсіанської системи маніпулювання сукупним попитом зросло значення ринкових важелів пристосування до шоків, що створило внутрішні передумови для розвитку фінансового сектору. Останнє відбулося завдяки сукупності пов'язаних структурних зрушень, серед яких слід виділити відмову від фінансових репресій і жорсткого регулювання фінансово-банківської діяльності, валютну дерегуляцію та виникнення нових телекомунікаційних технологій. У сукупності з мікроекономічною трансформацією і торговельною лібералізацією це виступило підґрунтям для швидкого розвитку фінансової глобалізації та ускладнення фінансової системи.

Водночас якщо дані явища характеризують загальний тренд щодо підвищення значення фінансових факторів розвитку економіки, то подальші трансформації фінансової системи економічно розвинутих країн демонструють виникнення нових макроекономічних якостей. А саме: рівень розвитку та складності фінансової си-

стеми безпосередньо впливає на згладжування ділового циклу, збільшення розриву в національних заощадженнях та інвестиціях, зменшення кореляції між внутрішнім споживанням та доходом. Як наслідок, це повинно супроводжуватися вищою волатильністю поточного рахунку, який фінансується за рахунок приватних потоків капіталу. Мало того, чим розвинутішою є фінансова система країни, тим більшою мірою вона, з одного боку, створює можливості для розриву між споживанням і доходом, інвестиціями та заощадженнями, породжуючи структурну тенденцію до утворення платіжних дисбалансів. З другого боку, така система забезпечує швидке генерування фінансових активів, які обслуговують реальні інвестиції і стають предметом зовнішнього попиту, дозволяючи практично нехтувати проблемою зовнішньої нерівноваги.

Чи не вперше зв'язок між розвитком фінансової системи та зовнішнім дефіцитом було продемонстровано фахівцями Банку міжнародних розрахунків, які дотримуються так званого неортодоксального погляду (від англ. *unorthodox approach*, або *new environment paradigm*) [17; 18]. У дослідженнях “рівноважного характеру глобальних

дисбалансів” також акцентують увагу на тому, що спроможність економіки генерувати фінансові активи є потужним фактором міжчасової оптимізації споживання в країнах із різними фінансовими системами [19], а дослідження МВФ свідчать, що відмінності у розвитку і трансформації фінансової системи стосовно посилення ролі ринків навіть у розрізі економічно розвинутих країн є суттєвими чинниками породження відмінностей у макроекономічних процесах [20].

Щодо самого поточного рахунку, дефіцитність якого є елементом функціонування країн із різним рівнем розвитку фінансових систем, то його пристосування до нових рівноважних умов також здійснюється за рахунок фінансових факторів. Зокрема, процес зовнішнього пристосування до нових рівноважних умов в економічно розвинутих країнах відбувається навіть уже не так за рахунок валютних курсів (тим більше не за рахунок валютних резервів), як за рахунок переоцінки вартості зовнішніх активів і пасивів (так званий *valuation effect*), що нагадує приховані трансферти добробуту від однієї країни до іншої без участі реальних змінних, наприклад, торгівлі та ВВП [9; 21; 22]. Це створило ситуацію, коли в економічно розвинутих країнах пристосування до шоків здебільшого здійснюється у межах фінансового сектору і не потребує суттєвої зміни ключових інструментів макроекономічної політики.

Країни з ринками, що виникають, опинились у якісно іншій ситуації. Генетичний зв'язок між високою інфляцією 1980-х років і доларизацією активів переріс у процес доларизації пасивів унаслідок розширення доступу до зовнішніх ринків капіталу, які дають змогу сформувати більш довгострокові пасиви, порівняно з внутрішнім ринком, а з поліпшенням структури зовнішньої торгівлі підвищилася значущість тривалості горизонту прогнозу-

вання бізнесу. Внаслідок цього інтеграція з глобальним фінансовим середовищем призвела до ускладнення проблем, що стоять перед центробанками. Зміна валютного курсу в бік девальвації при впливі капіталів є ризиком для фінансово-банківського сектору, а зміна у бік ревальвації унаслідок спекулятивного припливу капіталів — ризиком для експорту й стабільності платіжного балансу. Через трансформацію валютних криз у напрямі відриву потоків капіталу від фундаментальних процесів, підвищення значення суб'єктивних елементів у автономних змінах у сприйнятті ризику та дохідності, примноження імперфекцій глобальних ринків капіталу (*global capital market imperfections* — ситуація, коли через обмеженість інформації ухвалюються умовно раціональні рішення) у міру зростання кількості інструментів, а не завдяки збільшенню фізичного обсягу ринку, загострилося питання про варіант адаптації до нового глобального середовища. Нагромадження валютних резервів стали розглядати з позиції монетарного меркантилізму, фінансового меркантилізму, страхування на випадок раптових змін у потоках капіталів [23; 24; 25]. Це й призвело до прискорення зростання обсягів валютних резервів у країнах із ринками, що виникають (див. графік 1), зворотним боком чого виступило загострення проблеми глобальних дисбалансів.

Нагромадження резервів потребує реалізації політики експортоорієнтованого зростання з акцентом на профіцит поточного рахунку, що координує з дефіцитом платіжного балансу у країнах-контрагентах. Зокрема, саме така закономірність почала простежуватись у монетарних стосунках між США та Азією (детальніше про це див. [27, с. 97—106]).

Зазначені тенденції призвели до виникнення асиметричної структури взаємозалежності у світі, що базується саме на розшаруванні монетарних і

фінансових аспектів функціонування країн із різним рівнем розвитку у глобальній системі координат. По-перше, країни з ринками, що виникають, відгороджуючись від міграції валютних криз значними резервами, неявно опиняються в позиції експортерів капіталу. Така позиція тим більше посилюється, коли існують специфічні причини вивезення капіталу в економічно розвинуті країни (інвестування у першокласні активи за кордоном, високі граничні доходи на капітал та брак внутрішніх джерел для генерування фінансових активів високої якості, тіньове вивезення капіталу тощо [26]). У сукупності це створює ситуацію, коли відмінності у спроможності генерувати якісні фінансові активи в умовах лібералізованих потоків капіталу породжують передумови, коли можливості фінансування зовнішньої нерівноваги для економічно розвинутих країн полегшуються (зокрема, за рахунок приватних капіталів усувається потреба у внутрішньому пристосуванні до нових зовнішніх рівноважних умов), тоді як країни з ринками, що виникають, відкриваються спекулятивним потокам капіталу, які хоч і допомагають згладжувати потреби у фінансуванні платіжних дисбалансів, однак підвищують ризик макроекономічної нестабільності внаслідок їх високої чутливості до різного роду сигналів чи ірраціональних мотивацій.

По-друге, як видно з таблиці 3, масштаби валютних резервів країн із ринками, що виникають, є такими, що суттєві зрушення у поведінці ключових валютних курсів і процентних ставок за кількома світовими валютами одразу призводять до прямих фінансових втрат, а у випадку, коли знецінення резервів стане передумовою для посилення рестрикційності у реалізації монетарної політики, це може мати і прямі макроекономічні наслідки. Виникає ситуація, коли економічно розвинуті країни використовують ефект резервної валюти (зниження процентних ставок унаслідок зовнішнього попиту на активи) та отримують можливості для покриття своїх платіжних дефіцитів, але не несуть відповідальності за макроекономічні наслідки змін вартості резервів, нагромаджених іншими учасниками глобальної економіки.

По-третє, значний попит на валютні резерви, зокрема його рівноважне збільшення з метою страхування від імперфекцій на глобальних ринках капіталу [27, с. 105—109], у свою чергу, призводить до того, що ефект резервної валюти відображає

Зростання глобальних валютних резервів, трлн. СПЗ

Таблиця 3. Можливі рішення щодо послаблення ризику глобальної фінансової дестабілізації

Рішення	Характеристика та обґрунтування
На рівні глобальної фінансової архітектури	
Сприяння формуванню глобально значущих валютних союзів, передусім в Азії та Латинській Америці	Формування валютних союзів за участі глобально значущих країн із ринками, що виникають, зменшуватиме проблему гіпертрофії валютних резервів для страхування від валютних спекуляцій, запобігання негативним проявам доларизації, згладжування курсових флуктуацій, оскільки заохочуватимуться структурні зрушення в напрямі розвитку внутрішнього фінансового ринку та послаблення залежності зовнішньої торгівлі від курсових флуктуацій. У свою чергу, це послабить проблему нагромадження фінансових дисбалансів в економічно розвинутих країнах, викликану браком гнучкості валютних курсів у бік ревальвації та попитом на високоліквідні активи
Формування вимог з боку МВФ щодо підвищення транспарентності операцій з валютними резервами	Даний захід покликаний підвищити глобальну оперативність доступу до інформації щодо операцій із валютними резервами як стосовно їх обсягу, так і стосовно деномінації, оскільки суттєві зрушення у цій сфері можуть загрожувати спотвореннями трендів динаміки курсу долар/євро, внаслідок чого буде ще важче спрогнозувати характер зв'язку між станом у реальному секторі економіки і платіжним балансом економічно розвинутих країн і, відповідно, валютних блоків у цілому. Слід визнати за необхідне, що центральні банки провідних країн із ринками, що виникають, мають інформувати світову громадськість про наміри щодо поточної зміни валютної структури їхніх активів. Учасники глобальних ринків за рахунок цього коригуватимуть свої відкриті позиції, а невизначеність щодо того, яку роль відіграють глобальні диверсифікаційні операції таких центробанків стосовно тренду валютного курсу між провідними валютами, зменшиться. У свою чергу, центробанки економічно розвинутих країн також будуть знати, що тренди їхніх валют визначаються даними факторами, а не іншими, невірною інтерпретацією яких може вплинути на спотворення поточних монетарних рішень сформованим раціональним очікуванням, що може погіршити макроекономічну ситуацію
Координація політики модернізації фінансових ринків	Стосовно економічно розвинутих країн дана рекомендація стосується того аспекту, що завдяки підвищенню симетрії в структурі та функціональних можливостях фінансових систем посиляться однотипність характеру зв'язку між створенням фізичного ВВП і генерування фінансових активів. Це усуватиме проблеми нагромадження фінансових дисбалансів у розрізі країн із відмінними фінансовими структурами. У випадку ЄВС підвищення симетрії у цій царині також є важливим із міркувань підтримання оптимальності валютної зони та усунення дивергенції в процесах і каналах пристосування до шоків. Стосовно країн із ринками, що виникають, це актуально, оскільки підвищення глобальної симетричності фінансових систем зменшуватиме волатильність ринку, зумовлену структурним арбітражем, потоками капіталу, які є похідними від спекуляцій відносно реакцій на проблеми фінансових дисбалансів тощо
На національному рівні	
Реалізація політики цінової стабільності в сукупності з розширенням діапазону коливань валютних курсів	Такий варіант пристосування до нових рівноважних умов спонукатиме до: послаблення схильності до доларизації, оскільки економічні агенти усвідомлюватимуть вірогідність двостороннього руху валютного курсу; усунення частини спекулятивних настроїв, адже у такий спосіб на спекулянтів перекадаватиметься частина тягаря щодо адаптації до шоку; зниження внутрішнього ризику інфляції через гіпертрофію резервів. Гнучкість валютного курсу важлива також тому, що в разі, коли валютні резерви нагромаджуються з меркантильних міркувань (зокрема для перестрахування вразливості фінансово-банківського сектору), вони не гарантують захисту від валютної кризи, оскільки завжди існуватиме певний мінімум валютних резервів, який буде витрачено на відбиття спекулятивної атаки, але який не гарантує, що масштаб спекуляції кореспондуватиме з таким мінімумом
Підвищення надійності і транспарентності фінансово-банківського сектору	Це повинно підвищити відповідальність менеджменту за ризикову поведінку, але водночас означати і жорсткі бюджетні обмеження, дотримання яких гарантуватиметься монетарними та наглядовими органами. Це підвищить алокаційну ефективність фінансового посередництва. Втім, реалізація даного та попереднього рішення потребує всебічного заохочення розвитку ринку деривативів, але за рахунок забезпечення його стабільності і прозорості функціонування
Структурні реформи у реальному секторі	Даним напрямом реформ передбачається, що структурні реформи повинні підвищити гнучкість економіки. Це стосується як країн ЄС/ЄВС, так і країн із ринками, що виникають. Основна причина полягає в тому, що нагромаджений рівень фінансових активів, валютних резервів і фінансових дисбалансів може бути відкоригований не так з боку національної економічної політики, як зміною зовнішніх обставин, наприклад, унаслідок змін у сфері глобальної диверсифікації активів і валюти їх деномінації. Швидка корекція валютного курсу та вартості активів, як наслідок цього, можуть безпосередньо впливати на рішення щодо споживання, заощаджень та інвестицій. Через це наслідки будуть тим більше номінального, а не реального характеру, чим гнучкішою буде економіка, тобто чим швидше коригуватиметься зарплата і чим мобільнішою буде робоча сила. Ефективність номінальної гнучкості також забезпечуватиметься за рахунок "софтизації" структури економіки та заохочення конкурентоспроможності й інноваційності за рахунок жорсткої макроекономічної політики. Остання має забезпечити цінову стабільність, унаслідок чого втрачений попит компенсуватиметься за рахунок ринкового саморегулювання

структурне падіння глобальних процентних ставок. Останнє є чинником заохочення до ризикової поведінки, оскільки низькі ставки за першокласними активами звужують для глобальних інвесторів можливості швидкої капіталізації та одержання значних винагород на вкладені кошти, як це показано у [17; 18]. Це провокує ситуацію замкнутого кола, коли попит на резерви з метою страхування від спекулятивної поведінки глобальних гравців зумовлює зниження ставок, що заохочує до ризику, тобто, по-суті,

породжує спекулятивні настрої.

По-четверте, суттєвою проблемою для глобальної економіки в цілому є ув'язка між доларизацією, розвитком фінансових ринків і динамікою валютних резервів. Так, у звичній на сьогодні інтерпретації доларизація є відображенням можливості формувати кращу структурну пасивів. Однак у контексті того, що саме інструменти глобального ринку є найліквіднішими та зважаючи на тенденцію до вивезення капіталу країнами, що розвиваються (див. вище), доларизація може розгля-

датись як внутрішнє відображення процесу виміру ліквідності активів на глобальних ринках. Інакше кажучи, якщо найякісніші активи деноміновані у провідних валютах, а їх обіг здійснюється на глобальних ринках, то постійне підтримання ліквідності потребує зближення структури активів і пасивів, унаслідок чого внутрішня доларизація стає каналом зв'язку між ліквідними глобальними ринками та підтриманням ліквідності на національному рівні. У свою чергу, нагромадження зовнішніх активів центробанків відо-

бражатиме врахування не лише ситуації у зовнішньому секторі та процесів компенсації зовнішніх шоків, включно з реверсними потоками капіталів, а й флуктуації в обсягах доларизованої складової внутрішніх грошових агрегатів.

Отже, якщо внутрішні фінансові ринки недостатньо розвинуті, доларизація запускає ендогенний механізм попиту на резерви. Внаслідок цього збільшується невизначеність щодо того, як центральний банк зможе розподілити втрати від зміни валютного курсу до провідної валюти (чи, наприклад, курсу між долларом і євро між собою) між експортерами/імпортерами та внутрішнім фінансовим сектором. Така невизначеність може запускати в дію вплив капіталів або збільшувати внутрішній попит на активи, деноміновані у провідних валютах. У свою чергу, збільшення зовнішніх активів центробанків як відображення внутрішньої доларизації ще більше узалежнює макроситуацію від глобальних тенденцій.

По-п'яте, нагромадження значних резервів як із міркувань реагування на виклики глобалізації, так і з міркувань запобігання ревальвації валюти створює ситуацію, коли необхідно здійснювати вибір щодо валюти деномінації зовнішніх активів центробанків та валюти інтервенцій. Це чітко розмежовує глобальний монетарний простір на блоки долара та євро. Однак це породжує і низку фундаментальних проблем:

а) вибір щодо належності до того чи іншого валютного блоку ставить країну в залежність від тренду курсу валюти країни-центру. У випадку девальваційного тренду країна може наразитися на інфляційні наслідки, а у випадку ревальваційного — навпаки. Спроможність нівелювати обидва варіанти негативних наслідків визначатиметься ступенем номінальної гнучкості економіки та готовністю розширити діапазон курсових коливань. Необхідність гнучкості валютного курсу також є затребуваною з таких міркувань: якщо учасники ринку є раціональними, то в їхній оцінці майбутнього курсу *ex ante* має враховуватися, як реагуватиме країна власним валютним курсом на поведінку курсу валюти, до якої здійснюється прив'язка. Це закладає підстави для спекуляцій на випадок того, коли корекція країною курсу запізнюється порівняно зі сприятливими спекулянтами економічними наслідками такого запізнення у світлі трендової динаміки курсу країни-центру. Наприклад, у випадку, коли останній матиме девальваційний тренд, спекулянти очікуватимуть ревальвації

курсу місцевої валюти, якщо мають місце ознаки зростання майбутньої чи теперішньої інфляції, і навпаки, що створює передумови для спорадичного припливу та відпливу капіталів, ускладнюючи таким чином реалізацію монетарної політики;

б) відносне домінування одного з блоків породжує ситуацію, коли спостерігатиметься ситуація нагромадження глобальних активів у валюті, країна-емітент якої перебуває у стані дефіциту платіжного балансу. Це породжує невизначеність стосовно майбутнього тренду валютного курсу такої країни, а отже, екзогенні фактори впливу на економіку практично всіх країн валютного блоку. Якщо раніше така ситуація вважалася теоретично та практично неможливою, то випадок із платіжним дефіцитом США та експансією доларових активів є наочним підтвердженням цього, в основі чого — вища спроможність американської економіки генерувати фінансові активи та відносний функціональний поділ між долларом та євро на відповідно валюту інвестицій та валюту запозичень [27, с. 90—92];

в) у світлі сказаного вище різко підвищується значення проблеми диверсифікації валютної структури глобальних валютних резервів. По-суті, саме від провідних країн із ринками, що виникають (Китаю, Бразилії, Індії, Кореї, Індонезії, Малайзії, Гонконгу, Тайваню, Росії тощо), суттєво залежить, у якій валюті формуватимуться резерви у глобально значущих обсягах. Унаслідок цього нині склалася ситуація, коли ефекти диверсифікації вже не мають однозначної оцінки як на глобальному рівні, так і на рівні центрів емісії резервної валюти.

Щодо першого (глобального рівня), то, наприклад, домінування долара у структурі диверсифікаційного вибору на тлі дефіциту платіжного балансу США породжує проблему глобальної експансії сукупного попиту і глобальної невизначеності щодо рівноважної траєкторії курсів долар — євро. Зростання ж значення євро може означати уповільнення темпів зростання глобальної економіки через стримуючий вплив на розвиток економіки ЄС/ЄВС посилення глобальної конкуренції, особливо з боку азіатських країн унаслідок підвищення курсу єдиної європейської валюти.

Щодо другого рівня (центрів емісії і резервної валюти), то можливості здійснення макрополітики США без урахування стану платіжного балансу призводить до нехтування проблемою зовнішньої конкурентоспроможності американської економіки, що може

мати негативні наслідки у довгостроковій перспективі, тоді як посилення ролі євро та підвищення його курсу, загострюючи конкуренцію з азіатськими експортерами, штовхає ЄС/ЄВС у бік реалізації непопулярних реформ, спрямованих на підвищення гнучкості європейської економіки. При цьому втрати від послаблення зовнішньої конкурентоспроможності США у довгостроковій перспективі та вигоди від структурних реформ у Європі стають відносними, оскільки те, в якій формі та в яких кількісних показниках вони проявляться, залежить від глобальних монетарних взаємин між економічно розвинутими країнами та провідними країнами з ринками, що виникають.

По-шосте, найсуттєвішою проблемою для глобальної фінансової стабільності є розшарування у каналах адаптації до зовнішніх і внутрішніх шоків, що породжує відмінності у рівні та характері вразливості економічно розвинутих країн та країн із ринками, що виникають. Так, першим властива компенсація шоків за рахунок диверсифікації та розподілу ризиків у глобальних масштабах, унаслідок чого флуктуації валютних курсів і процентних ставок абсорбуються фінансовим сектором, при цьому курсові коливання практично не впливають на зростання продуктивності. Для других ситуація є протилежною: значення валютних курсів тим суттєвіше для компенсації шоків, чим менш розвинутим є фінансовий сектор [28].

Так само це узгоджується з висновками про те, що в умовах високої торговельної та фінансової відкритості у країнах третього світу валютні резерви виконують роль буфера для пом'якшення шоку умов торгівлі, тоді як в економічно розвинутих країнах цю роль цілком виконують фінансові ринки [25]. Утім, даний аспект явища гіпертрофії резервів відображає суто адаптивний аспект до викликів глобалізації в умовах специфічної вразливості реального сектору. Проте це не знімає питання щодо причини зростання резервів. У разі, коли це є наслідком намагання забезпечити найпростішу модель зростання на основі традиційного експорту й ізолювати структурно слабкий фінансово-банківський сектор від коливань валютних курсів, тобто коли існує певна кореспонденція "нагромадження резервів — уникнення структурних реформ", то за таких обставин виникає феномен подвійної вразливості. По-перше, — це вразливість до шоків та волатильних потоків капіталу внаслідок відкладення реформ. По-друге, — це

вразливість самих валютних резервів та, відповідно, монетарної політики до рішень на глобальних фінансових ринках і провідних центральних банків, унаслідок чого може актуалізуватися проблема знецінення резервів.

Виникає питання: якою повинна бути відповідь з боку розробників політики на виявлені проблеми? У таблиці 3 наведено можливі варіанти пом'якшення ризику глобальної фінансової дестабілізації через розшарування монетарного та фінансового простору глобальної економіки.

ВИСНОВКИ

Виявлені тенденції у сфері сучасних глобальних монетарних і фінансових процесів демонструють поглиблення суттєвих відмінностей між економічно розвинутими країнами та країнами з ринками, що виникають. Попри те, що глобалізація формує передумови для однорідності й однотипності різного роду макроекономічних процесів, вона ж породила фундаментальні відмінності між такими країнами, розширюючи глобальний монетарний і фінансовий простір у таких аспектах, як канали адаптації до шоків, доміанти монетарної політики, характер вразливості економіки, рівень доларизації, розвиток і модернізація фінансових ринків, характер негативних глобально значущих зовнішніх ефектів.

Водночас, попри таке розшарування, можна побачити тенденцію відходу від моделі глобальної економіки за типом "центр — периферія" у напрямі формування моделі відносних домінуючих сфер, коли економічно розвинуті країни домінують у сфері генерування фінансових активів, меншої залежності національної монетарної політики від зовнішніх факторів, а країни з ринками, що виникають, — у сфері нагромадження валютних резервів, від чого залежать можливості глобальної економіки функціонувати у стані платіжних дисбалансів, а також тренди курсу між долларом та євро відповідно до вибору стратегії диверсифікації такими країнами валютної структури своїх значних, глобально значущих зовнішніх активів.

Рішення, які могли б пом'якшити проблему глобальної фінансової дестабілізації, стосуються підвищення прозорості операцій із валютними резервами, заохочення формування валютних союзів країнами з ринками, що виникають, посилення координації у сфері модернізації фінансових систем, подальшої реалізації

структурних реформ, які підвищили б гнучкість економіки, розширення діапазону транспарентних коливань валютних курсів як передумови зменшення спекулятивних настроїв та гіпертрофії валютних резервів і кореспондуючих фінансових дисбалансів. Указані висновки можна повною мірою екстраполювати на вітчизняну економіку, на яку поширюється закономірність щодо швидкого нагромадження валютних резервів, обмеженої курсової гнучкості і браку структурних реформ.

Література

1. *World Economic Outlook*. IMF. — IMF. — Wash. D.C., 2004. — P. 184.; *World Economic Outlook*. IMF. — IMF. — Wash. D.C., 2006. — P. 188.
2. Rogoff K. *Globalization and Global Disinflation // Monetary Policy and Uncertainty: Adopting to a Changing Economy*. Federal Bank of Kansas City Conf.: Jackson Hole. Wyoming, 2003. — P. 77—112.
3. Rogoff K. *Impact of Globalization on Monetary Policy // The New Economic Geography: Effects and Policy Implications*. Federal Bank of Kansas City Conf.: Jackson Hole. Wyoming, 2006. — P. 1—47.
4. *How Has Globalization Affected Inflation // World Economic Outlook*. IMF. — IMF. — Wash. D.C., 2006. — P. 97—134.
5. Козюк В.В. Трансформація центральних банків в умовах глобалізації: макроекономічні та інституціональні проблеми. — Тернопіль: Астон, 2005. — 320 с.
6. Rose A. *A Stable International Monetary System Emerges: Inflation Targeting Is Bretton Woods, Reversed // NBER Working Papers*. — 2006. — № 12711. — P. 1—31.
7. Ayhan Kose M., Prasad E., Terrones M. *Financial Integration and Macroeconomic Volatility // IMF Working Paper*. — 2003. — WP/03/50. — P. 1—27.
8. Ayhan Kose M., Prasad E., Terrones M. *Volatility and Comovement in a Globalized World Economy: An Empirical Exploration // IMF Working Paper*. — 2003. — WP/03/246. — P. 1—37.
9. *Globalization and External Imbalances // World Economic Outlook*. Chapter III. — Wash. (D.C.): IMF, 2005. — P. 109—156.
10. Lane Ph., Milesi-Ferretti G.-M. *Examining Global Imbalances // Finance and Development*. — 2006. — March. — Vol. 43. — № 1. — P. 1—14.
11. Calvo G., Reinhart C. *Fear of Floating // NBER Working Paper*. — 2000. — № 7993. // www.nber.org.
12. Calvo G., Reinhart C. *Fixing for Life // NBER Working Paper*. — 2000. — № 8006. // www.nber.org.
13. *Exchange Rates in the Increasingly Interdependent World // IMF Occasional Papers*. — 2001. — № 193. — P. 1—61.
14. Кенен П. Теория оптимальных валютных зон: эклектический подход // *Евро дитя Манделла? Теория оптимальных валютных зон: Сборник статей: Пер. с англ.* — М.: Дело, 2002. — С. 92—116.
15. *Global Financial Stability Report*. — Wash. (D.C.): IMF, 2003. — P. 121.
16. *Global Financial Stability Report*. — Wash. (D.C.): IMF, 2006. — P. 95.
17. White W. *Procyclicality in the Financial System: Do We Need a New Macroeconomic Stabilization Framework // BIS Working Papers*. — 2006. — № 193. — P. 2—20.
18. Borio C. *Monetary and Prudential Policies at a Crossroads? New Challenges in the New Century // BIS Working Papers*. — 2006. — № 216. — P. 2—28.
19. Mendoza E., Quadrini V., Rios-Rull J.-V. *Financial Integrations, Financial Deepness and Global Imbalances // IMF*. 7th Jacques Polak Annual Research Conference. — 2006. Nov. 9—10. — P. 1—34.
20. *How Do Financial Systems Affect Economic Cycles? // World Economic Outlook*. Sept. Chapter 4. IMF. — IMF. — Wash. D.C., 2006. — P. 1—34.
21. Obstfeld M. *External Adjustment // NBER Working Paper*. — 2004. — № 10843. // www.nber.org.
22. Gourinchas P.-O., Rey H. *International Financial Adjustment // NBER Working Paper*. — 2005. — № 11155. // www.nber.org.
23. Aizenman J., Lee J. *International Reserves: Precautionary vs. Mercantilist Views, Theory and Evidence // IMF Working Paper*. — 2005. — wp/05/198. — P. 1—17.
24. Aizenman J., Lee J. *Financial Versus Monetary Mercantilism: Long-Run View of Large International Reserves Hoarding // IMF Working Paper*. — 2006. — wp/06/280. — P. 1—22.
25. Aizenman J., Riera-Crichton D. *Real Exchange Rate and International Reserves in the Era of Growing Financial and Trade Integration // NBER Working Paper*. — 2006. — № 12363. — P. 1—38.
26. Caballero R. *On the Macroeconomics of Asset Shortages // NBER Working Paper*. — 2006. — № 12753. — P. 1—16.
27. Козюк В. Монетарна політика в глобальних умовах. — Тернопіль: Підручники та посібники, 2007. — 192 с.
28. Aghion Ph., Bacchetta Ph., Ranciere R., Rogoff K. *Exchange Rate Volatility and Productivity Growth: The Role of Financial Development // NBER Working Paper*. — 2006. — № 12117. // www.nber.org.

Основні показники діяльності банків України на 1 вересня 2007 року

№ п/п	Назва показника	01.01. 2001 р.	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.09 2007 р.
1	Кількість зареєстрованих банків	195	189	182	179	181	186	193	196
2	Вилучено з Державного реєстру банків (з початку року)	9	9	12	8	4	1	6	0
3	Кількість банків, що перебувають у стадії ліквідації	38	35	24	20	20	20	19	19
4	Кількість діючих банків	153	152	157	158	160	165	170	173
4.1	із них: з іноземним капіталом;	22	21	20	19	19	23	35	42
4.1.1	у тому числі зі 100-відсотковим іноземним капіталом	7	6	7	7	7	9	13	17
5	Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	13.3	12.5	13.7	11.3	9.6	19.5	27.6	30.2
Активи, млн. грн.									
1	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	39 866	50 785	67 774	105 539	141 497	223 024	353 086	494 484
1.1	Чисті активи (скориговані на резерви за активними операціями)	37 129	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	477 130
2	Високоліквідні активи	8 270	7 744	9 043	16 043	23 595	36 482	44 851	55 727
3	Кредитний портфель	23 637	32 097	46 736	73 442	97 197	156 385	269 688	383 753
3.1	У тому числі:								
	кредити, надані суб'єктам господарювання;	18 216	26 564	38 189	57 957	72 875	109 020	167 661	223 997
3.2	кредити, надані фізичним особам	941	1 373	3 255	8 879	14 599	33 156	77 755	121 434
4	Довгострокові кредити	3 309	5 683	10 690	28 136	45 531	86 227	157 224	233 015
4.1	У тому числі довгострокові кредити, надані суб'єктам господарювання	2 761	5 125	9 698	23 239	34 693	58 528	90 576	127 872
5	Проблемні кредити (прострочені та сумнівні)	2 679	1 863	2 113	2 500	3 145	3 379	4 456	6 225
6	Вкладення в цінні папери	2 175	4 390	4 402	6 534	8 157	14 338	14 466	21 778
7	Резерви за активними операціями банків	2 737	3 194	3 905	5 355	7 250	9 370	13 289	17 957
	Відсоток виконання формування резерву	61.5	85.4	93.3	98.2	99.7	100.05	100.1	100.4
7.1	У тому числі резерв на відшкодування можливих втрат за кредитними операціями	2 336	2 963	3 575	4 631	6 367	8 328	12 246	16 386
Пасиви, млн. грн.									
1	Пасиви, всього	37 129	47 591	63 896	100 234	134 348	213 878	340 179	477 130
2	Балансовий капітал	6 507	7 915	9 983	12 882	18 421	25 451	42 566	55 753
2.1	У тому числі:								
	сплачений зареєстрований статутний капітал	3 665	4 573	6 003	8 116	11 648	16 144	26 266	35 393
2.2	частка капіталу в пасивах	17.5	16.6	15.6	12.9	13.7	11.9	12.5	11.7
3	Зобов'язання банків	30 622	39 676	53 913	87 352	115 926	188 427	297 613	421 377
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання;	13 071	15 653	19 703	27 987	40 128	61 214	76 898	94 545
3.1.1	із них строкові кошти суб'єктів господарювання	2 867	4 698	6 161	10 391	15 377	26 807	37 675	43 455
3.2	Кошти фізичних осіб	6 649	11 165	19 092	32 113	41 207	72 542	106 078	135 609
3.2.1	із них строкові кошти фізичних осіб	4 569	8 060	14 128	24 861	33 204	55 257	81 850	104 679
Довідково									
1	Регулятивний капітал, млн. грн.	5 148	8 025	10 099	13 274	18 188	26 373	41 148	58 365
2	Адекватність регулятивного капіталу (H2)	15.53	20.69	18.01	15.11	16.81	14.95	14.19	14.00
3	Доходи, млн. грн.	7 446	8 583	10 470	13 949	20 072	27 537	41 645	40 499
4	Витрати, млн. грн.	7 476	8 051	9 785	13 122	18 809	25 367	37 501	36 617
5	Результат діяльності, млн. грн.	-30	532	685	827	1 263	2 170	4 144	3 882
6	Рентабельність активів, %	-0.09	1.27	1.27	1.04	1.07	1.31	1.61	1.47
7	Рентабельність капіталу, %	-0.45	7.50	7.97	7.61	8.43	10.39	13.52	12.26
8	Чиста процентна маржа, %	6.31	6.94	6.00	5.78	4.90	4.90	5.30	4.92
9	Чистий спред, %	7.10	8.45	7.20	6.97	5.72	5.78	5.76	5.21

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено працівниками управління аналізу діяльності системи банків департаменту методології банківського регулювання та нагляду Національного банку України.

**Лев
Кльоба**

Старший викладач кафедри банківського і страхового бізнесу Львівського національного університету імені Івана Франка

Аналізуються науково-методичні основи вдосконалення управління банківською інвестиційною діяльністю в перехідній економіці України. Пропонуються відповідні практичні рекомендації.

Інвестиції/

Принципи, функції і методи управління банківською інвестиційною діяльністю

В умовах формування ринкової економіки в Україні важливого значення набуває розробка системи управління банківською інвестиційною діяльністю. Це зумовлено передусім тим, що банківська система як інституційний акумулятор та розподільник інвестиційних ресурсів належить до ризикових елементів перехідної економіки. Крім того, банківське інвестування демонструє свою наростаючу потугу і поступово перетворюється у вагомий чинник формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку української економіки. Усе це надає дослідженню проблем управління інвестиційною діяльністю банків в Україні підвищеної актуальності й значущості.

Питанням інвестиційної діяльності банків приділяли велику увагу у своїх працях класики економічної науки: А.Сміт, Д.Рікардо, Дж.М.Кейнс, М.І.Туган-Барановський та інші.

Різні аспекти банківського інвестування досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти. Значний внесок у розвиток теорії управління банківською інвестиційною діяльністю зробили М.П.Денисенко, Б.Л.Луців, А.А.Пересада, О.Д.Вовчак, С.К.Реверчук, А.М.Мороз, М.М.Туріанська, Л.О.Примостка та інші.

Вагомими для подальшого вивчення банківського інвестиційного менеджменту є праці Г.Марковіца, Д.Сінкі, У.Шарпа, В.М.Усоскіна.

У працях вітчизняних та зарубіжних науковців достатньо глибоко досліджено питання управління банківським інвестуванням у цінні папери, формування інвестиційно-кредитного портфеля банків, організація та ефективність довгострокового банківського кредитування, визначено загальні напрями щодо поліпшення управління і планування банківської інвестиційної діяльності в ринкових умовах.

Однак ще багато аспектів цієї проблеми не з'ясовано. Це стосується передусім розуміння *суті і структури*

банківських інвестицій, методів, принципів банківського інвестування, систематизації умов та чинників розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні, вивчення механізмів взаємодії банків з іншими учасниками ринку фінансово-інвестиційних послуг.

Зупинимось на цих актуальних питаннях дещо детальніше.

Основною метою статті є розробка науково-теоретичних і практично-методичних положень та рекомендацій щодо вдосконалення управління банківським інвестуванням в Україні; об'єктом дослідження — банківська інвестиційна діяльність в Україні; предметом — особливості та принципи становлення складових механізму управління банківською інвестиційною діяльністю в умовах переходу до ринку.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Ефективне управління інвестиційною діяльністю банків здійснюється на основі певних принципів. Вони — це сукупність правил, положень і норм, спрямованих на створення сприятливих умов та активізацію інвестиційної діяльності різних суб'єктів господарювання і підвищення ефективності інвестиційної діяльності кожного суб'єкта зокрема.

На підставі проведеного дослідження вважаємо за доцільне виокремити принципи державного регулювання інвестиційної діяльності та принципи управління інвестиційною діяльністю комерційного банку.

Державне регулювання інвестиційної діяльності на макrorівні здійснюється на основі таких критеріїв:

♦ ефективність — усунення негативних сторін ринкової економіки, монополії, недобросовісної конкуренції, стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки;

◆ справедливість — забезпечення однакових умов для здійснення інвестиційної діяльності й однакових вимог для всіх суб'єктів у банківській сфері;

◆ стабільність — забезпечення незмінності податків, зборів, величини і порядку формування резервів, ставок протягом бюджетного року;

◆ системність — формування комплексного підходу до розв'язання економічних, у тому числі інвестиційних, соціальних, екологічних, зовнішньоекономічних проблем;

◆ адекватність — досягнення розумного мінімального втручання державних органів в інвестиційні процеси (держава повинна виконувати ті економічні функції, які не можуть ефективно виконувати суб'єкти господарювання).

Першоосною у побудові системи управління інвестиційною діяльністю банку (СУІДБ) є формування принципів цього управління. Вони повинні забезпечувати фінансову стабільність банку в процесі реалізації інвестиційних рішень. Серед принципів управління виділимо критерії, які стосуються інвестиційної діяльності банку:

◆ цілеспрямованість (полягає у визначенні цілей банківського інвестиційного менеджменту залежно від видів та об'єктів інвестування);

◆ соціальна орієнтація (пріоритетними напрямками інвестиційної діяльності банків повинні бути соціальна сфера, житлове будівництво, охорона навколишнього середовища тощо);

◆ послідовність (передбачає певну послідовність у проведенні інвестиційної діяльності, а саме: збір і систематизацію інвестиційної інформації, планування, аналіз, контроль і регулювання інвестиційної діяльності, стимулювання інвестиційної активності з метою збільшення прибутку і мінімізації ризиків);

◆ системність (полягає у тому, що управління інвестиційною діяльністю розглядається як система, яка має вхід, вихід і набір певних елементів, що перебувають у тісній взаємодії і взаємозв'язку;

◆ узгодженість інвестиційних цілей, результатів інвестиційної діяльності та способів їх досягнення (забезпечує принцип узгодженості; рішення, що приймаються в сфері інвестицій, мають бути взаємозалежними і не суперечливими);

◆ єдність інвестиційної і фінансової стратегій, стратегії банку в цілому (всі управлінські рішення у сфері інвестицій повинні бути спрямовані на до-

сягнення стратегічних цілей банку);

◆ динамічність (передбачає вчасну і чітку реакцію менеджерів на зміну параметрів інвестиційної діяльності у внутрішньому і зовнішньому середовищах банку);

◆ збереження і розвиток конкурентних переваг (дає змогу виявляти слабкі і сильні сторони діяльності банку, створювати нові продукти, які можуть успішно конкурувати у певному сегменті ринку);

◆ єдність теорії і практики (полягає в тому, що методи, форми і засоби управління інвестиціями мають бути науково обґрунтованими, рішення — логічними і вирішувати конкретні практичні завдання);

◆ розподіл управлінських функцій (передбачає закріплення за кожним працівником банку певних управлінських функцій, за виконання яких кожен несе персональну відповідальність);

◆ поєднання матеріальних і моральних стимулів (полягає у розробленні системи матеріального заохочення, завдяки якій кожен працівник мав би напевне знати, за що він отримує зарплату, матеріальне чи моральне заохочення);

◆ безперервність і надійність (означає створення таких умов, щоб інвестиційна діяльність банку здійснювалася безперервно, з мінімальними ризиками, гарантувала безпечне функціонування банку в теперішньому і майбутньому часі).

Менеджери банку в процесі визначення і реалізації поставлених інвестиційних цілей здійснюють багато послідовних, взаємопов'язаних дій — управлінських функцій. Більшість на-

уковців, які досліджують специфіку банківського менеджменту (А.А.Пересада, Л.О.Примостка, Т.В.Майорова, О.А.Кириченко), дотримуються класичної теорії управління, яка виокремлює шість управлінських функцій: планування, аналіз, організація, контроль, регулювання і мотивація, однак розглядають їх у скороченому або розгорнутому вигляді. Український дослідник у галузі менеджменту Г.М.Тарасюк виділяє п'ять функцій управління, групуючи їх так: прогнозування і планування, організація роботи, координація і регулювання, активізація і стимулювання праці, облік, контроль і аналіз роботи. [7, с. 23].

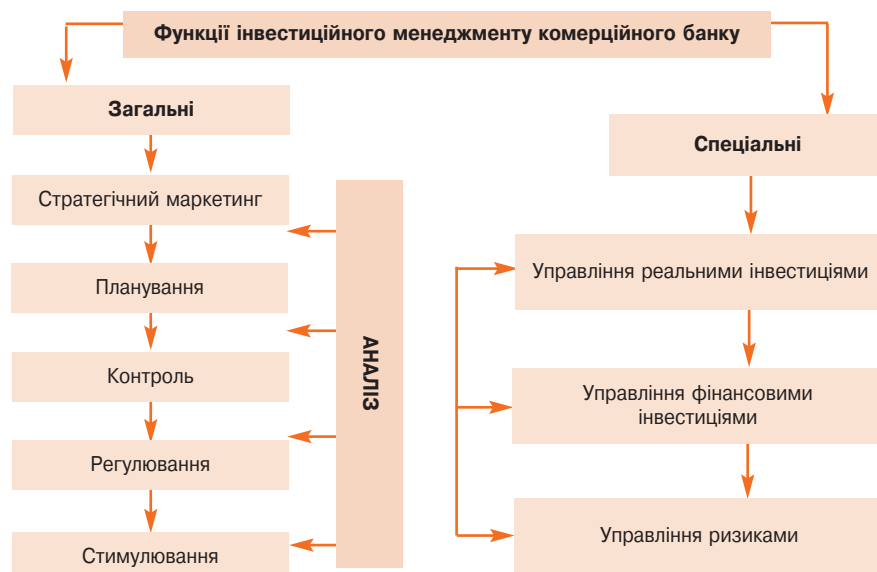
Банківська інвестиційна діяльність, яка є складовою частиною фінансового і банківського менеджменту, має свої особливості, і тому окремі дослідники розглядають чотири взаємопов'язані функції: фінансове планування, аналіз, регулювання і контроль. [6, с. 184]. Детальний аналіз управлінських функцій у розрізі інвестиційної діяльності комерційного банку зробили А.А.Пересада і Т.В.Майорова [8, с. 27].

Ми пропонуємо в системі управління інвестиційною діяльністю банку виділяти загальні і спеціальні управлінські функції (див. схему 1).

ЗАГАЛЬНІ І СПЕЦІАЛЬНІ УПРАВЛІНСЬКІ ФУНКЦІЇ

Загальні функції управління здійснюються в системі управління незалежно від умов і видів інвестиційної діяльності банку. До них належать: стратегічний маркетинг, плану-

Схема 1. Функції інвестиційного менеджменту комерційного банку

вання, аналіз, контроль, регулювання і стимулювання інвестиційної діяльності. Спеціальні — це управлінські функції за різними напрямками інвестиційної діяльності банку, а саме: управління реальними інвестиціями, фінансовими інвестиціями, управління ризиками.

Початковою і визначальною функцією банківського інвестиційного менеджменту, від якої залежить якість подальших управлінських функцій, є банківський маркетинг. Загострення конкуренції на ринку банківських послуг, поступове його насичення, поява нових банківських продуктів потребують від суб'єктів господарювання ефективного маркетингового управління. Банківський маркетинг — вид людської діяльності, який спрямований на вивчення потреб клієнтів банку з метою їх задоволення [4, с.11].

Отже, система управління інвестиціями банку повинна в першу чергу будуватися на визначенні та задоволенні основних потреб споживачів банківських продуктів. Стратегічний банківський маркетинг як функція управління інвестиціями передбачає збір, систематичний аналіз інвестиційної інформації про потреби споживачів, конкурентів, кон'юнктури ринку, місткість і сегментацію ринку, інвестиційний клімат держави, привабливість регіону, галузей економіки. Дослідження ринку є основою для розробки інвестиційної стратегії банку, яка забезпечує йому досягнення стратегічних цілей. Серед них пріоритетними є такі: підвищення ефективності інвестиційної діяльності, мінімізація ризиків, підвищення ліквідності інвестицій, оптимізація інвестиційних ресурсів банку. Стратегічні інвестиційні цілі повинні бути взаємоузгоджені, відповідати загальним цілям функціонування банку та його місії. На наступному етапі стратегічного маркетингу необхідно проаналізувати, в якому обсязі банк зможе реалізувати поставлені цілі. Для цього необхідно порівняти внутрішні можливості, ринкові можливості і цілі банку. Щоб побачити наочно, наскільки окреслені цілі банку можуть бути досягнуті, потрібно побудувати матрицю маркетингових можливостей.

Як видно зі схеми 2, банківська установа може реалізувати поставлені цілі тоді, коли наявна так звана загальна площа перетину цілей банку і його ринкових можливостей. Тому часто для того, щоб отримати бажаний результат, банкові доводиться або поліпшувати внутрішні можливості,

або переглядати власні цілі.

На підставі маркетингових досліджень, інвестиційної стратегії здійснюється стратегічне планування інвестиційної діяльності. Воно містить у собі основні стратегічні напрями, форми і джерела фінансування інвестиційної діяльності банку. Стратегічне планування є базою для розробки тактичних і оперативних планів.

Практичне планування — це процес розробки конкретних заходів і завдань із виконання стратегії банку і досягнення поставлених цілей. Основними видами тактичного планування є плани реальних інвестицій, фінансових інвестицій, формування інвестиційних ресурсів банку. Як правило, таке планування має середньотактичний характер. Оперативне планування зорієнтоване на вирішення конкретних завдань банку у короткостроковому періоді. Результатом оперативного планування є розробка бажаних параметрів — кількісних і якісних показників інвестиційної діяльності. Серед величезної сукупності показників, які характеризують усі напрями інвестиційної діяльності банку, виділимо такі: обсяг реальних інвестицій, обсяг фінансових інвестицій, сума прибутку від інвестиційної діяльності, рентабельність інвестицій, обсяг дивідендів, процентів тощо. Ці показники забезпечують виконання управлінських функцій аналізу, контролю і моніторингу щодо банківського інвестування.

ПЛАНУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І КОНТРОЛЬ ЗА НЕЮ

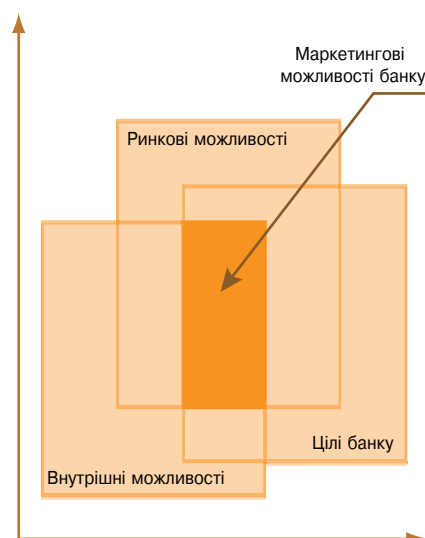
У процесі банківської інвестиційної діяльності можуть виникати відхилення, тобто розбіжності між бажаними (плановими) і фактичними показниками. Для своєчасного виявлення відхилень і відповідного реагування на них здійснюється відповідний контроль. Його основними завданнями є перевірка фактичних результатів, зіставлення їх із плановими і виявлення відхилень, з'ясування причин їх виникнення, аналіз та прогнозування наслідків, вживання заходів для усунення відхилень і поліпшення результатів роботи. Ефективність, безпека інвестиційної діяльності на цьому управлінському етапі залежатиме від компетентності, досвіду, інтуїції менеджера, який зможе точно встановити, які відхилення є несуттєвими, а які несуть у собі загрозу безпеці банку. Значні відхилення потребують негайного і ретельного дослідження.

Відхилення можуть виникнути внаслідок прорахунків у плануванні або у процесі реалізації інвестиційних рішень. Контроль потрібен для того, щоб визначити, чи правильними є інвестиційні рішення, як вони здійснюються у часі і за вартістю. Контроль — це своєрідний гарант виконання планових завдань. Ефективність контролюючої функції в інвестиційній діяльності банку залежить від дотримання таких принципів, як законність, безперервність, своєчасність, відповідальність, точність і повнота інформації.

За формами здійснення контроль поділяється на внутрішній і зовнішній. Зовнішній здійснюється зовнішніми відносно банку контролюючими органами (НБУ, ДПАУ, незалежною аудиторською фірмою, Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку). Відповідно до Закону України "Про банки і банківську діяльність" робота кредитних організацій підлягає щорічній аудиторській перевірці аудиторською фірмою, яка має ліцензію на здійснення таких перевірок [9]. Роль обов'язкових аудиторських перевірок полягає у виявленні і виправленні помилок у діяльності комерційних банків. Контроль за діяльністю банку провадиться податковими органами з метою виявлення помилок, недоліків у документації, підвищення податкової дисципліни. Контролюючу функцію щодо банків здійснює й НБУ, який розробляє і контролює виконання відповідних нормативів.

Внутрішній контроль провадиться самою банківською установою з метою перевірки виконання інвестиційних

Схема 2. Матриця маркетингових можливостей банку [9, с. 40]

планів та управлінських рішень у сфері інвестицій. До внутрішніх контролюючих органів належать відділи моніторингу і контролю банківських операцій, внутрішнього аудиту, обліку банківських операцій, загального діловодства та контролю й інші.

Для ефективності проведення контролю велике значення мають конкретні способи і прийоми його здійснення. Серед основних методів контролю за інвестиційною діяльністю — перевірка, обстеження, ревізія і моніторинг. На нашу думку, перевірка — це контроль на основі фінансової документації окремих напрямів інвестиційної діяльності банку. Обстеження — це ознайомлення на місці з виконанням інвестиційних зобов'язань суб'єктів господарювання. У процесі обстеження порівнюються фактичні показники з нормативними. Ревізія — це повне, глибоке і всебічне обстеження інвестиційної діяльності банківської установи з метою перевірки її законності, доцільності й ефективності.

Моніторинг банківської інвестиційної діяльності — це постійний, систематичний контроль за показниками інвестиційної діяльності банку, визначення величини відхилень фактичних результатів від запланованих чи нормативних, аналіз відхилень і прийняття адекватних управлінських рішень.

Отже, функції контролю і планування у банківській інвестиційній сфері є взаємопов'язаними і взаємозалежними. Планування створює умови, орієнтири, показники для контролювання інвестиційної діяльності, а контроль потрібен для того, щоб визначити, чи не допущено помилок при складанні стратегічних, тактичних і оперативних планів.

РЕГУЛЮВАННЯ ТА СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інвестиційна діяльність банку не є ізольованою від впливу навколишнього економічного середовища. Надійність і ефективність системи управління банківськими інвестиціями залежить від здатності банку оперативно реагувати на зміни у зовнішньому і внутрішньому середовищах. Це досягається завдяки функції *регулювання*.

Регулювання інвестиційної діяльності здійснюється на всіх рівнях економіки. На макрорівні держава через

систему державних органів, які визначають норми, обмеження, пільги, податки щодо провадження певних видів діяльності, може сприяти розвитку або занепаду банківської інвестиційної діяльності. На мікрорівні відбувається саморегулювання банківської інвестиційної діяльності. На наш погляд, саморегулювання — це діяльність, яка спрямована на зміну кількісних і якісних показників інвестиційної діяльності банку.

Оскільки відхилення конкретних дій, рішень, результатів від запланованих виникає через ризики, то регулювання як функція управління спрямована передусім на ефективне управління інвестиційними ризиками банку. Із сукупності ризиків, з якими має справу банк, виділимо зовнішні і внутрішні, які впливають на його інвестиційну діяльність.

Зовнішні ризики — це політичні, правові, соціальні, загальноекономічні, і вони є некеруваними. Банк зобов'язаний реагувати на них і відповідно до змін регулювати свою інвестиційну діяльність.

До внутрішніх ризиків належать ризики, пов'язані зі змінами у внутрішньому середовищі банку. Вони керовані, і шляхом регулювання їх негативні наслідки можна звести до мінімуму. Внутрішні ризики — це кредитний, інвестиційний, ліквідності, платоспроможності, кадровий, диверсифікаційний та інші.

Важливою функцією у системі управління інвестиційною діяльністю банку є *стимулювання* — сукупність заходів щодо підвищення інвестиційної активності банку. Вважаємо, що серед основних напрямів державної політики щодо стимулювання інвестиційних процесів комерційного банку найефективнішими будуть такі:

- ◆ зменшення податкового тиску на банки, особливо у сфері довгострокового кредитування реального сектору економіки;

- ◆ сприяння капіталізації банків шляхом звільнення від оподаткування прибутку, який спрямовується на цю ціль, оскільки саме достатній обсяг власного капіталу забезпечує активну і прибуткову діяльність у сфері інвестування;

- ◆ звільнення від оподаткування частини прибутків комерційних банків або зменшення податкової ставки для банків, якщо вони спрямовують свої кошти на розвиток науки та в інноваційні проекти;

- ◆ удосконалення системи страху-

вання інвестиційних ризиків комерційних банків для заохочення банків до надання довгострокових кредитів;

- ◆ удосконалення системи іпотечного кредитування, розвиток внутрішнього ринку іпотечних цінних паперів (заставних та іпотечних облігацій);

- ◆ створення умов для поживлення інвестиційної діяльності у спеціальних зонах і на територіях пріоритетного розвитку, де запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності для суб'єктів господарювання.

Отже, вплив держави на сектор банківських інвестиційних продуктів здійснюється шляхом формування відповідної законодавчої та нормативної бази через реалізацію контролю, регулювання і стимулювання банківської інвестиційної діяльності.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ АНАЛІЗ І ПРОГНОЗУВАННЯ

Особливою функцією системи управління інвестиційною діяльністю банку є *інвестиційний аналіз* — процес дослідження інвестиційної активності й ефективності інвестиційної діяльності з метою виявлення резервів їхнього зростання [10, с. 57]. Особливістю інвестиційного аналізу є те, що його дані використовуються як база для всіх інших функцій (див. схему 1). На етапі маркетингових досліджень проводиться аналіз і оцінка внутрішнього і зовнішнього середовища банку та його інвестиційних можливостей. За результатами попереднього аналізу здійснюється процес інвестиційного планування. Завдання інвестиційного аналізу на цьому етапі полягає у підвищенні науково-економічної обґрунтованості інвестиційних планів банку. Результати інвестиційного аналізу використовуються при виконанні контрольних функцій. На основі аналізу оцінюється динаміка та структура реальних і фінансових інвестицій, визначається причина відхилень фактичних результатів від запланованих, виявляються внутрішні інвестиційні резерви банку. Регулювання у системі управління інвестиційною діяльністю банку передбачає аналіз та оцінку інвестиційних ризиків і основні напрями їх мінімізації.

Отже, використання таких важливих інструментів банківського інвестиційного менеджменту, як планування, контроль, регулювання, аналіз, стимулювання дають банку можливість здійснювати ефективну інвестиційну діяльність і перемагати у конкурентній боротьбі на ринку банківських послуг.

МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Основні функції управління інвестиційною діяльністю визначають методи, за допомогою яких ці функції реалізуються в практичній діяльності банку. Залежно від способу впливу на елементи СУІДБ виділимо адміністративні, економічні, соціально-психологічні і правові методи управління. Розглянемо кожен із них детальніше.

Адміністративні методи СУІДБ — це способи, за допомогою яких керівники і власники банку впливають на інвестиційних менеджерів. До адміністративних методів управління банківськими інвестиціями належать накази, розпорядження, постанови, нормативи, положення, правила, які організаційно регламентують діяльність підлеглих осіб і є обов'язковими до виконання. Адміністративні методи поділяються на стабілізуючі і розпорядчі. Стабілізуючі — це нормативні акти, як правило, тривалої дії, до яких належать статут банку, посадові інструкції, норми і нормативи, положення про структурні підрозділи тощо. Розпорядчі — це методи короткотривалої дії, за допомогою яких керівник через накази, постанови, розпорядження, делегування повноважень впливає на конкретну особу чи структурний підрозділ. Накази, постанови, як правило, видаються у письмовій формі, розпорядження можуть бути усними і письмовими. Усні розпорядження доцільно використовувати в невеликих колективах із належним морально-психологічним, довірчим кліматом. Розпорядження повинні бути чіткими, продуманими, своєчасними, зрозумілими, оскільки їх виконання передбачає винагороду, а невиконання — покарання.

Будь-який керівник через обмеженість людських можливостей передає (делегує) частину своїх повноважень підлеглим з одночасною відповідальністю за їх виконання. Для ефективного делегування повноважень необхідно дотримуватися певних принципів: чітко визначати повноваження на кожен вид діяльності, уникати дещатального інструктажу, не робити висновків за підлеглих, стимулювати ініціативу і якість роботи. Адміністративні методи управління банківським інвестуванням за способом впливу на об'єкт управління можна поділити на індивідуальні, колегіальні і колективні. Індивідуальна форма означає, що у

розробці й ухваленні управлінського рішення бере участь тільки керівник, у колегіальній — крім керівника, ще й правління, рада директорів, за колективної форми — весь колектив. Адміністративні методи групуються на принципах централізованого управління, мають прямий вплив і є обов'язковими для виконання підлеглими ланками організаційної системи управління інвестиційною діяльністю.

Сутність економічних методів полягає в тому, щоб непрямим впливом на елементи системи управління інвестиційною діяльністю банку через кредитну ставку, прибуток, величину резервів, дивіденди, матеріальну відповідальність і заохочення створити ефективний механізм управління інвестиціями банку. Кожен об'єкт управління інвестиційною діяльністю банку має свою специфіку, яка зумовлює вибір методів та інструментів, що використовуються в рамках даного методу. Наприклад, методи управління кредитним ризиком дають можливість шляхом диверсифікації, лімітування, створення резервів, сек'юритизації уникати або суттєво знижувати ризики від кредитного інвестування. При управлінні проблемними кредитами використовується метод реабілітації і ліквідації. Застосування методу реабілітації передбачає спільну з позичальником розробку системи заходів щодо повернення кредиту. Метод ліквідації означає повернення кредиту через процедуру банкрутства позичальника. При нарахуванні процентів за позичками застосовується метод фіксованих (незмінних протягом певного періоду кредитування) ставок або плаваючих, тобто таких, що переглядаються періодично. Метод економічного стимулювання дає змогу привести у відповідність оплату праці співробітників із кількістю і якістю затраченої праці. Таке стимулювання створює передумови для підвищення кваліфікації, кар'єрного зростання. Вагоме значення в управлінні банківською інвестиційною діяльністю має формування страхового і резервного фондів на випадок непередбачуваних збоїв і невдач.

ВИСНОВКИ

Цивілізована і надійна банківська система є запорукою ефективного функціонування ринкової економіки. Однак банківський капітал перетворюється в могутній стимул економічного зростання та підвищення рівня життя лише в тому випадку,

коли він приносить прибуток. Для цього необхідно суттєво підвищити ефективність його інвестиційної діяльності. У вирішенні цього непростого завдання провідна роль належить менеджменту. Досвід свідчить, що кращі показники досягають ті банки, які мають високий рівень організації й управління.

Підвищення ефективності управління банківською інвестиційною діяльністю має нині надзвичайно важливе значення для забезпечення подальшого розвитку економіки України.

Розглянуті вище принципи, функції і методи управління банківською інвестиційною діяльністю є своєрідним науково-теоретичним інструментарієм для подальшого дослідження особливостей, проблем і перспективних напрямів розвитку банківського інвестиційного менеджменту в Україні.

Література

1. Киселев В. В. *Управление банковским капиталом (теория и практика)*. — М.: ОАО "Изд-во "Экономика", — 1997. — 256 с.
2. Райзберг Б.А. и др. *Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева*. — 2-е изд., испр. — М.: ИАФРА, 1999. — 478 с.
3. Ковалюк О.М. *Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики)*. Монографія. — Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, — 2002. — 396 с.
4. Дубовик О.В., Бойко С.М., Вознюк М.А., Гірченко Т.Д. *Маркетинг у банку: Навч. посібник*. — Львів: ЛБІ НБУ, 2006. — 275 с.
5. Любунь О.С., Денисенко М.П. *Бізнес-планування у банку: Навч. посібник*. — К.: Атіка, 2006. — 288 с.
6. Кириченко О., Гіленко І., Ятченко А. *Банківський менеджмент: Навч. посібник*. — К.: Основи, 1999. — 671 с.
7. Тарасюк Г.М. *Управління проектами: Навч. посібник*. — К.: Каравела, 2004. — 344 с.
8. Пересада А.А., Майорова Т.В. *Управління банківськими інвестиціями: Монографія*. — К.: КНЕУ, 2005. — 388 с.
9. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. № 2121-ІІІ // <http://www.rada.gov.ua>.
10. Удалик О.О. *Управління інвестиційною діяльністю промислового підприємства. Навч. посібник*. — К.: Центр навчальної літератури, 2006.

Основні монетарні параметри грошово-кредитного ринку України у серпні 2007 року

Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримання ліквідності банків України у серпні 2007 р. (в розрізі інструментів)

		Відсотки	
Показники		2007 р.	У тому числі за серпень
Обсяги рефінансування банків, усього		100.00	100.00
У тому числі через:			
— кредити "овернайт", надані через постійно діючу лінію рефінансування		16.10	1.36
— кредити рефінансування, надані шляхом проведення тендера		76.82	98.64
— кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ		7.08	—
— операції своп		—	—
— операції прямого РЕПО		—	—
— стабілізаційний кредит		—	—

Середньозважена процентна ставка за кредитами, наданими Національним банком для підтримання ліквідності банків України у серпні 2007 р.

		Відсотки	
Показники		2007 р.	У тому числі за серпень
Середньозважена процентна ставка за кредитами рефінансування, всього		9.25	8.92
У тому числі за:			
— кредитами "овернайт", наданими через постійно діючу лінію рефінансування		10.24	10.00
— кредитами, наданими шляхом проведення тендера		9.13	8.91
— кредитами рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ		8.28	—
— операціями своп		—	—
— операціями прямого РЕПО (розрахунково)		—	—
— стабілізаційним кредитом		—	—

Процентні ставки банків за кредитами та депозитами у національній валюті у серпні 2007 р.*

		Відсотки річні	
Показники		Серпень 2007 р.	
На міжбанківському ринку:			
за кредитами, наданими іншим банкам		1.6	
за кредитами, отриманими від інших банків		1.6	
за депозитами, розміщеними в інших банках		5.6	
за депозитами, залученими від інших банків		5.3	
На небанківському ринку:			
за кредитами**		13.3	
за депозитами		8.0	

* За щоденною звітністю банків; з урахуванням вартості пролонгованих кредитів (депозитів).

** Без урахування ставок за кредитами "овердрафт".

Темпи зростання грошової маси у серпні 2007 р.

Агрегати грошової маси	01.01.2007 р.	01.02.2007 р.	01.03.2007 р.	01.04.2007 р.	01.05.2007 р.	01.06.2007 р.	01.07.2007 р.	01.08.2007 р.	01.09.2007 р.
Готівка. Гроші поза банками									
M0, % до початку року	100.0	94.2	95.7	98.7	104.2	104.7	112.0	116.9	122.6
M0 + переказані кошти в національній валюті									
M1, % до початку року	100.0	96.1	96.1	99.7	103.3	107.5	114.1	120.6	124.2
M1 + переказані кошти в іноземній валюті та інші кошти									
M2, % до початку року	100.0	98.1	100.0	103.9	107.6	110.0	115.6	120.9	125.4
M2 + цінні папери власного боргу банків									
M3, % до початку року	100.0	98.1	100.1	104.4	108.2	110.4	116.1	121.4	126.0

Примітка. Облікова ставка Національного банку України у серпні 2007 року не змінювалася і починаючи з 1 червня 2007 року становить 8.0% річних.

Починаючи з 01.10.2006 р. встановлено такі нормативи обов'язкового резервування для формування банками обов'язкових резервів (постанова Правління Національного банку України від 15.09.2006 р. № 364): за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у національній валюті — 0.5; за строковими коштами і вкладами (депозитами) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті — 4; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у національній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 1; за коштами вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб у іноземній валюті на вимогу та коштами на поточних рахунках — 5.

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

**Олександр
Берегуля**

Директор Одеської філії ВАТ "Кредобанк", аспірант Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України

Аналізу іпотечного ринку в Україні присвячено дослідження і публікації багатьох вітчизняних учених. Серед них — В.І.Мищенко, К.В.Паливода, О.М.Євтух, О.В.Бублик, А.М.Мороз, О.І.Лаврушин, О.Л.Гринько. У їх працях та публікаціях наведено вичерпне визначення суті іпотеки і шляхів її розвитку. Однак через складність і місткість поняття іпотеки, різні підходи до її застосування іпотека ще недостатньо вивчена у контексті впливу на діяльність вітчизняних банків. Метою цієї статті є розгляд іпотеки з погляду розширення банківських операцій на кредитному ринку.

Іпотека/

Іпотечне кредитування як банківська операція: теоретичні основи й умови проведення

ПОТОЧНИЙ СТАН ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ

Одним із показників, що характеризують масштаби діяльності банку, є обсяг його активів. У зв'язку із цим уявлення про напрями роботи банку має дати їх структура. На банківському ринку України основною активною операцією є кредитування. Це підтверджує показник співвідношення обсягу кредитного портфеля й активів банку, розрахований як відношення суми середніх кредитних вкладень в економіку за певний період до середніх активів. По банківській системі України в цілому зазначений показник сягає рівня 70% при висхідній довгостроковій динаміці: так, на початок 2006 року він становив 64.3%, на початок 2007-го — 69.5%, на 01.07.2007 р. — 69.2%. Це пов'язано, з одного боку, з об'єктивним перетіканням капіталу у сфери, де найвища норма прибутку, а з іншого — визначається станом фінансового ринку і його схильністю до ризиків.

Динаміка іпотечного кредитування на українському банківському ринку є позитивною (див. таблицю 1).

Водночас спостерігається зниження темпів формування іпотечного кредитного портфеля в 2007 році. Так, за 2006 рік він зріс у 2.6 раза, за шість місяців 2007 року — в 1.3 раза. Таку нестійку динаміку можна пояснити як певними методологічними нюансами в банківській звітності (мається на увазі упорядкування в 2006 році на вимогу НБУ обліку іпотечних кредитів), так і низкою досі не вирішених проблем у сфері формування банками продуктового ряду іпотечного кредитування.

Як відомо, у 2005 році до плану рахунків бухгалтерського обліку банків України було включено розділ "Іпотечні кредити":

208. Іпотечні кредити, що видані суб'єктам господарювання;

212. Іпотечні кредити, що видані

органам державної влади;

213. Іпотечні кредити, що видані органам місцевого самоврядування;

223. Іпотечні кредити, що видані фізичним особам.

Цим Національний банк засвідчив важливість і актуальність для України розвитку ринку іпотечних кредитів.

Введення спеціальних рахунків дає змогу аналітикам відстежувати динаміку іпотечного кредитування і на ринку в цілому, і в регіональному масштабі, і в розрізі банків.

СУТЬ І ЗНАЧЕННЯ ІПОТЕКИ

Іпотека за своєю економічною суттю — це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, за якими нерухоме майно, що є предметом застави, залишається в користуванні заставника або третьої особи [1].

У банківській практиці іпотека також розглядається як застава нерухомості з метою отримання кредиту в банку. Таким чином, іпотечний кредит — це кредит, що видається згідно з принципами банківського кредитування під заставу нерухомості.

У світовій банківській практиці іпотечні кредити класифікують за кількома ознаками (див. табл. 2). Залежно від виду іпотечного кредиту банки формують інструменти первинного іпотечного кредитування.

Досліджуючи іпотечне кредитування в банківській практиці, доцільно зупинитися на понятті *класичного іпотечного кредиту*. Це довгостроковий кредит, виданий на інвестиції, оформлений іпотечною та кредитною угодами, закладною. Оскільки інвестицією передбачається створення нової нерухомості (її розширення, реконструкція), ефективним є саме довгострокове кредитування. Заставна є особливим видом цінного папера, який банк має можливість продати і за рахунок одержаних коштів поповнити свою ресурсну позицію. Тож ця позиція може характеризувати обра-

Таблиця 1. Обсяги іпотечного кредитування по банківській системі України

Період	Обсяг іпотечного кредитного портфеля, млн. грн.	Частка загального кредитного портфеля, %
01.01.2006 р.	10 441	7.3
01.01.2007 р.	27 012	11.0
01.07.2007 р.	36 006	11.4

Джерело: Бюлетень Національного банку України за 2006—2007 роки.

Таблиця 2. Форми класифікації іпотечних кредитів

За видом застави	За термінами кредитування	За формою кредитів
Житлова іпотека	Короткострокові	Кредит із закладною
Комерційна іпотека	Довгострокові	Кредит без закладної
Земельна іпотека	х	х

ний банком напрям рефінансування іпотечних кредитів на вторинному іпотечному ринку.

Іпотека є важливим фактором розвитку не лише фінансового ринку, а й вирішення цілої низки соціально важливих проблем [2].

У сучасному законодавстві різних країн термін “іпотека” використовується для позначення кількох категорій:

1) застави нерухомого майна з метою отримання спеціальної іпотечної позики (правова категорія);

2) іпотечного кредиту, тобто грошової позики, яка надається під заставу нерухомості (економічна категорія);

3) заставної або іншого боргового свідоцтва, яке підтверджує право заставотримача щодо забезпечення іпотекою зобов'язання (термін фондового ринку) [3].

Стосовно банківського кредитування, то термін “іпотека” розглядається з точки зору майже всіх його складових — і як застava, і як вид кредиту. Оскільки застava нерухомості може застосовуватися і в процесі звичайного споживчого кредитування, це не є підставою вважати його тотожною іпотеці. Ключовою відмінністю іпотеки, на нашу думку, є те, що це передусім іпотечне (інвестиційне, довгострокове) кредитування. І саме цим обумовлюється його перспективність у плані розвитку банківської системи України.

УМОВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ НА БАНКІВСЬКОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Повноцінна система іпотечного кредитування передбачає діяльність у двох основних напрямках:

♦ безпосереднє надання іпотечних кредитів суб'єктам господарювання і населенню;

♦ продаж іпотечних кредитів (іпо-

течних зобов'язань) на вторинному ринку, що забезпечує кредитору додаткове залучення ресурсів для кредитування.

Учасниками першого напрямку є банки, зокрема іпотечні, суб'єкти господарювання і населення. Учасниками другого — ті ж банки, фінансові компанії, різні фонди, які скуповують активи банків, забезпечені заставою майна, і потім від свого імені на їх базі випускають цінні папери (облігації). Такі цінні папери мають достатній запас ліквідності, оскільки забезпечені нерухомістю і дають змогу одержувати довгостроковий і стабільний дохід за інвестиціями. У низці країн за зобов'язаннями деяких фінансових компаній гарантом є держава, що істотно підвищує надійність цінних паперів, які ними випускаються.

Іпотечне кредитування за своєю суттю не є новою категорією на вітчизняному банківському ринку. Кредитні операції під заставу нерухомості у нас здійснювалися і раніше, проте термін “іпотечний кредит” у банківську звітність Національним банком введено лише в 2005 році. Це пояснюється тим, що кредит, виданий під заставу нерухомості, набуває категорії іпотечного за певних законодавчо-нормативних умов і стандартів надання: іпотека як економічна категорія має бути законодавчо визначена, у державі повинна діяти єдина система реєстрації іпотек, на державному рівні мають бути визначені джерела рефінансування іпотечних кредитів, банкам слід дотримуватися стандартів оформлення іпотечних кредитів.

Перелік завдань, виконання яких сприяло б формуванню ефективного іпотечного ринку в Україні, Національний банк склав у 2003 році. Він став однією з першооснов Комплексної програми розвитку банківського сектору на 2003—2005 роки. Зазначена програма відіграла важливу роль у процесі проведення в країні широкої дискусії щодо напрямів розвитку іпотечного

ринку, результатом якої стало вироблення системних підходів до впровадження іпотечних програм на двох рівнях — стратегічному і тактичному.

На стратегічному були сформульовані стандарти щодо підходів учасників ринку до іпотеки. Її однозначно було визначено як *фінансовий*, а не *будівельний інструмент*, оскільки саме учасники фінансового ринку, а не будівельні компанії є його основними “гравцями”. Ключовою подією в іпотечній моделі є кредит, тобто — гроші.

На тактичному рівні Національний банк за сприяння УНІА (Української національної іпотечної асоціації), провідних банківських фахівців, представників відповідних відомств визначив такі напрями діяльності в плані створення іпотечного ринку в Україні: формування ринкової інфраструктури; забезпечення ефективно діючої і гарантованої реєстрації прав власності (на нерухоме майно); забезпечення ефективного регулювання на ринку іпотечного кредитування.

Якщо говорити про ринкову інфраструктуру, то головне для її формування вже зроблено — створено законодавче поле. Стандарти житлового іпотечного кредитування запроваджено як УНІА (2004 р.), так і Державною іпотечною установою (2005 р.). Завдяки їм з'явилася можливість чіткої структуризації іпотечного кредиту для його подальшого введення в іпотечний пул з метою отримання первинним кредитором рефінансування. Нині одним із найважливіших завдань кожного банку є впровадження в свою роботу стандартів іпотечного кредитування. Лише на їх основі доцільно розробляти інструменти первинного іпотечного ринку.

Серед найголовніших проблем, які постають перед банками, що займаються іпотечним кредитуванням, у сучасних реаліях вітчизняного грошово-кредитного ринку — забезпечення довгостроковими ресурсами. Світова практика свідчить, що сам грошово-кредитний ринок цю проблему вирішити не в змозі. Потрібні розвинуті інститути фондового ринку. *Ефективне функціонування в країні системи іпотечного кредитування передбачає наявність розвинутого вторинного іпотечного ринку.*

Сучасні вчені приділяють цій проблемі належну увагу. Так, професор А.П.Вожжов (Севастопольський національний технічний університет) пропонує теорію трансформації коштів до запитання, що мобілізовані в банках, у довгострокові ресурси, придатні для інвестування. Доцент цього ж універси-

тету О.Л.Гринько пропонує кілька напрямів ресурсного забезпечення банківського іпотечного кредитування. Зокрема через Національний фонд іпотечного гарантування, Державну іпотечну установу, механізми рефінансування НБУ. Пильна увага вчених до цієї проблеми підтверджує її актуальність для ринку. Узагальнивши інформацію, зауважимо, що подовження термінів банківських ресурсів можна досягти шляхом:

- ♦ виходу на ринок нових інституційних інвесторів — страхових компаній, пенсійних фондів тощо. Проте у відчутних масштабах це буде можливо при розвинутому ринку іпотечних цінних паперів;

- ♦ розвитку інститутів рефінансування первинних кредиторів. У даний час Україні необхідний поштовх до розвитку вторинного ринку іпотечного кредитування із загальнодоступною системою рефінансування первинних кредиторів. Швидкість цього поштовху визначатиметься наявністю джерел, тобто грошових коштів, як у держави, так і в потенційних інвесторів.

Основні складнощі іпотечного кредитування для банківської установи пов'язані передусім із потребою забезпечення, яким є нерухоме майно. У зв'язку з цим при визначенні банком ризику за кредитною операцією в розрахунок суми, згідно з Положенням "Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих збитків за кредитними операціями" [4], приймається залежно від класу позичальника від 70 до 20% вартості зазначеного майна (у разі надання кредиту в національній валюті) і від 50 до 20% (у випадку надання позички в іноземній валюті). За ступенем ліквідності забезпечення кредиту нерухоме майно вважається одним із кращих і посідає одне з перших місць — після грошових коштів, банківських металів і цінних паперів. Це є найвагомішим чинником на користь визначальної ролі іпотечних кредитів в успішній кредитній діяльності банку.

З огляду на викладене слід констатувати, що нині в нашій країні створено "рамкові" умови для розвитку банками іпотечного кредитування. Сучасний вітчизняний банківський ринок поки що представлено лише універсальними банками, які перебувають у приблизно однакових умовах і конкурують між собою, користуючись у цілому однорідними інструментами іпотечного кредитування. Водночас, як свідчить практика,

справжнього іпотечного буму в країні поки що немає.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ І ПРОПОЗИЦІЇ

Виходячи з наявних законодавчо-нормативних умов формування ринку іпотечного кредитування, банк, розробляючи інструменти іпотечного кредитування, має враховувати такі чинники:

- ♦ *рівень кредитоспроможності потенційних клієнтів.* На жаль, реалії сьогодення, рівень доходів населення і цін на житло не дають змоги багатьом людям стати потенційними учасниками іпотечного ринку. Як пропонує К.Паливода, необхідно шукати "фінансовий механізм, який сприяв би вирішенню житлової проблеми шляхом скорочення розриву між ринковими цінами на житло і купівельною спроможністю населення" [2]. Унаслідок низьких доходів розвиток потенційно місткого українського ринку іпотечного кредитування стримується;

- ♦ *наявність інструментів, що є забезпеченням за іпотечними кредитами.* Законодавчі обмеження щодо оформлення в іпотеку житла, в якому проживають неповнолітні діти, звужують коло потенційних учасників ринку;

- ♦ *рівень ціни кредитних грошей і чинники, що впливають на неї (інфляція, курс національної валюти).* Відсутність у достатньому обсязі на вітчизняному ринку "довгих" ресурсів спонукає банки до зовнішніх запозичень. Це підвищує залежність цінового чинника національного іпотечного ринку від кон'юнктури світових ринків;

- ♦ *рівень ризиків.* Нинішня система захисту прав кредиторів потребує удосконалення. Принаймні на сьогодні вона не сприяє зниженню ціни іпотечних кредитів. Крім того, згідно із законом державною реєстрацією прав на нерухоме майно у нас займаються місцеві реєстраційні органи, створені в реєстраційних округах (район, місто, район у місті), і центральний орган реєстрації в системі виконавчих органів з питань земельних відносин. Відповідно до закону реєстрація нерухомості має здійснюватися на основі кадастрових номерів, наданих земельним ділянкам в установленому порядку. Проте ця система також ще є недосконалою. Не діє (принаймні прозоро і широко-масштабно) ринок землі.

Отже, сучасний іпотечний ринок в

Україні гостро потребує належної державної підтримки, яка передусім має передбачати:

- сприяння створенню спеціалізованих фінансових установ як із кредитування, так і з мобілізації довгострокових ресурсів населення;

- запровадження державних стандартів при оцінці майна, що передається банкам в іпотеку, оскільки в цій сфері приховані доволі істотні банківські ризики, здатні спровокувати кризу;

- розширення кола учасників ринку іпотечного кредитування за рахунок розвитку житлової іпотеки і надання підтримки незаможним верствам населення в отриманні іпотечних кредитів;

- подовження термінів іпотечного кредитування на основі розвитку інститутів вторинного кредитування.

Література

1. Придубайло О.М. *Іпотека як фінансовий інструмент ринку* // *Фінанси України*. — 2004. — № 6. — С. 136 — 140.
2. Паливода К. *Становлення та розвиток іпотечного ринку житла в Україні* // *Вісник Національного банку України*. — 2006. — № 12. — С. 3—9
3. Лагутін В.Д. *Становлення та розвиток системи іпотечного кредитування* // *Фінанси України*. — 2004. — № 1. — С. 75—82.
4. Положення "Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків", затверджене постановою правління Національного банку України від 06.07.2000 р. № 279.
5. Кияк А. *Іпотечний ринок як система* // *Дзеркало тижня*. — 2006. — № 23.
6. М'якішева О.М. *Стан і перспективи іпотечного кредитування* // *Фінанси України*. — 2003. — № 11. — С. 112—118.
7. *Аналіз банківської діяльності / Підручник. Під ред. Герасимовича А.М.* — Київ.: КНЕУ, 2006. — 600 с.
8. *Банковское дело / Под ред. О.И.Лаврушина*. — М.: *Финансы и статистика*, 2005. — 672 с.
9. *Вожжов А.П. Процессы трансформации банковских ресурсов: Монография*. — Севастополь.: *Изд-во СевНТУ*, 2006. — С. 339—341.
10. *Гринько Е.Л. Ресурсное обеспечение банковского ипотечного жилищного кредитования: Монография*. — Севастополь.: *Изд-во СевНТУ*, 2006. — С. 180—194.

Актуальне видання з валютної політики

Валютна політика є одним із найважливіших елементів у загальній системі заходів щодо підтримання макроекономічної і фінансової стабільності та стимулювання економічного зростання країни. Саме валютна політика в міру успішної реалізації завдань із ринкового реформування господарства поступово перетворюється на головний економічний інструмент застосування державного впливу на перебіг відтворювальних процесів, що в умовах глобалізації та високого ступеня інтеграції економіки України у світове господарство набуває особливо важливого значення. У зв'язку із цим вихід нового підручника постійного автора "Вісника НБУ", професора Олександра Дзюбляка слід вважати необхідною умовою отримання цілісної системи знань, пов'язаних із організацією валютного регулювання як одного з найважливіших елементів державної економічної політики.

Дзюбляк О.В. Валютна політика: Підручник. — К.: Знання, 2007. — 422 с.

Реалізація завдання із оптимального регулювання державою економічних процесів має ґрунтуватися передусім на засобах і методах валютної політики, котра на сьогодні є однією з головних складових економічної політики. Адже в умовах високого рівня участі економіки України у міжнародному розподілі праці значення зовнішньоекономічної діяльності й ефективної організації валютних відносин важко переоцінити. Зростаюча інтернаціоналізація та глобалізація господарського життя суспільства, дедалі більша взаємозалежність національних економік є факторами посилення ролі валютної політики як інструменту економічної політики держави, оскільки рівень організації валютних відносин позначається на розвитку всіх секторів і галузей господарства.

Підручник "Валютна політика" — це нова, оригінальна наукова праця, котра, по суті, вперше в Україні у цілісному, систематизованому вигляді подає основні засади реалізації валютної політики держави з урахуванням результатів дії всіх регулятивних інструментів на стан економічного розвитку країни. Вивчення запропонованих у підручнику базових теоретичних положень такої важливої складової економічної політики держави, якою є валютна політика, слід вважати особливо актуальним і важливим як для підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, так і для викладачів і практиків банківської справи.

Підручник складається із шести розділів, які чітко, взаємопов'язано і послідовно розкривають процес реалізації валютної політики, відображаючи її теоретичні засади та механізми практичного застосування основних інструментів.

У першому розділі відображено основні завдання валютної політики, що визначається інституційними засадами її реалізації. Цей розділ присвячено розкриттю сутності і базових принципів проведення валютної політики, її елементів, стратегічних і тактичних цілей, ролі і місця у регулятивному механізмі державного впливу на перебіг економічних процесів. Автором належним чином обґрунтовано теоретичні засади механізму проведення валютної політики, який на практиці відображає різноманітні аспекти функціонування центрального банку як головного органу валютного регулювання і контролю, його вплив на стан валютного ринку країни, а також вибір пріоритетів

валютної політики залежно від тих стратегічних завдань, які ставляться перед державною економічною політикою.

Другий розділ віддзеркалює особливості функціонування центрального банку як ключового державного інституту, що проводить єдину валютну політику та здійснює регулювання валютних відносин у країні. У розділі відображено застосування основних інструментів реалізації валютної політики та їхній вплив на економічні процеси. Значну увагу приділено розкриттю особливостей реалізації валютної політики Національного банку України за весь період ринкової трансформації вітчизняної економіки. Класифікацію інструментів реалізації валютної політики на загальні і спеціальні із широко представленим схематичним відображенням їхнього впливу на економіку можна вважати доволі вдалою для розуміння тих процесів, які показують результати дії валютної політики.

У третьому розділі детально характеризується зміст та особливості реалізації політики обмінного курсу, основні фактори впливу на нього, порядок встановлення різних режимів валютного курсу, їх переваги та недоліки, а також специфіку проведення та цільову спрямованість валютно-курсової політики в умовах трансформаційних змін в економіці. Позитивної оцінки заслуговує представлений у підручнику аналіз основних теоретичних концепцій валютно-курсової політики, а також детальна характеристика розвитку підходів до формування політики обмінного курсу Національного банку України за весь час державної незалежності.

Четвертий розділ присвячено оцінці впливу валютної політики на стан платіжного балансу, що є концентрованим відображенням основних результатів зовнішньоекономічної діяльності країни та рівня її участі у світовому господарстві. Зазначений розділ розкриває принципи складання платіжного балансу та механізми впливу основних інструментів валютної політики на його стан, а також політики обмінного курсу на результати зовнішньоекономічної діяльності країни, що виражаються у вигляді активного чи пасивного сальдо платіжного балансу. В праці вміщено також детальний аналіз впливу різних інструментів валютної політики на сальдо платіжного балансу країни.

У п'ятому розділі розглядається такий важливий елемент валютної політики, як процес формування офіційних золо-

товалютних резервів країни. Обґрунтовано взаємозв'язок обсягу офіційних валютних резервів і можливостей центрального банку щодо здійснення регулятивних заходів на валютному ринку країни. Позитивної оцінки заслуговує досить чіткий розгляд механізму управління офіційними золотовалютними резервами, а також системи показників для оцінки їх оптимальної величини.

Шостий розділ підручника розкриває поняття, завдання і форми валютних обмежень як основного елемента валютної політики в Україні, що характеризує нормативні важелі впливу держави на поведінку суб'єктів валютного ринку. Враховуючи важливе значення валютних обмежень як адміністративного інструменту реалізації валютної політики в перехідний період, викладення положень цього розділу слід вважати необхідною умовою цілісного розуміння всього процесу регулятивного впливу держави на валютні відносини.

Загалом зміст підручника професора О.В.Дзюблюка характеризує досить високий теоретичний рівень представлених у ньому матеріалів, що відображають основні аспекти ре-

алізації валютної політики. Їх чітке та послідовне викладення у книзі дає змогу отримати систематизовані знання з тих напрямів регулятивного впливу держави на валютні відносини, які у сукупності відображають сутність валютної політики як цілісної системи дій, що забезпечують реалізацію стратегічних завдань розвитку економіки, забезпечення стабільності грошового обігу і зовнішньоекономічної рівноваги. Оптимальне поєднання базових теоретичних положень із широким використанням аналізу практичних аспектів регулятивного впливу держави в особі центрального банку на економічні відносини засобами валютної політики робить підручник корисним та цікавим для викладачів, аспірантів, студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також працівників банківських та інших фінансових установ. □

Анатолій Мороз,

завідувач кафедри банківської справи Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана, заслужений діяч науки і техніки України, доктор економічних наук, професор.

Монети України /

Про введення в обіг ювілейних монет “120 років Одеському державному академічному театру опери та балету”

Національний банк України, продовжуючи серію “Пам'ятки архітектури України”, 25 липня 2007 року ввів в обіг ювілейні монети номіналами 10 та 5 гривень “120 років Одеському державному академічному театру опери та балету”, присвячені 120-річчю спорудження відомої пам'ятки архітектури — будівлі Одеського державного академічного театру опери та балету, виконаної в стилі віденського бароко. Театр побудований за проектом архітекторів Фердинанда Фельнера і Германа Гельмера і відкритий у 1887 році. Стеля зали для глядачів розписана віденським художником Францом Лефлером за сюжетами творів Шекспіра. Театр цікавий не тільки своєю архітектурою, а й багатою творчою біографією.

Монету номіналом 10 гривень виготовлено зі срібла. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 38.61 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети рифлений.

Монету номіналом 5 гривень виготовлено з нейзильберу, Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 35 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі монети номіналом 10 гривень зображено інтер'єр зали для глядачів та розміщено написи: **НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК УКРАЇНИ / 10 ГРИВЕНЬ / 2007**, ліворуч від яких — малий Державний герб України, зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу

дорогоцінного металу в чистоті — **31.1**.

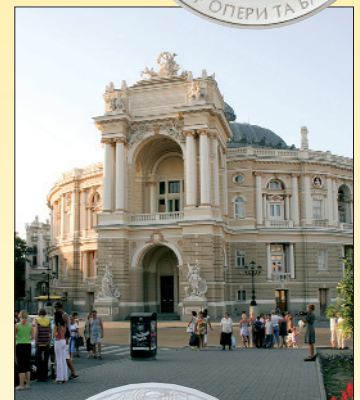
На аверсі монети номіналом 5 гривень зображено сцену з балету й розміщено: малий Державний герб України (угорі), напис — **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, унизу номінал — **5 / ГРИВЕНЬ** та рік карбування монети. На обох монетах розміщено логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі обох монет зображено будівлю Одеського державного академічного театру опери та балету, під якою розміщено напис — **120 РОКІВ**, по колу монети — **ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ТЕАТР ОПЕРИ ТА БАЛЕТУ**.

Художники монети номіналом 10 гривень — Володимир Таран, Сергій Харук, Олександр Харук. Скульптори — Святослав Іваненко, Володимир Дем'яненко.

Художники монети номіналом 5 гривень — Володимир Атаманчук (аверс), Володимир Таран, Сергій Харук, Олександр Харук (реверс). Скульптори — Володимир Атаманчук, Володимир Дем'яненко.

Ювілейні монети номіналами 10 та 5 гривень “120 років Одеському державному академічному театру опери та балету” є дійсними платіжними засобами України та обов'язкові до приймання без будь-яких обмежень за їх номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви і для переказів. □

Про введення в обіг пам'ятної монети “Іван Богун”

Національний банк України, продовжуючи серію “Герої козацької доби”, 6 вересня 2007 року ввів в обіг пам'ятну монету номіналом 10 гривень “Іван Богун”, присвячену одному з видатних військових і політичних діячів, сподвижнику Богдана Хмельницького в Національно-визвольній війні українського народу 1648—1654 рр., полковнику кальницькому (вінницькому) Івану Богуну.

Монету виготовлено зі срібла 925 проби. Категорія якості карбування — пруф, маса дорогоцінного металу в чистоті — 31.1 г, діаметр — 38.61 мм, тираж — 5 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі в намістовому колі зображено композицію, яка символізує ідею соборності України: геральдичні фігури Архістратига Михаїла та коронованого лева (символи міст Києва і Львова) тримають малий Державний герб України. Над композицією розміщено рік карбування монети — 2007, угорі півколом — стилізований напис: **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК**

УКРАЇНИ, унизу — номінал **10 / ГРИВЕНЬ**, а також зазначено метал, його пробу — **Ag 925**, масу дорогоцінного металу в чистоті — **31.1** та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі праворуч зображено батальну сцену — козаки в обороні, над якою — напис: **XVII / ст.**, ліворуч — профільний портрет Івана Богуну, під яким стилізований напис: **ІВАН / БОГУН**.

Художники — Олександр Івахненко, Святослав Іваненко (аверс); Володимир Таран, Олександр Харук, Сергій Харук (реверс).

Скульптори — Святослав Іваненко, Володимир Атаманчук.

Пам'ятна монета номіналом 10 гривень “Іван Богун” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

Про введення в обіг ювілейної монети “1100-річчя літописного Чернігова”

Національний банк України, продовжуючи серію “Стародавні міста України”, 17 вересня 2007 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 5 гривень “1100-річчя літописного Чернігова”, присвячену одному з найдавніших міст України — Чернігову, перші літописні згадки про яке належать до 907 року. Чернігів — центр східнослов'янського племені сіверян з кінця IX ст. — увійшов до складу Київської Русі і був після Києва найважливішим і найбагатшим містом.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 16.54 г, діаметр — 35.0 мм, тираж — 45 000 штук. Гурт монети — рифлений.

На аверсі зображено мечі та стилізований фрагмент шиферної плити, знайдені під час археологічних розкопок на території Чернігова, угорі — малий Державний герб України, над яким півко-

лом розміщено напис **НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК УКРАЇНИ**, унизу — **5 ГРИВЕНЬ**, рік карбування — **2007** і логотип Монетного двору Національного банку України (праворуч).

На реверсі розміщено стилізовану композицію — на низі зображено дитинець давньоруського Чернігова, над яким — герб міста, на тлі книги напис — **1100 / РОКІВ**, унизу — **ЛІТОПИСНОМУ ЧЕРНІГОВУ**.

Художник — Володимир Дем'яненко. Скульптори — Володимир Атаманчук, Володимир Дем'яненко.

Ювілейна монета номіналом 5 гривень “1100-річчя літописного Чернігова” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів і для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів. □

**Людмила
Сімонова**

Заступник голови Українського товариства оцінювачів, провідний акредитований член Американського товариства оцінювачів, член робочої групи з розробки Національних стандартів оцінки

У статті розглядаються актуальні питання стосовно оцінки банківської нерухомості для фінансової звітності та визначення вартості регулятивного капіталу банку. Це має велике значення для сучасної банківської системи України, оскільки оцінювачі у своїй діяльності часто стикаються з проблемами, пов'язаними з оцінкою необоротних активів банківських установ, породжених недосконалістю чинних нормативно-правових та методологічних норм, які нерідко суперечать одна одній.

Дослідження/

Особливості оцінки банківської нерухомості в Україні

Процес формування ринку нерухомості в Україні — складний і суперечливий. І без того недосконале законодавство постійно змінювалось, що відлякувало іноземних інвесторів та сповільнювало залучення інвестицій в економіку держави.

Попри велику кількість наукових праць, присвячених вивченню вітчизняного ринку нерухомості, недостатньо дослідженим залишається ряд питань, зокрема відносно нових норм з оцінки об'єктів нерухомості. Особливо це стосується окремих галузей їх застосування, таких, наприклад, як сфера банківської діяльності. Це визначає актуальність розробок щодо нових аспектів і практичних рекомендацій з оцінки банківської нерухомості.

Необхідність оцінки банківської нерухомості виникає у випадку оцінки необоротних активів банку з метою відображення її у фінансовій звітності. Результати оцінки також використовуються при розрахунках регулятивного капіталу банку, проте їх застосування в цьому випадку має певні особливості, які буде розглянуто згодом.

ВИД ВАРТОСТІ, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ПРИ ОЦІНЦІ

Перше питання, яке виникає при визначенні завдання оцінки необоротних активів банку, — це вид вартості. В національному стандарті № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав”, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 (Стандарт № 1), зазначено, що оцінка майна з метою відображення її результатів у бухгалтерському обліку провадиться в порядку, встановленому законодавством про бухгалтерський облік. Законодавство про бухгалтерський облік вимагає в цьому випадку визначати справедливую вартість активу, яка, відповідно до Стандарту № 1, дорівнює його ринковій вартості у разі можливості її визначення в порядку, встановленому цим та іншими стандартами. Звичайно, визначаючи мету оцінки, простіше вказати, що оцінка провадиться з метою визначення рин-

кової вартості майна для відображення її у фінансовій звітності, однак таке формулювання буде некоректним із двох причин. По-перше, для відображення у фінансовій звітності визнається саме *справедлива* вартість, а по-друге, вартість, яку визначить оцінювач, не завжди дорівнюватиме ринковій, і такі випадки не поодинокі.

У процесі оцінки основних засобів банку з метою відображення їх у фінансовій звітності переоцінці, як правило, підлягають саме об'єкти нерухомості. Це зумовлено двома причинами: по-перше, нерухомість зазвичай становить лівову частку основних засобів банку, а по-друге, стрімке зростання цін на нерухомість, яке спостерігається впродовж кількох років в Україні, призводить до суттєвого подорожчання об'єктів нерухомості, особливо банківської. Із часом усе гостріше відчувається дефіцит офісних приміщень як у центральних частинах великих міст, так і в периферійних, а цілковите задоволення стрімко зростаючого попиту практично неможливе.

Оцінка нерухомості в Україні, в тому числі банківської, відповідно до вимог Національного стандарту № 2 “Оцінка нерухомого майна”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 28.10.2004 р. № 1442 (Стандарт № 2), в основному здійснюється за двома підходами: порівняльним і дохідним. Застосування витратного підходу для оцінки банківських приміщень на нинішньому етапі не дає змоги адекватно врахувати вартість земельної ділянки у зв'язку з відсутністю відкритого, прозорого та конкурентного ринку землі. Витратний підхід доцільно застосовувати при оцінці передавальних пристроїв (мереж опалення, електро- та водопостачання, каналізації тощо) і таких господарських споруд, як паркан, огорожі, ворота, естакади, паркувальні майданчики тощо. При цьому лівова частка вартості цих об'єктів зумовлена їх розташуванням разом із банківською нерухомістю. Тому їх вартість, визначена за витратним підходом, не може додаватися до вар-

тості банківської нерухомості, визначеної за ринковими підходами, а лише коригуватися на наявність чи відсутність додаткових переваг.

Витратний підхід необхідно застосовувати також при оцінці земельної ділянки у разі, якщо земельна ділянка під банківськими приміщеннями є приватизованою. У цьому випадку витратний підхід застосовується для оцінки витрат на поліпшення, які вираховуються із ринкової вартості об'єкта нерухомості, а одержана різниця дорівнює вартості землі. При цьому застосування витратного підходу буде коректнішим у разі, якщо розрахунки базуються на реальних кошторисах, статті яких є типовими, а вартість будівельних матеріалів — обґрунтованою.

До речі, визначена таким чином вартість будівлі (приміщень), розташованої на земельній ділянці, є не ринковою, а залишковою вартістю витрат, тому й існує для бухгалтерського обліку мета незалежної оцінки — визначення *справедливої* вартості активу. Така вартість активу, в окремих випадках, може вважатися ринковою.

ОЦІНКА З МЕТОЮ ЗМІНИ РЕГУЛЯТИВНОГО КАПІТАЛУ

Оцінка для зміни регулятивного капіталу — це оцінка необоротних активів для бухгалтерського обліку (фінансової звітності). Тобто метою такої оцінки є передусім оцінка для відображення її у фінансовій звітності, а вже на базі вартостей, отриманих для фінансової звітності, виконується перерахунок регулятивного капіталу. Отже, оцінка з метою зміни регулятивного капіталу повинна мати всі ознаки оцінки для фінансової звітності: визначатися має справедлива вартість активів, а переоцінці підлягати всі інвентарні позиції однієї групи основних засобів. На жаль, саме ці вимоги оцінювачі та рецензенти таких оцінок дуже часто ігнорують, що, на нашу думку, є неприпустимим.

Іншою проблемою оцінки з метою зміни регулятивного капіталу є невиключення вартості земельної ділянки до регулятивного капіталу відповідно до вимог Національного банку України. Наявність такої вимоги свідчить, що її автори не були оцінювачами, інакше вони б розуміли, що земля є дуже цінним (вартісним) активом, і якщо метою регулятивного капіталу є забезпечення зобов'язань банку у разі банкрутства, то саме будівля із приватизованою ділянкою

найбільше відповідає цим вимогам.

Для прикладу: якщо минулого року проводилась оцінка, і земельна ділянка не була приватизованою, то вся вартість нерухомості включалась у регулятивний капітал. А якщо поточного року банк приватизував земельну ділянку, то її вартість уже вилючається з вартості нерухомості і відповідно не входить до регулятивного капіталу. Тобто величина капіталу знижується у зв'язку з фактом приватизації земельної ділянки, що є дещо дивним із позицій нормальної логіки.

Дана норма щодо вирахування з регулятивного капіталу найбільш вартісного активу — земельної ділянки — не піддається розумінню як банкірами, так і оцінювачами. Тому дехто з оцінювачів намагається додавати вартість землі до вартості нерухомості, що є неприпустимим, а інші визначають вартість земельної ділянки, виходячи з даних “тіньового” ринку, вираховують її з вартості нерухомості, а різницю відносять до вартості будівлі. Обидві процедури є некоректними і такими, що суперечать не тільки національним, а й міжнародним стандартам оцінки. Вочевидь необхідні зміни до вимог Національного банку, які б дали змогу враховувати вартість землі при розрахунках регулятивного капіталу.

ВРАХУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

Ще одна з проблем, що виникають при оцінці банківської нерухомості, пов'язана з урахуванням податку на додану вартість (ПДВ), оскільки, на відміну від інших видів діяльності, банківська діяльність не є об'єктом оподаткування цим видом податку. Як результат, банки не можуть виокремлювати ПДВ з вартості нерухомості при постановці її на облік, а отже, в їх бухгалтерському обліку ці об'єкти обліковуються з урахуванням ПДВ. Тому вартість майна, визначена з метою відображення у фінансовій звітності, повинна враховувати ПДВ, оскільки інакше ця вартість не відповідатиме умовам ведення бухгалтерського обліку банківської діяльності.

Пунктом 17 Стандарту № 1 передбачено, що у звіті про оцінку майна та у висновку про вартість об'єкта оцінки оцінювач відображає факт включення або невключення до ринкової вартості суми ПДВ. Оціночні процедури, пов'язані з визначенням ринкової вартості, здійснюються з урахуванням включення або невключення до неї

суми ПДВ. Умова щодо визначення ринкової вартості з урахуванням суми ПДВ у вартості зазначається у договорі на проведення оцінки майна. Зважаючи на це, вимога деяких рецензентів про вирахування ПДВ з вартості виглядає геть необґрунтованою. Тільки у разі застави об'єкта оцінки з його вартості виключається ПДВ, в усіх інших випадках — право оцінювача та замовника обумовити у договорі про виконання робіт з оцінки майна факт наявності ПДВ у вартості об'єкта оцінки.

Слід зазначити, що положення про виключення з вартості об'єкта застави ПДВ на сьогодні є застарілим і потребує його коригування у Стандарті № 1. Також удосконалень потребує і Стандарт № 2, що неодноразово обговорювалося на конференціях Українського товариства оцінювачів. З моменту прийняття Національних стандартів до них не внесено жодних змін, тоді як у Міжнародні стандарти оцінки, які видаються Міжнародним комітетом зі стандартів, постійно вносяться зміни. Інститут оцінки — це динамічна галузь знань, яка потребує розвитку та систематичного оновлення, тому відсутність змін у стандартах гальмує їх розвиток, не дає змоги оперативно реагувати на сучасні вимоги економіки.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ РИНКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ БАНКІВСЬКОЇ НЕРУХОМОСТІ

Вище зазначалося, що для оцінки банківської нерухомості найдоцільнішими є порівняльний та дохідний підходи. Проте за вимогами Національного банку один із цих підходів, а саме дохідний, виключено із застосування при оцінці з метою зміни регулятивного капіталу. При цьому автори вимог стверджують, що вони не виключають дохідний підхід з оцінки, але не хочуть, аби оцінювачі його застосовували в розрахунках, оскільки він є доволі невизначеним і завищує вартість майна.

На нашу думку, такі вимоги Національного банку є хибними й оцінювачі разом із представниками банківської сфери повинні вимагати внесення змін до вимог НБУ з огляду на таке:

— по-перше, дохідний підхід — загальновизнаний у світовій практиці, передбачений Міжнародними стандартами оцінки, і його необхідно застосовувати при оцінці для міжнародної фінансової звітності банку. Тобто якщо оцінка проводиться для

міжнародної звітності — дохідний підхід необхідно застосовувати, а якщо для регулятивного капіталу, — то ні. У результаті банк змушений мати дві звітності: для міжнародного обліку, в якому враховано всі підходи; та для національного, в якому вартість визначено без урахування дохідного підходу. Якщо Україна намагається ввійти у світове бізнесове товариство, то такі “подвійні стандарти” не зближують, а лише віддаляють нас від економічно розвинутих країн;

— по-друге, незастосування підходу дає змогу недобросовісним оцінювачам не проводити значного обсягу досліджень, які вимагає дохідний підхід: огляду та аналізу ринку оренди, прогнозування доходу з точки зору найкращого та найефективнішого використання, обчислення ставок капіталізації тощо, тобто дозволяє виконувати “спрощену” оцінку за одним підходом (порівняльним). Оцінка за одним методом не завжди дає точний результат. Тому підтвердження результату оцінки за дохідним підходом дасть змогу точніше встановити вартість об’єкту оцінки.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ ПІДХІД

На нашу думку, сьогодні немає потреби зупинятися на особливостях порівняльного підходу. Можна лише зазначити, що на сучасному етапі розвитку оцінки цей підхід є найпоширенішим і водночас найбільш варіативним. Застосування порівняльного підходу потребує наведення певного масиву об’єктів аналогів у звіті й коригування їх вартісних показників, а не якихось умовних (теоретичних) вартостей, які десь існують у регіоні. Необхідно не лише представити опис об’єктів порівняння, а й надати копії ринкової інформації (з мережі Інтернет або зі спеціалізованих періодичних видань), провести огляд об’єктів порівняння, уточнити їх вартість шляхом коригування за якісними показниками (призначення, рівень опорядження, розташування в межах населеного пункту тощо).

На нерозвинутих ринках (особливо в невеликих населених пунктах) усе ще важко знайти достатню кількість об’єктів порівняння, і тут для банківської нерухомості можливий підхід, за яким порівняльний та витратний підходи комбінуються. Він полягає у використанні так званого аналога “голі стіни” з коригуванням його вартості на реконструкцію, пов’язану з переобладнанням нерухомості в якісні офісні

Місце розташування	Оперції з нерухомістю	Кількість у вибірці	Вартість продажу (грн./м²); оренди (грн./м² за місяць)	Скоригована вартість (грн./м² або грн./м² за рік), усього	Ставка капіталізації, %
Київ	Продаж	135	12 377	11 759	12.8
	Оренда	95	136	1 508	
Київська область	Продаж	195	7 521	7 145	19.5
	Оренда	108	126	1 396	
Донецьк	Продаж	33	8 080	7 676	16.4
	Оренда	24	114	1 256	
Дніпропетровськ	Продаж	67	5 287	5 022	17.8
	Оренда	83	81	893	
Дніпропетровська область	Продаж	137	3 941	3 744	22.4
	Оренда	141	76	838	

приміщення банку. При цьому аналогами можуть бути як приміщення, пристосовані під банк, так і не пристосовані, а вартості їх після відповідних коригувань мають бути наближеними. Основне питання полягає в тому, яке коригування застосовувати у випадку “голі стіни”? Відповідь на нього повинен дати ринок, а не кошторис на реконструкцію цього самого приміщення, виконаного на замовлення банку. Хоча в деяких випадках після відповідного аналізу можна скористатися і таким кошторисом.

ДОХІДНИЙ ПІДХІД

Дохідний підхід потребує аналізу великого обсягу статистичних даних і використання статистичних методів при визначенні ставки капіталізації. Розраховуючи коефіцієнт капіталізації, слід враховувати типові умови коригування доходу, такі, наприклад, як коригування на торг, на незавантаженість площ, на управління нерухомістю, поточні ремонти тощо. При цьому необхідно розуміти, що ставки капіталізації будуть диференційовані не лише за регіонами, а й за іншими ознаками: масштабним

фактором, наявністю ремонту, розташуванням у межах населеного пункту тощо (див. таблиці 1, 2).

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція до зниження ставок капіталізації. Багато нерухомості купують не з метою використання, а як вкладення капіталу. Ринок пропозицій оренди нерухомості стає дедалі перенасиченішим і починає конкурувати за дохідністю з банківськими депозитами. Водночас інвестиції у нерухомість є ризикованішими за своєю сутністю, а отже, коли дохідність нерухомості стає еквівалентною дохідності за банківськими депозитами, ринок насичується і капітал переорієнтовується на інші сфери інвестиційного ринку.

Коливання ставки капіталізації у межах населеного пункту відображає зменшені ставки у центральних районах і збільшені — у периферійних. Аналогічна ситуація спостерігається в областях: нижній рівень характерний для районних центрів, верхній — для селищ міського типу.

Наведені ставки не слід вважати за “істину в останній інстанції”, оскільки залежно від усього комплексу характеристик нерухомості ставки можуть відрізнятися, відображаючи мож-

Таблиця 2. Розраховані ставки капіталізації за об’єктами банківської нерухомості для деяких регіонів

Обласні центри і великі міста	Ставка капіталізації, %	Обласні центри і великі міста	Ставка капіталізації, %
Вінниця	18—21	Севастополь	12—14
Одеса	13—16	Луганськ	18—22
Харків	16—18	Херсон	10—15
Чернігів	14—19	Миколаїв	10—14
Рівне	15—18	Житомир	14—18
Суми	18—20	Донецьк	15—17
Київ	10—13	Дніпропетровськ	16—18
Львів	12—16	Кривий Ріг	20—22
Хмельницький	16—19	Луцьк	14—17
Запоріжжя	16—22	Полтава	17—19

ливість зацікавленості потенційних кінцевих споживачів.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ

Звіт про оцінку майна зазвичай повинен відображати всю базову інформацію, включаючи фотографії об'єктів оцінки, фотографії об'єктів порівняння, копії ринкової інформації, правоустановчі документи на нерухомість і документи БТІ.

На наш погляд, суперечливою видається вимога Національного банку щодо оцінки, яка стосується правоустановчих документів на нерухомість, адже нею НБУ поклав на оцінювачів невластиві їм функції. Оцінювачі не мають змоги та відповідних повноважень щодо перевірки достовірності прав володіння, користування та розпорядження банківської установи нерухомістю. Відповідно до п. 56 Стандарту № 1 оцінювачі у письмовій заяві про якість використаних вихідних даних та іншої інформації роблять припущення про те, що правоустановчі документи, надані замовником, оформлені належним чином і в обов'язки оцінювачів їх перевірка на достовірність не входить.

Документи БТІ є технічними документами, і одними з основних параметрів, котрі використовуються оцінювачами у звіті, є площа приміщення або будинку та будівельний

об'єм. Незважаючи на те, що відповідальність за правильність складання цих документів несуть працівники органів БТІ, для оцінювача не зайве переконатися, що приміщення чи будівля в натурі відповідає поверховому плану за конфігурацією, розмірами і площами. Хоча коли будівля є кількаповерховою, а її загальна площа — декілька тисяч метрів, зробити це досить непросто. З досвіду, нерідко у документах БТІ трапляються різноманітні помилки, які можуть у підсумку впливати на вартість майна.

Серед оцінювачів також триває дискусія щодо необхідності виконання єдиного звіту чи окремих звітів за кожним об'єктом нерухомості. Прийнятні обидва варіанти за умови наявності зведеного звіту, який відображає зведені результати переоцінки всієї групи активів, що підлягали оцінці. Інакше таку оцінку неможливо вважати виконаною для цілей бухгалтерського обліку (фінансової звітності), і як результат, неправомірно використовувати з метою переоцінки регулятивного капіталу.

ВИСНОВКИ

Проблеми, порушені у статті, потребують швидкого вирішення. Для цього необхідно врегулювати суперечності у нормативно-правових актах НБУ, пристосовавши їх до

чинних норм і правил з оцінки майна, визначених Законом України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні”, Національними стандартами та іншими підзаконними актами з оцінки майна. Варто було б організувати конференції, засідання круглих столів з приводу вирішення зазначених проблем за участю представників Національного банку України, Українського товариства оцінювачів, Фонду державного майна України.

Література

1. Закон України “Про банки і банківську діяльність” від 07.12.2000 р. № 2121-III.
2. Закон України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — 12 вересня.
3. Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 368.
4. Національний стандарт № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав”, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 “Основні засоби”, затверджене наказом № 92 Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р.

Монети України

Про введення в обіг ювілейної монети “Іван Багряний”

Національний банк України, продовжуючи серію “Видатні особистості України”, 25 вересня 2007 року ввів в обіг ювілейну монету номіналом 2 гривні, присвячену українському публіцисту, поету, прозаїку, політичному діячеві Івану Багрянному. Іван Павлович Багряний (Лозов'ягін) — автор романів, п'єс, віршів, публіцистичних творів, повісті “Огненне коло” та поеми “Аве Марія”. Зазнавши репресій та відбувши ув'язнення, згодом емігрував до Німеччини, де створив Мистецький український рух, заснував Українську революційну демократичну партію.

Монету виготовлено з нейзильберу. Категорія якості карбування — спеціальний анциркулейтед, маса монети — 12,8 г, діаметр — 31,0 мм, тираж — 35 000 штук. Гурт монети рифлений.

На аверсі зображено орнаментальну смугу та обріз книги, на тлі якого напис — 2 /

ГРИВНІ; вгорі на дзеркальному тлі розміщено малий Державний герб України, під яким напис — НАЦІОНАЛЬНИЙ / БАНК / УКРАЇНИ, унизу ліворуч рік карбування монети — 2007 і логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі зображено портрет Івана Багряного, праворуч вертикально розміщено напис — ІВАН БАГРЯНИЙ та роки життя — 1906 (угорі), 1963 (унизу).

Художник і скульптор — Володимир Атаманчук.

Ювілейна монета номіналом 2 гривні “Іван Багряний” є дійсним платіжним засобом України та обов'язкова до приймання без будь-яких обмежень за її номінальною вартістю до всіх видів платежів, а також для зарахування на розрахункові рахунки, вклади, акредитиви та для переказів.

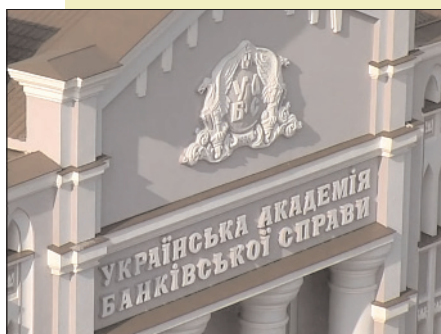

**Надія
Петрина**

Директор бібліотеки Української академії банківської справи Національного банку України

Автор розглядає систему інформаційного забезпечення процесів освіти і науки бібліотекою Української академії банківської справи НБУ. Особливу увагу приділено створенню і впровадженню проекту "Електронна бібліотека академії для навчання і досліджень" — якісному й оперативному інструменту задоволення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу та студентства.

Досвід

Бібліотека в інформаційно-освітньому просторі навчального закладу

Визначальну роль у формуванні спеціалістів сучасної формації — банкірів і фінансистів, менеджерів і правознавців економічного спрямування відіграють вищі навчальні заклади системи Національного банку України і серед них Українська академія банківської справи НБУ. Важливою ланкою навчального процесу є бібліотека академії. Це сучасний, орієнтований на новітні технології інформаційно-ресурсний освітній і науковий центр УАБС, який забезпечує принципово новий рівень одержання й узагальнення знань, їх поширення і використання.

Бібліотека обслуговує понад 7 800 користувачів (за єдиним реєстраційним обліком — 3 276), щорічно видає 220—230 тисяч примірників документів, загальна кількість відвідувань її структурних підрозділів за рік сягає 100—105 тисяч.

Входження УАБС в освітній та науковий простір Європи, модернізація навчального процесу відповідно до Болонської декларації покладає на бібліотеку завдання працювати динамічно й відкрито, згідно зі світовими стандартами інформаційного забезпечення академічної освіти і науки.

Пріоритетними напрямками розвитку бібліотеки академії є цілковита автоматизація робочих місць, упровадження в роботу нових інформаційних технологій, форм і методів використання інформаційних ресурсів.

Із першого дня створення академії бібліотека працювала з автоматизованою інформаційно-бібліотечною системою "MARC" (DOS), а з 1999 року — із системою ПП "САБ" (Прикладна програма "Система автоматизації бібліотеки"), розробленою НІЦ АСІБТ, м. Харків.

Телекомунікаційна мережа бібліотеки підключена до локальної мережі академії та Інтернету. Діє 15 автоматизованих робочих місць для бібліотечних працівників. У залі електронних ресурсів організовано 32 ав-

томатизованих місця для роботи користувачів з електронним каталогом, проблемно-орієнтованими базами даних і доступом до Інтернету. У 2001 році в усіх структурних підрозділах бібліотеки впроваджено автоматизоване приймання-видачу літератури з використанням штрих-кодових технологій, що допомогло налагодити ефективне й оперативне обслуговування читачів.

Бібліотека академії має унікальний досвід формування за досить корот-

У читальному залі бібліотеки.

кий час якісної за складом колекції економічної та правової літератури, аудіовізуальних матеріалів, документів на електронних носіях, вітчизняної та зарубіжної періодики. Фонд нараховує близько 118 тис. примірників.

Щороку отримуємо 7—10 тисяч примірників навчальної, довідкової літератури, збірників законодавчих та нормативних актів, наукових праць, методичних матеріалів тощо.

Однією з характерних рис нашого бібліотечного фонду є його досить молодий вік — у ньому видання переважно 1996—2007 років.

Вивчення типово-видової структури фонду засвідчує, що в ньому переважає (70%) навчальна література: підручники, наочні посібники, курси лекцій тощо. Понад 50 відсотків навчальних видань — українською мовою. Такий склад фонду зумовлений специфікою читацького контингенту.

Автоматизоване обслуговування читачів здійснюється на всіх абонементних і в читальних залах бібліотеки.

ту і нормами книгозабезпеченості студентів, встановленими нормативними документами Міністерства освіти і науки України.

Близько 15% книгозбірні становлять фундаментальні наукові, енциклопедичні, довідкові видання з питань економіки, управління, фінансів, банківської справи тощо.

Щорічно бібліотечну колекцію поповнюють понад 150 назв журналів і газет. Це українська й зарубіжна періодика економічної, правової та соціально-гуманітарної тематики.

Орієнтація вищої банківської школи України на збільшення обсягу самостійної роботи студентів підвищує роль сучасної навчальної та наукової книги, періодики в підготовці спеціалістів. З огляду на нові освітні й інформаційні тенденції навчальні програми закладу зазнають змін, стають гнучкішими, динамічнішими, а отже, потребує оновлення та підготовки й бібліотечний фонд.

Фонд бібліотеки формується і поповнюється разом із розвитком банківської системи та банківської науки незалежної України. Як відомо, в останні роки вітчизняними науковцями та провідними спеціалістами фінансово-кредитної сфери видано численні монографії, підручники, створено сучасні навчально-методичні програми для підготовки майбутніх спеціалістів.

Вагомий внесок у забезпечення фахівців професійною економічною та правовою літературою зробили також науковці Української академії банківської справи НБУ (зокрема А.О.Єпіфанов, І.В.Сало, С.М.Козьменко, С.М.Гольцова, В.В.Сухонос, В.Д.Чернадчук та інші), які за десятиліття діяльності академії видали 105 навчальних посібників, підручників, монографій, опублікували понад 800 наукових статей.

Зростає популярність електронних підручників, довідників, мультимедійних діалогових матеріалів, які дають

змогу зберігати й передавати навчальний матеріал у зручнішій формі, пристосовувати навчальні курси до потреб і запитів користувачів, стимулюють студентів до самостійного навчання і самостійної перевірки своїх знань. Бібліотека нині працює над формуванням фонду таких матеріалів.

У бібліотеці Української академії банківської справи НБУ створено певну систему інформаційного забезпечення професорсько-викладацького складу та студентства. Вона постійно реорганізовується і змінюється залежно від зміни інформаційних потреб і запитів споживачів інформації.

Розгалужений довідково-бібліографічний апарат бібліотеки пропонує користувачам систему традиційних каталогів і картотек, а також — електронний каталог, які ведуться паралельно. Із 2002 року доступ до електронного каталогу здійснюється через внутрішній веб-сайт бібліотеки, а з жовтня 2004 року каталог виставлено в Інтернеті для зовнішнього користувача.

У базі даних електронного каталогу “Основний фонд” — понад 16,5 тис. бібліографічних описів документів; окремо ведуться бази даних аудіовізуальних матеріалів та дисертацій; 19 тис. записів містить електронна картотека статей.

Використання електронного каталогу з терміналів навчальних аудиторій, кафедр, структурних підрозділів академії та через мережу Інтернет є домінуючим у здійсненні різнопланового, багатоглибкого та оперативного пошуку інформації користувачами бібліотеки. Система підказок та допомоги при використанні електронного каталогу полегшує знаходження інформації в пошуковій системі.

Певні функції електронного довідкового апарату використовуються співробітниками бібліотеки та професорсько-викладацьким складом у разі проведення аналізу забезпеченості навчального процесу і наукових досліджень, для оперативного отримання відомостей про наявність літератури з дисциплін, що викладаються в академії.

Через посилання з електронного каталогу відкривається доступ до повнотекстових електронних версій документів, представлених на сервері бібліотеки. Програмне забезпечення дає змогу читачам перевіряти наявність вільного примірника документа у структурних підрозділах бібліотеки, замовити документ, переглянути власний електронний формуляр.

Із 2002 року фахівці працюють над забезпеченням через сервіси власного веб-сайту доступу до інформаційних ресурсів бібліотеки академії, інших книгозбірень та інформаційних центрів, над використанням ресурсів світового інформаційного простору.

Презентація електронної бібліотеки УАБС НБУ під час Міжнародного семінару “Віртуальна бібліотека: досвід та перспектива корпоративної роботи університетських бібліотек” у Мінську (Білорусь).

На сайт бібліотеки зовнішній користувач може вийти як за її власною електронною адресою (www.lib.academy.sumy.ua), так і через сайт академії (www.academy.sumy.ua), за якою міститься точна копія внутрішнього сайту бібліотеки, щоправда, обмежено доступ до повнотекстових документів, з якими можна працювати лиш у внутрішній мережі академії.

Із 2005 року сайт має англійську версію.

З метою розширення академічного інформаційно-освітнього простору, спектра інформаційних послуг книгозбірня з 2001 року впроваджує проєкт “Електронна бібліотека УАБС НБУ для навчання і досліджень”, який передбачає створення електронної бібліотеки академії на основі власних електронних колекцій.

Інформаційний стенд “Академія: історія, нові горизонти і можливості”.

Бібліотека формує і підтримує проблемно-орієнтовані бази даних “Банківська система України: організаційно-правові засади” та “Нетрадиційні банківські операції”, які допомагають швидко задовольняти запити користу-

вачів. Створена і щомісяця поповнюється база даних “Наукові праці викладачів Української академії банківської справи”. Вона налічує понад 1 400 записів. З метою ознайомлення сторонніх користувачів із творчим добром професорсько-викладацького складу академії створена віртуальна виставка видань викладачів вузу.

Завдяки налагодженій системі “Видавничий центр” — “Відділ формування та наукової обробки інформації” — “Центр інформаційних технологій” — “Відділ електронних ресурсів та бібліографії” з 2002 року формуються повнотекстові бази даних наукових та навчально-методичних матеріалів академії. Їх формують шляхом конвертування комп’ютерних версток видань в електронні документи зі структурою HTML- або PDF-форматів, їх бібліографічного опису, архівування та організації тривалого зберігання на сервері.

Сьогодні повнотекстова база даних на сайті бібліотеки налічує близько 440 електронних документів.

Зазначимо, що за шість років існування проект “Електронна бібліотека УАБС НБУ для навчання і досліджень” повсякчас розвивався, докорінно переосмислювався, врешті досягнувши якісно нового рівня, повноти й оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів. Ми плануємо й надалі розширювати і поповнювати електронну бібліотеку академії повнотекстовими електронними виданнями, створеними викладачами академії й одержаними ззовні.

Однією з можливостей користування електронними інформаційними ресурсами є передплата на електронні академічні бази даних наукових журналів. Такі бази дають унікальну можливість вичерпного інформаційного пошуку на будь-якому напрямі навчання та наукових досліджень.

Книгозбірня академії бере участь у проекті “EIF” (“Електронна інформація для бібліотек”) і є членом “Інформатіо-Консорціуму”, який надає бібліотекам-членам доступ до баз даних компанії EBSCO Publishing — найбільшого у світі постачальника наукової інформації. Із 2002 року бібліотека УАБС бере участь у проекті INTAS, який забезпечує науковців оперативною науковою інформацією з електронних журналів відомих європейських видавництв Springer та Blackwell Science.

З метою подальшого вдосконалення та розширення переліку інформаційних послуг постійно проводиться моніторинг використання ресурсів

та аналіз звернень користувачів до матеріалів веб-сайту бібліотеки. За 2006 рік таких звернень було близько 83 тис. ззовні та понад 17.8 тис. у внутрішній мережі академії.

Проведене нами анкетування стосовно використання “Електронної бібліотеки УАБС НБУ” засвідчило, що характер одержання інформаційних ресурсів суттєво змінюється: все більше студентів та викладачів надає перевагу самостійній роботі з використанням комп’ютерних технологій та віддаленого доступу.

Нові надходження літератури.

Переважна більшість читачів — 78% працює з електронним каталогом бібліотеки. До електронних версій методичних матеріалів звертається 46% опитаних студентів, до електронних підручників — 32%. Електронними повнотекстовими базами даних EBSCO та INTAS, версіями академічних журналів користується 16% опитаних.

Можна з певністю стверджувати, що тенденція до підвищення ролі електронних ресурсів у процесі навчання студентів та опанування ними знань, попит на інформацію з віддалених джерел, на інформацію, яка не має паперових аналогів, зростатиме.

Серед різних категорій читачів найвимогливіша група споживачів інформації — професори й викладачі, чиї запити пов’язані з необхідністю розробки лекційних курсів, практичних занять, науковою діяльністю, публікацією власних досліджень. Оперативному забезпеченню цієї категорії цільовою інформацією, задоволенню їх професійних та наукових потреб сприяє використання таких ефективних форм індивідуального інформування читачів, як ВРІ (вибіркове розповсюдження інформації) та ДОК (диференційоване обслуговування керівництва). Абонентами індивіду-

ального інформування є керівництво академії, завідувачі кафедрами, докторанти й аспіранти, які одержують необхідні їм матеріали електронною поштою.

Із 2000 року в академії проводяться лекції з “Основ бібліотечно-бібліографічних знань” для студентів першого курсу всіх спеціальностей. Під час лекцій першокурсники знайомляться зі структурою бібліотеки, її основними функціями і послугами, правилами користування фондами. На практичних заняттях студенти працюють за комп’ютерами в залі електронних ресурсів, набувають навичок роботи з електронним довідковим апаратом, базами даних тощо. Окрему увагу бібліотека приділяє навчанню інших груп користувачів навичкам пошуку інформації: проводить тренінги щодо користування електронними ресурсами, надає консультативну допомогу в здійсненні самостійного пошуку потрібної інформації найраціональніших шляхів.

Завдяки системі інформаційно-бібліотечно-обслуговування, впровадженню в практику роботи книгозбірні академії інноваційних форм, створено всі умови для забезпечення майбутніх спеціалістів фінансово-кредитної системи України якісними інформаційними продуктами.

Колектив бібліотеки УАБС свій подальший розвиток вбачає насамперед в інтеграції та партнерстві з іншими бібліотеками системи Національного банку України. Ідея співробітництва полягає у створенні й використанні на партнерських засадах спільних корпоративних продуктів:

- зведеного електронного каталогу, організації на його базі корпоративних сервісів пошуку та замовлення документів;

- он-лайнного доступу до інформаційних ресурсів бібліотек-учасниць шляхом об’єднання в єдину віртуальну бібліотеку повнотекстових баз даних усіх вузівських публікацій;

- служби електронної доставки документів для оперативного отримання повнотекстових джерел інформації.

Налагодження системи бібліотечної взаємодії дасть змогу повніше і якісніше задовольняти наукові та освітні потреби спеціалістів банківської системи України, розширити сервісні можливості оперативного доступу до інформаційних ресурсів бібліотек, сприятиме створенню потужного інформаційного ресурсу в банківській сфері.

□

Ринок державних цінних паперів України у серпні 2007 року

Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик у серпні 2007 року

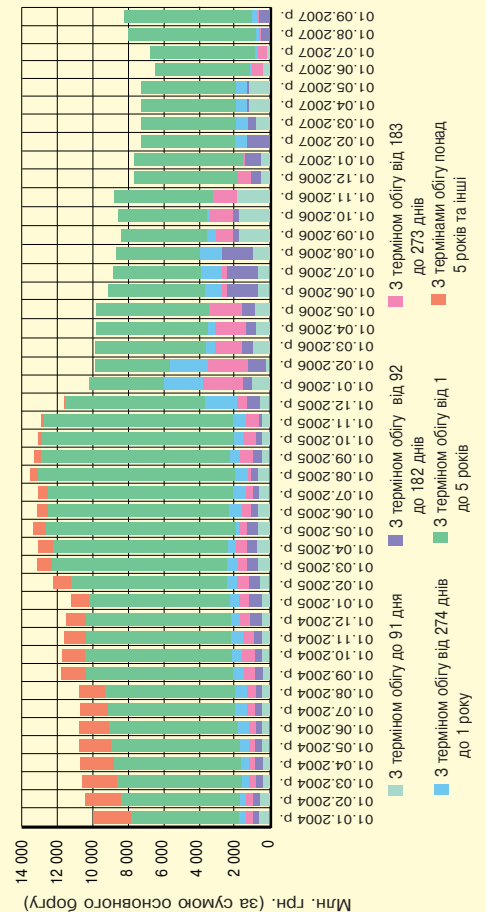
Номер розміщення	Дата проведення розрахунків за придбані облігації	Пропозиція			Результати розміщення				
		Встановлені обмеження на загальний обсяг розміщення облігацій, шт.	Номинал облігацій, грн.	Розмір купона на одну облігацію, грн.	Термін погашення облігацій	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до державного бюджету від розміщення облігацій, тис. грн.	Встановлений рівень дохідності облігацій, %	Середньозважений рівень дохідності облігацій, %
25	01.08.2007 р.	—	1 000	—	28.09.2011 р.	—	—	—	—
26	01.08.2007 р.	—	1 000	—	11.06.2014 р.	—	—	—	—
27	01.08.2007 р.	—	1 000	—	07.06.2017 р.	—	—	—	—
28	08.08.2007 р.	—	1 000	—	28.09.2011 р.	—	—	—	—
29	08.08.2007 р.	—	1 000	—	11.06.2014 р.	—	—	—	—
30	08.08.2007 р.	—	1 000	—	07.06.2017 р.	—	—	—	—
31	15.08.2007 р.	—	1 000	23.75	28.09.2011 р.	30 000	33 774.90	6.25	6.25
32	15.08.2007 р.	—	1 000	—	11.06.2014 р.	—	—	—	—
33	15.08.2007 р.	—	1 000	—	07.06.2017 р.	—	—	—	—
34	22.08.2007 р.	100 000	1 000	16.48	23.06.2010 р.	75 000	76 814.25	6.10	6.05
35	22.08.2007 р.	—	1 000	—	28.09.2011 р.	—	—	—	—
36	22.08.2007 р.	—	1 000	—	11.06.2014 р.	—	—	—	—
37	22.08.2007 р.	—	1 000	—	07.06.2017 р.	—	—	—	—
38	27.08.2007 р.	—	1 000	—	23.06.2010 р.	—	—	—	—
39	27.08.2007 р.	—	1 000	—	28.09.2011 р.	—	—	—	—
40	27.08.2007 р.	—	1 000	—	11.06.2014 р.	—	—	—	—
41	27.08.2007 р.	—	1 000	—	07.06.2017 р.	—	—	—	—
42	29.08.2007 р.	—	1 000	—	23.06.2010 р.	—	—	—	—
43	29.08.2007 р.	—	1 000	—	28.09.2011 р.	—	—	—	—
44	29.08.2007 р.	—	1 000	—	11.06.2014 р.	—	—	—	—
45	29.08.2007 р.	—	1 000	—	07.06.2017 р.	—	—	—	—
Разом						105 000	110 589.15		

Обсяг розміщення облігацій внутрішніх державних позик за січень – серпень 2007 року*

Період	Обсяг розміщених облігацій, шт.	Залучено коштів до держбюджету, тис. грн.
Січень	0.00	0.00
Лютий	0.00	0.00
Березень	0.00	0.00
I квартал	0.00	0.00
Квітень	0.00	0.00
Травень	0.00	0.00
Червень	801 000	801 237.25
II квартал	801 000	801 237.25
I півріччя	801 000	801 237.25
Липень	1 330 000	1 337 097.52
Серпень	105 000	110 589.15
Вересень	—	—
III квартал	1 435 000	1 447 686.67
Жовтень	—	—
Листопад	—	—
Грудень	—	—
IV квартал	—	—
Усього з початку року	2 236 000	2 248 923.92

*За станом на 01.09.2007 р.

Обсяг облігацій внутрішніх державних позик, які перебувають в обігу (на 1 вересня 2007 року)

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготовлено працівниками департаменту монетарної політики Національного банку України.

**Людмила
Снігурська**

Начальник відділу департаменту бухгалтерського обліку Національного банку України.
Кандидат економічних наук

Із 01.01.2005 р. набрала чинності нова редакція МСБО 39 “Фінансові інструменти: визнання і оцінка”. Вона передбачає рух методик обліку фінансових інструментів у напрямі максимального їх відображення в обліку та звітності за справедливою вартістю. З огляду на те, що МСФЗ містять узагальнені принципи, більше зорієнтовані на складання фінансової звітності, ніж на ведення бухгалтерського обліку, під час розгляду положень окремих стандартів виникає багато складних питань, різні варіанти відповідей на які можуть вплинути на процедури бухгалтерського обліку та фінансову звітність банків. Автор висвітлює своє бачення процедур визнання реального процентного доходу за фінансовими інструментами.

Точка зору/

Проблемні питання визнання банками процентного доходу за фінансовими інструментами

У рамках розгляду методик обліку операцій із фінансовими інструментами одним із найважливіших і найскладніших питань є відображення в бухгалтерському обліку доходів за фінансовими активами.

Згідно із пунктом 30 МСБО 18 “Дохід” “відсотки мають визнаватися із застосуванням методу ефективної ставки відсотка, наведеного в МСБО 39, параграф 9 та К35 — К38” [1, с. 1021]. Крім того, згідно з пунктом 9 МСБО 18 дохід має оцінюватися за справедливою вартістю компенсації, яка була отримана або підлягає отриманню [1, с. 1016].

Згідно із національним стандартом П(С)БО 12 “Фінансові інвестиції” дохід визнається у сумі, яка розраховується як добуток амортизованої собівартості й ефективної ставки відсотка. Разом з цим **амортизована собівартість** — це собівартість фінансової інвестиції з урахуванням часткового її списання внаслідок зменшення корисності, яка збільшена (зменшена) на суму накопиченої амортизації дисконту (премії) [2].

Відповідно до П(С)БО 12 собівартість фінансової інвестиції складається з ціни її придбання, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов’язкових платежів та інших витрат, безпосередньо пов’язаних із придбанням фінансової інвестиції.

Отже, формулу визначення амортизованої собівартості за П(С)БО 12 можна записати так:

♦ для фінансових інструментів з дисконтом:

$$\text{Ам. с/в} = (N - d) + d_{\text{нак}} - \text{Рез},$$

де Ам. с/в — амортизована собівартість;

N — номінал;

d — сума дисконту при первісному визнанні,

$d_{\text{нак}}$ — сума накопиченої амортизації дисконту (перенесеної на доходи);

Рез — сума резерву, створеного за цінним папером у результаті визнання зменшення корисності за ним.

Модифікуємо отриману формулу:

$$\text{Ам. с/в} = N - d + d_{\text{нак}} - \text{Рез};$$

$$\text{Ам. с/в} = N - (d - d_{\text{нак}}) - \text{Рез};$$

$$\text{Ам. с/в} = N - d_{\text{неам}} - \text{Рез}, \quad (1.1)$$

де $d_{\text{неам}}$ — неамортизований дисконт за фінансовим інструментом;

♦ для фінансових інструментів із премією:

$$\text{Ам. с/в} = (N + p) - p_{\text{нак}} - \text{Рез},$$

де p — сума премії при первісному визнанні,

$p_{\text{нак}}$ — сума накопиченої амортизації премії (перенесеної на доходи).

Модифікуємо формулу:

$$\text{Ам. с/в} = N + p - p_{\text{нак}} - \text{Рез};$$

$$\text{Ам. с/в} = N + (p - p_{\text{нак}}) - \text{Рез};$$

$$\text{Ам. с/в} = N + p_{\text{неам}} - \text{Рез}, \quad (1.2)$$

де $p_{\text{неам}}$ — неамортизована премія за фінансовим інструментом.

У такому разі під час розрахунку не враховуються нараховані, але ще не отримані проценти.

Зауважимо, що такий розрахунок (за якого базою нарахування доходу є визначена за П(С)БО 12 амортизована собівартість) є лише окремим випадком. Якщо періоди нарахування процентів за фінансовим інструментом (борговим цінним папером, кредитом, депозитом) і періоди їх сплати збігаються, такий розрахунок може бути допустимим.

Однак трапляється також ситуація (і найчастіше саме так і буває), коли періоди нарахування процентів і їх сплати не збігаються, тобто обліковий період часто коротший за період сплати процентів (період виникнення грошових потоків). Під час розрахунку ефективної ставки відсотка слід брати до уваги і цей факт.

У такому разі ефективна ставка відсотка також враховуватиме і часову вартість тих процентних доходів, які банк нарахував, але ще не отримав. Тобто банк повинен визнавати доходи від фінансового інструменту, виходячи з того, що процент, який нараховано (зароблено згідно із принципом нарахування), буде отриманий через деякий час у майбутньому, і майбутня вартість визнаного сьогодні

доходу повинна дорівнювати сумі процента за умовами випуску (за цінними паперами) або договору (за кредитами, депозитами).

Якщо нараховані, але не отримані проценти не включати у розрахунок, тоді до них не застосовуватиметься ефективна ставка повною мірою, тобто дохід визнаватиметься частково за принципом нарахування простого процента, але з використанням ефективної ставки відсотка, яка враховує ефект складних процентів (часову вартість грошей). А отже, у такому розрахунку буде похибка.

Зауважимо, за МСБО 39 “Фінансові інструменти: визнання і оцінка” (п. 9) **амортизована собівартість** визначається як сума, за якою цінний папір було оцінено при первісному визнанні, мінус виплата основної суми боргу, мінус/плюс накопичена амортизація (тобто розподіл), розрахована за методом ефективної ставки відсотка, різниці між цією первісною сумою і сумою погашення, мінус будь-яке списання на зменшення корисності або неможливість інкасації [3, с. 569].

Аналогічне визначення міститься також у Правилах бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України [4, глава 2].

Крім того, МСБО 39 вимагається, щоб *під час первісного визнання* фінансовий інструмент визнавався:

— за його справедливою вартістю — для фінансових активів та фінансових зобов’язань, що обліковуються у портфелі фінансових активів або фінансових зобов’язань, які оцінюються за справедливою вартістю з відображенням результатів переоцінки у складі прибутків/збитків;

— за його справедливою вартістю на момент первісного визнання плюс витрати на операції, які безпосередньо стосуються придбання, — для всіх інших фінансових активів або фінансових зобов’язань (які обліковуються у портфелі на продаж, у портфелі до погашення, а також для позик і дебіторської заборгованості).

Справедлива вартість визначається як сума, за якою можна обміняти актив у рамках офіційної операції між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами [3, с. 570; 4, глава 2]. Для цінних паперів це означає, що справедлива вартість включає накопичені на момент продажу проценти за борговим цінним папером (за період із дати останньої виплати купона до дати продажу).

Отже, можна зробити висновок, що поняття “різниці між первісною

сумою і сумою погашення”, яке використовується у визначенні амортизованої собівартості у МСБО 39, для цінних паперів включає, крім дисконту/премії, також і нараховані, але ще не сплачені проценти, якщо розглядати певну звітну дату між днем придбання цінного папера і днем його погашення.

Під час визначення величини ефективної ставки в розрахунок беруться облікові періоди (періоди нарахування процентного доходу), а не періоди сплати процентів (купона). Саме таким чином враховується ефект складних процентів (часова вартість грошей) до *всієї суми*, що втілює певний фінансовий інструмент, у тому числі як до основної суми, так і до процентного доходу (який нараховується), тобто і до нарахованих, але не сплачених відсотків (якщо вони є).

З усього сказаного можна зробити висновок, що у загальному випадку при розрахунку суми доходу, який повинен визнаватися, база розрахунку має включати нараховані (ще не сплачені) проценти.

Згідно із пунктом 9 МСБО 39 **ефективна ставка відсотка** — це ставка, яка точно дисконтує очікуваний (на момент її визначення) потік майбутніх грошових платежів (протягом прогнозованого строку існування фінансового інструменту...) до *чистої балансової вартості* такого фінансового інструменту. Водночас в МСБО 39 не наводиться визначення чистої балансової вартості.

Варто зауважити, що поняття “чиста балансова вартість” (“амортизована собівартість”) не тотожне поняттю “балансова вартість”.

Балансова вартість (Б. в.) — це вартість, за якою актив, зобов’язання та власний капітал відображаються у балансі [4, глава 2]:

♦ для фінансових інструментів, придбаних із дисконтом:

$$Б. в. = N - N_{погаш} - d_{неам} - Рез + D_{нар} \pm П; \quad (2.1)$$

♦ для фінансових інструментів, придбаних із премією:

$$Б. в. = N - N_{погаш} - p_{неам} - Рез + D_{нар} \pm П, \quad (2.2)$$

де $N_{погаш}$ — погашена частка основної суми боргу;

$D_{нар}$ — нараховані доходи;

$П$ — переоцінка фінансового інструменту до справедливої вартості.

Слід зауважити, що переоцінка як елемент вартості існує у разі, коли правила бухгалтерського обліку вимагають відображення фінансового активу під час подальшого визнання за справедливою вартістю, тобто з

урахуванням поточної ринкової ситуації. Враховуючи економічні умови та стан розвитку фінансових ринків в Україні, на сьогодні за справедливою вартістю обліковуються лише фінансові активи — цінні папери, віднесені до “торгового” портфеля або до портфеля на продаж.

Оскільки зміна справедливої вартості (якщо не відбулося зменшення корисності) не впливає на очікувані грошові потоки за цінним папером, що визначаються для розрахунку ефективної ставки відсотка (зазвичай грошові потоки беруться до строку погашення, хоча і невідомо, чи дотримає банк цінний папір або кредит до строку його погашення), то для визначення процентного доходу суми переоцінки не повинні братися до уваги. Вони визнаватимуться доходом (або збитком) як нереалізовані прибутки (збитки) та формуватимуть такий елемент *балансової вартості* фінансового активу, як переоцінка.

Водночас резерв повинен братися до уваги для розрахунку ефективної ставки відсотка та визнання процентного доходу, оскільки він уособлює в собі зменшення очікуваного майбутнього грошового потоку від цінного папера і має пряме відношення до процентного доходу.

Отже, виходячи зі сказаного вище, можна зробити висновок, що **чиста балансова вартість** цінного папера (Ч. б. в.) (яка використовується для визначення ефективної ставки відсотка та процентних доходів за період) — це його балансова вартість без урахування сум переоцінки цінного папера до справедливої вартості (якщо вони є).

Стосовно боргових цінних паперів у портфелі до погашення та позик і дебіторської заборгованості, то для цих портфелів фінансових активів правилами бухгалтерського обліку переоцінка не вимагається, тому чиста балансова вартість дорівнює балансовій вартості.

Щодо боргових цінних паперів у портфелі на продаж формулу визначення чистої балансової вартості можна записати так:

♦ для боргових цінних паперів, придбаних із дисконтом:

$$Ч. б. в. = N - N_{погаш} - d_{неам} - Рез + D_{нар} \quad (3.1)$$

або

$$Ч. б. в. = (N - d) - N_{погаш} + d_{нар} - Рез + D_{нар}; \quad (3.1a)$$

♦ для боргових цінних паперів, придбаних з премією:

$$Ч. б. в. = N - N_{погаш} + p_{неам} - Рез + D_{нар} \quad (3.2)$$

або

$$Ч. б. в. = (N + p) - N_{\text{погаш}} - p_{\text{нак}} - \text{Рез} + D_{\text{нар}} \quad (3.2a)$$

Отже, якщо брати до уваги визначення, надані у МСБО 39, то чиста балансова вартість і амортизована собівартість — це одне і те ж.

Саме тому відповідно до Правил бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України [4, глава 2] чиста балансова вартість на рівні визначень прирівнюється до амортизованої собівартості (див. визначення ефективної ставки відсотка). І справді, саме амортизована собівартість по суті є теперішньою вартістю тих майбутніх грошових потоків, які очікуються від боржника (емітента) у різні періоди часу в майбутньому. Метод ефективної ставки відсотка за визначенням застосовується у тому числі і для обчислення амортизованої собівартості.

Приклад 1.

Банк придбав купонний борговий цінний папір номіналом 1000 грн. за 900 грн., купонна (номінальна) ставка за цінним папером становить 12% річних, купон сплачується першого числа кожного місяця, строк погашення цінного папера — через 6 місяців.

Згідно з обліковою політикою банку нарахування процентних доходів відбувається на щомісячній основі. Отже, за таких умов періоди сплати купона і періоди нарахування доходів збігаються, тобто протягом місяця нарахування доходів за цінним папером у балансі відображено не буде, і балансова вартість дорівнюватиме амортизованої собівартості цінного папера (формули 1.1, 3.1). За прийнятими вище скороченнями:

$$D_{\text{нар}} = 0, \text{ тому } Ч. б. в. = N - N_{\text{погаш}} - d_{\text{неам}} - \text{Рез} + 0 = Ам \text{ с/в}$$

Розрахуємо ефективну ставку за цінним папером, виходячи з формули дисконтування:

$$Ч. б. в. = \sum \frac{Г. н. i}{(1 + i_{\text{еф}})^n} \quad (3)$$

Таблиця 1. Потоки грошових коштів

Період		1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-900	10	10	10	10	10	1010

де $Г. н. i$ — грошовий потік за i -й період;

$i_{\text{еф}}$ — ефективна ставка відсотка за цінним папером;

n — період визнання доходу, тобто тривалість періоду з моменту (дати) розрахунку до моменту (дати) виникнення відповідного грошового потоку.

Грошовий потік складається із суми купона, яку буде отримано за період, та суми погашення основної суми боргу у періоді.

У даному прикладі грошовий потік у 1—5 періодах дорівнює купону, розрахованому за купонною місячною процентною ставкою до номіналу цінного папера (щомісячна сплата):

$$Г. н. = 1000 \times 0.12/12 \text{ міс.} \times 1 \text{ міс.} = 10 \text{ грн.}$$

В останньому періоді грошовий потік складатиметься із суми місячного купона і погашення повної суми номіналу, тобто

$$Г. н. = 10 \text{ грн.} + 1000 \text{ грн.} = 1010 \text{ грн.}$$

Потоки грошових коштів відображено в таблиці 1).

Розрахунок ефективної ставки (формула 3):

$$900 = \frac{10}{(1+i_{\text{еф}})^1} + \frac{10}{(1+i_{\text{еф}})^2} + \frac{10}{(1+i_{\text{еф}})^3} + \frac{10}{(1+i_{\text{еф}})^4} + \frac{10}{(1+i_{\text{еф}})^5} + \frac{1010}{(1+i_{\text{еф}})^6}$$

Використовуючи це рівняння, знайдемо $i_{\text{еф}}$, застосовуючи функцію ВСД (Excel).

$$i_{\text{еф}} = 2.8359504\%.$$

Графік визнання доходу за таким цінним папером відображено в таблиці 2.

З таблиці 2 видно, що амортизована собівартість, розрахована за визначенням П(С)БО 12, та чиста балансова вартість (амортизована собівартість) за МСБО 39 та Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, збігаються. Це пояснюється тим,

що періоди нарахування доходу збігаються з періодами їх сплати.

Під час розрахунків необхідно брати розрахункові суми з великою кількістю знаків після коми (наприклад, шість). Якщо округляти суми до двох-трьох знаків, за значної кількості періодів виникає похибка, в результаті якої загальна сума дисконту (премії) дещо відрізнятиметься від первісної його (її) суми.

Звертаємо увагу, що дохідність за цінним папером у кожному періоді має бути однаковою і дорівнювати ефективній ставці відсотка.

Визнання доходу в даному прикладі буде відображено в обліку за допомогою такого проведення (наприклад, за перший період):

Дебет рахунку “Нараховані доходи” 10 грн. (колонка 3)

Дебет рахунку “Неамортизований дисконт” 15.52 грн. (колонка 4)

Кредит рахунку 6 клас “Процентні доходи” 25.52 грн. (колонка 2)

Наступного дня (на початку другого періоду) проценти будуть сплачені, і в обліку буде відображено:

Дебет рахунку грошових коштів 10 грн.

Кредит рахунку “Нараховані доходи” 10 грн.

У результаті балансова вартість цінного папера за даними бухгалтерського обліку складатиметься з таких сум:

♦ номінальна вартість цінного папера = 1000 грн.;

♦ неамортизований дисконт = 100 – 15.52 = 84.48 грн. (віднімається);

♦ нараховані проценти = 0;

♦ усього чиста балансова вартість = 1000 – 84.48 + 0 = 915.52 грн.

Приклад 2.

Припустимо, що банк придбав бор-

Таблиця 2. Графік визнання доходу за цінним папером

Період	Чиста балансова вартість на початок періоду	Визнання доходу, в тому числі			Грошовий потік	Чиста балансова вартість на кінець періоду	Дохідність	Амортизована собівартість за П(С)БО 12
		Всього	Купонний дохід	Амортизація дисконту				
	1	2 = 1 × $i_{\text{еф}}$	3 = $N \times i_n$	4 = 2 – 3	5	6 = 1 + 3 + 4 – 5	7 = 2/1	8 = 8 _{п-1} + 4
1	900	900 × $i_{\text{еф}}$ = 25.52	1000 × 0.01 = 10	25.52 – 10 = 15.52	10	900 + 25.52 – 10 = 915.52	25.52/900 = 0.028	900 + 15.52 = 915.52
2	915.52	915.52 × $i_{\text{еф}}$ = 25.96	10	25.96 – 10 = 15.96	10	915.52 + 25.96 – 10 = 931.48	0.028	915.52 + 15.96 = 931.48
3	931.48	26.45	10	16.45	10	947.93	0.028	947.93
4	947.93	26.88	10	16.88	10	964.81	0.028	964.81
5	964.81	27.36	10	17.36	10	982.17	0.028	982.17
6	982.17	27.83	10	17.83	1010	0	0.028	0
Усього		160	60	100				

Таблиця 3. Потоки грошових коштів

Таблиця 3. Потоки грошових коштів							
Період		1	2	3	4	5	6
Грошовий потік	-900	0	0	30	0	0	1030

говий купонний цінний папір із подібними до прикладу 1 умовами, за винятком того, що сплата купона передбачена щокварталу (один раз на три місяці).

У такому разі періоди нарахування процентів не збігаються з періодами сплати купона. Оскільки визнання доходу відбувається щомісяця, то під час розрахунку ефективної ставки за допомогою функції ВСД (Excel) потрібно брати до розрахунку *періоди нарахування процентів* (доходу), а не періоди сплати купона.

Нагадаємо, що грошовий потік складається із суми купона, яка буде отримана за період, та суми погашення основної суми боргу в періоді.

У прикладі 2 грошовий потік у 1, 2, 4 і 5 періодах дорівнює нулю, оскільки грошові кошти за умовами випуску сплачуються один раз на три місяці. Грошовий потік у 3 періоді дорівнюватиме купону, розрахованому за купонною *квартальною* процентною ставкою до номіналу цінного папера (квартальна сплата):

$$Г. n_3 = 1000 \times 0.12/12 \text{ міс.} \times 3 \text{ міс.} = 30 \text{ грн.}$$

В останньому періоді грошовий потік складатиметься із суми квартального купона і погашення повної суми номіналу, тобто

$$Г. n_6 = 30 \text{ грн.} + 1000 \text{ грн.} = 1030 \text{ грн.}$$

Потоки грошових коштів відображено в таблиці 3.

Розрахунок ефективної ставки (формула 3):

$$900 = \frac{30}{(1+i_{ef})^3} + \frac{1030}{(1+i_{ef})^6}$$

Використовуючи це рівняння, знайдемо i_{ef} , використовуючи функцію ВСД (Excel).

$$i_{ef} = 2.806612\%.$$

Звертаємо увагу, що за такого розрахунку отримано місячну ефективну ставку.

Як видно, значення ефективної ставки у цьому прикладі дещо відрізняється від значення ефективної ставки попереднього прикладу. Ця різниця виникає саме за рахунок врахування часової вартості нарахованих, але не сплачених купонних доходів.

Графік визнання доходу за таким цінним папером відображено в таблиці 4.

Звертаємо увагу, що у цьому прикладі амортизована собівартість, розрахована за визначенням П(С)БО 12, та чиста балансова вартість (амортизована собівартість) за МСБО 39 і Правилами бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, суттєво різняться. Причиною цього є те, що за нормами П(С)БО 12 не беруться в розрахунок нараховані, але не сплачені проценти. Як видно з таблиці 4, це може призвести до викривлення показників у фінансовій звітності.

Визнання доходу у даному прикладі буде відображено в обліку за допомогою такого проведення (наприклад, за перший період):

Дебет рахунку “Нараховані доходи” 10 грн. (колонка 3)

Дебет рахунку “Неамортизований дисконт” 15.26 грн. (колонка 4)

Кредит рахунку 6 клас “Процентні доходи” 25.26 грн. (колонка 2)

За цих умов балансова вартість цінного папера (в даному випадку чиста балансова вартість дорівнює балансовій вартості, оскільки за цінним папером за умовами прикладу немає переоцінки) складається з таких сум за бухгалтерським обліком (для першого періоду):

◆ номінальна вартість цінного папера = 1000 грн.;

◆ неамортизований дисконт = 100 – 15.26 = 84.74 грн. (віднімається);

◆ нараховані проценти = 10;

$$\text{◆ усього балансова вартість} = 1000 - 84.74 + 10 = 925.26 \text{ грн.}$$

Як видно з таблиці, амортизована собівартість цінного папера, розрахована за нормами П(С)БО 12, збігається з його балансовою вартістю тільки у періоди сплати купона (див. колонки 7 і 9 таблиці 4).

Якщо банк визнаватиме процентний дохід, застосовуючи ефективну ставку відсотка до амортизованої собівартості, визначеної за П(С)БО 12, буде похибка, як показано у таблиці 5.

Отже, з прикладів чітко видно, що *визнання доходу, розрахованого саме як добуток чистої балансової вартості цінного папера й ефективної ставки відсотка*, буде точним — таким, що забезпечує складання реальної фінансової звітності.

Як видно із розглянутого вище, ефективна ставка нараховується на суму з урахуванням резерву (якщо він є).

У випадку наявності резерву (визнання зменшення корисності у процесі володіння цінним папером) виникають складності, пов’язані з амортизацією дисконту (премії).

Відповідно до МСБО дохід має бути визнаний, виходячи з реальної вартості фінансового активу на даний момент. Сума процентного доходу, яка повинна бути визнана, має бути рівною:

$$D = Ч. б. в. \times i_{ef}^*$$

де Ч. б. в. — чиста балансова вартість (амортизована собівартість) фінансового інструменту;

i_{ef}^* — ефективна ставка відсотка за фінансовим інструментом за відповідний період.

Для фінансових активів із дисконтом дохід можна розкласти на складові, як показано на схемі 1.

Отже, в обліку визнання доходів за фінансовим інструментом із дисконтом у загальному вигляді (з урахуванням того, що за ним визнано зменшення корисності і сформований резерв) має бути відображене так:

Дебет рахунку “Нараховані доходи”

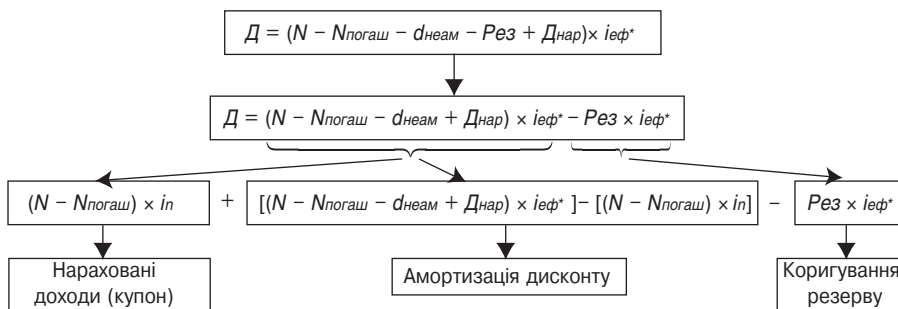
Таблиця 4. Графік визнання доходу за цінним папером

Період	Чиста балансова вартість на початок періоду	Визнання доходу, в тому числі			Грошовий потік	Чиста балансова вартість на кінець періоду	Дохідність	Амортизована собівартість на кінець періоду за П(С)БО 12
		Всього	Купонний дохід	Амортизація дисконту				
	1	$2 = 1 \times i_{ef}$	$3 = N \times i_n$	$4 = 2 - 3$	5	$6 = 1 + 2 - 5$	$7 = 2/1$	$8 = 8_{t-1} + 4$
1	900	$900 \times i_{ef} = 25.26$	$1000 \times 0.01 = 10$	$25.26 - 10 = 15.26$	0	$900 + 25.26 - 0 = 925.26$	$25.26/900 = 0.02806$	$900 + 15.26 = 915.26$
2	925.26	$925.26 \times i_{ef} = 25.97$	10	$25.97 - 10 = 15.97$	0	$925.26 + 25.97 - 0 = 951.23$	0.02806	$915.26 + 15.97 = 931.23$
3	951.23	26.70	10	16.70	30	$951.23 + 26.70 - 30 = 947.93$	0.02806	947.93
4	927.65	26.60	10	16.60	0	974.53	0.02806	964.53
5	953.69	27.35	10	17.35	0	1001.88	0.02806	981.88
6	980.46	28.12	10	18.12	1030	0	0.02806	1000
Усього		160	60	100				

Таблиця 5. Визнання банком процентного доходу, застосовуючи ефективну ставку відсотка до амортизованої собівартості

Період	Амортизована собівартість на початок періоду	Визнання доходу, в т. ч.			Грошовий потік	Амортизована собівартість на кінець періоду	Доходність
		Всього	Купонний дохід	Амортизація дисконту			
	1	$2 = 1 \times i_{\text{еф}}$	$3 = N \times i_n$	$4 = 2 - 3$	5	$6 = 1 + 4 - 5$	$7 = 2/1$
1	900	$900 \times i_{\text{еф}} = 25.26$	$1000 \times 0.01 = 10$	$25.26 - 10 = 15.26$	0	$900 + 15.52 - 0 = 915.26$	$25.26/900 = 0.02806$
2	915.26	$925.26 \times i_{\text{еф}} = 25.69$	10	$25.97 - 10 = 15.69$	0	$915.26 + 15.69 - 0 = 930.95$	0.02806
3	930.95	26.13	10	16.13	30	$930.95 + 16.13 - 30 = 917.08$	0.02806
4	917.07	25.74	10	15.74	0	932.81	0.02806
5	932.81	26.18	10	16.18	0	948.99	0.02806
6	948.99	26.63	10	16.63	1030	-64.37	0.02806
Усього		155.63	60	95.63			

Схема 1. Складові доходу за фінансовим інструментом з дисконтом

— на суму нарахованого купона, що відноситься до даного періоду

Дебет рахунку “Неамортизований дисконт” — на суму амортизації дисконту, що відноситься до даного періоду

Кредит рахунку “Резерв під знецінення” — на суму коригування резерву

Кредит рахунку “Процентні доходи” — на суму доходу, що має бути визнаний із використанням ефективної ставки відсотка

Для фінансових активів із премією розрахунок складових доходу показано на схемі 2.

В обліку визнання доходів за фінансовими активами з премією у загальному вигляді (в тому числі і за тими, за якими є сформований резерв) має бути відображене так:

Дебет рахунку “Нараховані доходи” — на суму нарахованого купона, що

відноситься до даного періоду

Кредит рахунку “Неамортизована премія” — на суму амортизації премії, що відноситься до даного періоду

Кредит рахунку “Резерв під знецінення” — на суму коригування резерву

Кредит рахунку “Процентні доходи” — на суму доходу, що має бути визнаний з використанням ефективної ставки відсотка

Як видно, у розрахунок з'являється величина $(N - N_{\text{погаш}} - d_{\text{неам}} + D_{\text{нар}})$ або $(N - N_{\text{погаш}} + p_{\text{неам}} + D_{\text{нар}})$, яка необхідна для розрахунку амортизації дисконту за період. Це — чиста балансова вартість цінного папера без урахування резерву.

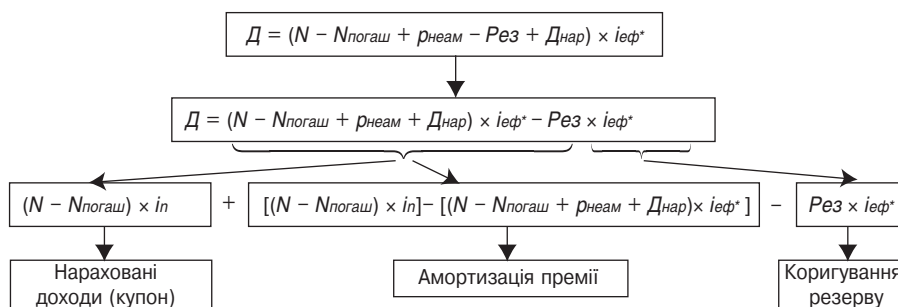
З розрахунку і бухгалтерського проведення доходимо висновку, що під час визнання доходу необхідно коригувати резерв у кореспонденції з рахунком доходу. Це можна пояснити

так. Відображення в обліку суми дисконту або премії в момент купівлі цінного папера (надання кредиту) свідчить, що внутрішня норма доходності за подібними фінансовими активами відрізняється від номінальної (купонної). У результаті емітент (у разі, якщо ринкова ставка вища) або покупець (у разі, якщо ринкова ставка нижча) повинен компенсувати цю різницю шляхом сплати в момент купівлі суми, що відрізняється від номіналу цінного папера. Таким чином виникає дисконт або премія. Крім того, на розмір дисконту (премії) впливають витрати, безпосередньо пов'язані зі створенням фінансового активу (його первісною появою в балансі банку). Отже, первісна вартість фінансового активу свідчить, скільки реально грошових коштів витрачено банком у цілому для того, щоб у нього з'явився конкретний фінансовий актив. Дисконт (премія) втілює додаткову вигоду (втрата певної вигоди — у разі існування премії), пов'язану з користуванням грошовими коштами банку. Тому дисконт (премія) має процентну сутність та за допомогою ефективної ставки відсотка поступово визнається процентним доходом (зменшує процентний дохід у разі існування премії).

Реально грошові потоки, які компенсують різницю між вартістю придбання цінного папера (надання кредиту) та його номіналом, виникнуть під час погашення такого номіналу. Іншими словами, вигода (або зменшення вигоди), втілена у дисконті (премії), реалізується тільки у разі повного погашення номіналу фінансового активу.

Зменшення корисності за фінансовим активом свідчить про те, що під впливом різних чинників (ці чинники достатньо чітко визначено в пункті 59 МСБО 39 та пункті 3.12 розділу I Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами

Схема 2. Складові доходу за фінансовим інструментом з премією

Таблиця 6. Майбутні очікувані грошові потоки за облігацією на момент придбання

Період		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Грошовий потік	-900	0	0	30	0	0	30	0	0	30	0	0	1030

в банках України) очікувані грошові потоки, на підставі яких, по суті, і визначається амортизована собівартість фінансового активу, зменшуються та/або віддаються час їх виникнення, в тому числі зменшується й очікуваний дохід (або зменшення доходу у разі існування премії) від різниць у процентних ставках. У результаті банк має відобразити в обліку фінансовий актив за новою балансовою вартістю шляхом створення резерву за рахунок витрат. З іншого боку, резерв — це *теперішня вартість* тих потоків грошових коштів, які банк уже не очікує отримати від свого боржника та/або зменшення теперішньої вартості грошових потоків, які будуть отримані, але пізніше, ніж очікувалось на початку.

Після визнання зменшення корисності нова балансова вартість у такому разі дорівнюватиме *новим* очікуваним грошовим потокам, дисконтованим на *новий* строк та за відповідною ставкою (для цінних паперів, що обліковуються за справедливою вартістю, — це поточна ринкова ставка, на підставі якої і розраховується справедлива вартість; для цінних паперів, що обліковуються за амортизованою собівартістю, та кредитів — це первісно визначена ефективна ставка). У результаті дохід банк має визнавати у сумі меншій, ніж банк би визнавав, якби зменшення корисності не було. Це відбувається за рахунок того, що тепер у розрахунок беруться зменшені грошові потоки. Крім того,

на зменшення доходу, який визнається (6 клас), впливає також зміна часу отримання цих потоків (відстроєння), а також вплив фактора часу. Тому логічним є висновок, що сума резерву має змінюватися з плином часу, навіть якщо подальшого зменшення корисності (погіршення якості активу) не буде. Величина ($P_{\text{рез}} \times i_{\text{еф}}^*$) — це і є вплив фактора часу на розмір резерву.

Приклад 3.

1 січня банк придбав облігацію в портфелі до погашення номіналом 1000 грн. за справедливою вартістю 900 грн. (тобто за облігацією має бути визнаний дисконт у сумі 100 грн. = 1000 – 900). Дата погашення облігації — 31 грудня (тобто строк дії облігації становить 12 місяців). Номінальна (купонна) ставка за облігацією — 12% річних, купон сплачується наприкінці кожного кварталу. Отже, радова сума купона становить:

$$1000 \times 0.12 \times 3/12 = 30 \text{ грн.}$$

Обліковою політикою банку передбачено нарахування процентних доходів щомісяця.

Звертаємо увагу, що періоди сплати купона (квартали) не збігаються з обліковими періодами визнання доходу (місяці).

На момент придбання майбутні очікувані грошові потоки за облігацією показано у таблиці 6.

Використовуючи побудовані грошові потоки, ефективна ставка відсотка розраховується, виходячи з рівняння:

$$900 = 30/(1 + i_{\text{еф}})^3 + 30/(1 + i_{\text{еф}})^6 +$$

$$+ 30/(1 + i_{\text{еф}})^9 + (1000 + 30)/(1 + i_{\text{еф}})^{12};$$

$$i_{\text{еф}} = 1.922100891647\%.$$

Графік визнання доходу за таким цінним папером відображено в таблиці 7.

Зауважимо, що оскільки розглядається цінний папір із портфеля до погашення, за ним не може бути переоцінки, а тому балансова вартість дорівнює чистій балансовій вартості.

Припустимо, на 31.07 (минуло сім місяців) стало відомо, що рейтинг емітента знизився. Очікується, що це призведе до зменшення грошових потоків на 50% (тобто одержання процентів у сумі 15 грн. за квартал замість 30 грн. за 3-й і 4-й квартали та 500 грн. номіналу замість 1000 грн. наприкінці строку дії фінансового інструменту). Це є збитковою подією, під впливом якої змінюються очікувані грошові потоки.

У такому разі відповідно до МСБО 39 визнається зменшення корисності за цінним папером, яке дорівнює різниці між балансовою вартістю й сумою очікуваного відшкодування. Сума очікуваного відшкодування для цінних паперів у портфелі до погашення розраховується як сума очікуваних грошових потоків, дисконтована під первісно визначену ефективну ставку відсотка:

$$OB = [15/(1 + 0.01922100891647)^2] + [515/(1 + 0.01922100891647)^5] = 482.68.$$

Тоді сума резерву буде рівною:

$$\text{Резерв} = \text{Б. в.} - OB = 965.35 - 482.68 = 482.68.$$

В обліку буде відображено:

Дебет рахунку “Витрати на створення резерву” 482.68

Кредит рахунку “Резерв під знецінення” 482.68

Таблиця 7. Графік визнання доходу за цінним папером

Період	Балансова вартість на початок періоду	Визнання процентів, у тому числі			Грошові потоки Купон + основна сума	Балансова вартість на кінець періоду	Дохідність
		Всього	Нараховані проценти	Амортизація дисконту			
	1	$2 = 1 \times i_{\text{еф}}$	3	$4 = 2 - 3$	$5 = N \times i_n + N_{\text{пор}}$	$6 = 1 + 2 \times 5$	$7 = 2/1$
	900						
1	900	17.30	10	7.30	0	917.30	0.019221009
2	917.30	17.63	10	7.63	0	934.93	0.019221009
3	934.93	17.97	10	7.97	30	922.90	0.019221009
4	922.90	17.74	10	7.74	0	940.64	0.019221009
5	940.64	18.08	10	8.08	0	958.72	0.019221009
6	958.72	18.43	10	8.43	30	947.15	0.019221009
7	947.15	18.21	10	8.21	0	965.35	0.019221009
8	965.35	18.56	10	8.56	0	983.91	0.019221009
9	983.91	18.91	10	8.91	30	972.82	0.019221009
10	972.82	18.70	10	8.70	0	991.52	0.019221009
11	991.52	19.06	10	9.06	0	1010.58	0.019221009
12	1010.58	19.42	10	9.42	1030	0.00	0.019221009
Усього		220	120	100	1120		

Таблиця 8. Коригування графіка з урахуванням зменшення корисності

Період	Балансова вартість на початок періоду	Балансова вартість на початок без урахування резерву	Визнання процентів, у тому числі				Грошові потоки			Балансова вартість без резерву на кінець періоду	Балансова вартість на кінець до коригування резерву	Сума очікуваного відшкодування на кінець періоду	Зміни резерву	Балансова вартість на кінець періоду
			Усього	Нараховані проценти	Амортизація дисконту	Коригування резерву	Купон	Основна сума	Усього					
	1	2	$3 = 1 \times i_{\text{еф}}$	$4 = N \times i_n$	$5 = 2 \times i_{\text{еф}} - 4$	$6 = 3 - (4+5)$	$7 = N \times i_n$	$8 = \Delta N$	$9 = 7 + 8$	$10 = 1 + 4 + 5 - \text{ГП}_{\text{перв}}$	$11 = 1 + 4 + 5 - 9$	12	$13 = 11 - 12$	$14 = 11 - 13$
									-900					900
1	900	900	17.30	10	7.30	0	0	0	0	917.30	917.30	917.30	0.00	917.30
2	917.30	917.30	17.63	10	7.63	0	0	0	0	934.93	934.93	934.93	0.00	934.93
3	934.93	934.93	17.97	10	7.97	0	30	0	30	922.90	922.90	922.90	0.00	922.90
4	922.90	922.90	17.74	10	7.74	0	0	0	0	940.64	940.64	940.64	0.00	940.64
5	940.64	940.64	18.08	10	8.08	0	0	0	0	958.72	958.72	958.72	0.00	958.72
6	958.72	958.72	18.43	10	8.43	0	30	0	30	947.15	947.15	947.15	0.00	947.15
7	947.15	947.15	18.21	10	8.21	0	0	0	0	965.35	965.35	482.68	482.68	482.68
8	482.68	965.35	9.28	10	8.56	-9.28	0	0	0	983.91	501.23	491.95	9.28	491.95
9	491.95	983.91	9.46	10	8.91	-9.46	15	0	15	972.82	495.87	486.41	9.46	486.41
10	486.41	972.82	9.35	10	8.70	-9.35	0	0	0	991.52	505.11	495.76	9.35	495.76
11	495.76	991.52	9.53	10	9.06	-9.53	0	0	0	1010.58	514.82	505.29	9.53	505.29
12	505.29	1010.58	9.71	10	9.42	-9.71	15	500	515	0.00	9.71	0	9.71	0
Усього			172.68	120	100	-47.32	90	500	590				530.00	

**При розрахунку балансової вартості без урахування резерву потрібно у розрахунок закладати первісні умови, котрі були до того, як з'явилися докази зменшення корисності, в тому числі й очікувані майбутні грошові потоки. У такому разі вся сума дисконту буде амортизована на кінець строку дії цінного папера.

Починаючи з восьмого місяця необхідно скоригувати графік визнання доходів. Усі розрахунки щодо цього показано в таблиці 8.

Згідно з розрахунком, наведеним у таблиці 8, визнання доходу за цінним папером після визнання зменшення корисності здійснюється так (наприклад, за восьмий місяць):

Дебет рахунку 3218 "Нараховані доходи" 10

Дебет рахунку 3216 "Неамортизований дисконт" 8.56

Кредит рахунку 6053 "Процентні доходи" 9.28

Кредит рахунку 3290 "Резерв під знецінення" 9.28

Пропонуємо зазначене складне проведення розкласти на прості таким чином:

Дебет рахунку 3218 "Нараховані доходи" 10

Кредит рахунку 6053 "Процентні доходи" 10

Дебет рахунку 6053 "Процентні до-

ходи" 0.72 = 10 — 9.28

Кредит рахунку 3216 "Неамортизований дисконт" 0.72

Дебет рахунку 3216 "Неамортизований дисконт" 9.28 = 8.56 — (-0.72)

Кредит рахунку 3290 "Резерв під знецінення" 9.28

У такому разі коригування резерву на фактор часу відбувається за рахунок дисконту.

Як видно з таблиці 8, амортизація дисконту за період здійснюється у

Таблиця 9. Коригування графіка з урахуванням зменшення корисності за вимогами нормативно-правових актів НБУ

Період	Амортизована собівартість на початок періоду	Визнання процентів, у тому числі			Грошові потоки			Амортизована собівартість на кінець періоду до коригування резерву	Сума очікуваного відшкодування	Коригування резерву	Амортизована собі вартість на кінець періоду	Дохідність	Неамортизований дисконт
		Усього	Нараховані проценти	Амортизація дисконту	Купон	Основна сума	Усього						
	1	$2 = 1 \times i_{\text{еф}}$	$3 = N \times i_n$	$4 = 2 - 3$	$5 = N \times i_n$	$6 = \Delta N$	$7 = 5 + 6$	$8 = 1 + 3 + 4 - 7$	$9 = PV(i_{\text{еф}})$	$10 = 8 - 9$	$11 = 8 - 10$	$12 = 2/1$	$13 = 13_{(n-1)} - 4$
													100
1	900	17.30	10	7.30	0	0	0	917.30	917.30	0.00	917.30	0.019221	92.70
2	917.30	17.63	10	7.63	0	0	0	934.93	934.93	0.00	934.93	0.019221	85.07
3	934.93	17.97	10	7.97	30	0	30	922.90	922.90	0.00	922.90	0.019221	77.10
4	922.90	17.74	10	7.74	0	0	0	940.64	940.64	0.00	940.64	0.019221	69.36
5	940.64	18.08	10	8.08	0	0	0	958.72	958.72	0.00	958.72	0.019221	61.28
6	958.72	18.43	10	8.43	30	0	30	947.15	947.15	0.00	947.15	0.019221	52.85
7	947.15	18.21	10	8.21	0	0	0	965.35	482.68	482.68	482.68	0.019221	44.65
8	482.68	9.28	10	-0.72	0	0	0	491.95	491.95	0.00	491.95	0.019221	45.37
9	491.95	9.46	10	-0.54	15	0	15	486.41	486.41	0.00	486.41	0.019221	45.91
10	486.41	9.35	10	-0.65	0	0	0	495.76	495.76	0.00	495.76	0.019221	46.56
11	495.76	9.53	10	-0.47	0	0	0	505.29	505.29	0.00	505.29	0.019221	47.04
12	505.29	9.71	10	-0.29	15	500	515	0	0	0.00	0.00	0.019221	47.32
Усього		172.68	120	52.68	90	500	590			482.68			

сумі, передбачений первісним графіком (порівняйте: колонка 4 таблиці 7 та колонка 5 таблиці 8). Таким чином дисконт повністю амортизується до строку погашення, тобто буде рівномірно розподілений на весь час дії фінансового активу.

Водночас на кінець періоду сума очікуваного відшкодування дорівнюватиме балансовій вартості цінного папера, як і має бути, оскільки подальшого зменшення корисності не відбулося. Сума резерву відображатиме вартість грошових потоків, яку банк втратив через погіршення фінансового стану емітента порівняно з первісними очікуваннями, дисконтовану під ефективну ставку відсотка. На рахунках нарахованих доходів у разі такого відображення буде показана вся сума процентів, передбачена до сплати емітентом згідно з умовами випуску цінного папера.

Погашення цінного папера у випадку справдження очікувань банку відобразатиметься в бухгалтерському обліку таким проведенням:

Дебет рахунку Грошові кошти	515.0
Дебет рахунку 3290 “Резерв під знецінення”	530.0
Кредит рахунку 3210 Номінал цінного папера	1000.0
Кредит рахунку 3218 “Нараховані доходи”	45.0

Варто зауважити, що на сьогодні згідно з вимогами нормативно-правових актів НБУ з бухгалтерського обліку банки визнають доходи і нараховують амортизацію дисконту (премії) без коригування резерву [4; 5]. Розрахунки щодо визнання доходів після відображення зменшення

корисності згідно з вимогами нормативно-правових актів НБУ показано у таблиці 9.

Якщо не здійснювати коригування резерву, то загальна сума всього дисконту (премії) не амортизується до нуля за строк функціонування фінансового активу.

Визнання доходу за цінним папером після визнання зменшення корисності здійснюється так (за восьмий місяць):

Дебет рахунку 3218 “Нараховані доходи”	10
Кредит рахунку 3216 “Неамортизований дисконт”	0.72
Кредит рахунку 6053 “Процентні доходи”	9.28

Під час погашення цінного папера (частково — за рахунок виплат емітента, частково — за рахунок резервів) недоамортизований дисконт фактично теж списується за рахунок резерву:

Дебет рахунку Грошові кошти	515.0
Дебет рахунку 3290 “Резерв під знецінення”	482.68
Дебет рахунку 3216 “Неамортизований дисконт”	47.32
Кредит рахунку 3210 Номінал цінного папера	1000.0
Кредит рахунку 3218 “Нараховані доходи”	45.0

Зауважимо: в обох випадках (див. таблиці 8 і 9) загальна сума процентного доходу від операції буде однаковою, тільки відобразатиметься вона різними способами. Те саме стосується і загальної величини балансової вартості фінансового інструменту.

На наш погляд, варіант, що передбачає коригування резерву, чіткіше відображає економічну сутність тих

процесів, які відбуваються з кожним елементом вартості фінансового активу з плином часу і зміною якості самого активу. З іншого боку, загальна сума визнаного доходу, так само, як і оцінка інструменту, відображена у балансі (не на рахунках бухгалтерського обліку) буде однаковою в обох випадках. Водночас згідно з Інструкцією про порядок складання і оприлюднення фінансової звітності банків України [6] у звіті “Баланс” вимагається розкриття інформації щодо розмірів створених резервів під відповідні фінансові активи окремою статтею.

Література

1. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004: Частина I / Пер. з англ. — К.: ПП “Видавництво “Фенікс”, 2005. — 1272 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 “Фінансові інвестиції”, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 26.04.2000 № 91.
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності 2004: Частина II / Пер. з англ. — К.: ПП “Видавництво “Фенікс”, 2005. — 1223 с.
4. Правила бухгалтерського обліку доходів і витрат банків України, затверджені постановою Правління НБУ від 18.06.2003 № 255 (зі змінами).
5. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України, затверджена постановою Правління НБУ від 03.10.2005 № 358.
6. Інструкція про порядок складання і оприлюднення фінансової звітності банків України, затверджена постановою Правління НБУ від 07.12.2004 № 598 (зі змінами).

ОФІЦІЙНИЙ КУРС ГРИВНІ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВАЛЮТ, ЯКИЙ ВСТАНОВЛЮЄТЬСЯ НАЦІОНАЛЬНИМ БАНКОМ УКРАЇНИ ОДИН РАЗ НА МІСЯЦЬ (за серпень 2007 року)*

№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс	№ п/п	Код валюти	Назва валюти	Офіційний курс
1	100 BGL	100 левів (Болгарія)	352.6841	17	434 LYD	100 лівійських динарів	400.6347
2	986 BRL	100 бразильських реалів	263.9557	18	470 MTL	100 мальтійських лір	1606.7540
3	051 AMD	10000 вірменських драмів	149.5676	19	484 MXN	100 мексиканських нових песо	45.9450
4	410 KRW	1000 вонів Республіки Корея	5.4692	20	496 MNT	10000 монгольських тугриків	43.3383
5	704 VND	10000 в'єтнамських донгів	3.1289	21	554 NZD	100 новозеландських доларів	382.1917
6	981 GEL	100 грузинських ларі	302.7578	22	586 PKR	100 пакистанських рупій	8.3582
7	344 HKD	100 доларів Гонконгу	64.5371	23	604 PEN	100 перуанських нових сол	159.6586
8	818 EGP	100 єгипетських фунтів	89.2810	24	642 ROL	100 румунських леїв	217.5823
9	376 ILS	100 ізраїльських нових шекелів	116.6012	25	682 SAR	100 саудівських ріялів	134.6487
10	356 INR	1000 індійських рупій	124.6298	26	760 SYP	1000 сирийських фунтів	9.7868
11	364 IRR	1000 іранських ріалів	0.5448	27	901 TWD	100 нових тайваньських доларів	15.3577
12	368 IQD	100 іракських динарів	0.4056	28	972 TJS	100 таджицьких сомоні	146.8237
13	196 CYP	100 кіпрських фунтів	1180.7249	29	952 XOF	1000 франків КФА	10.5129
14	417 KGS	100 киргизьких сомів	13.3598	30	152 CLP	1000 чилійських песо	9.6402
15	414 KWD	100 кувейтських динарів	1787.6106	31	191 HRK	100 хорватських кун	94.3159
16	422 LBP	1000 ліванських фунтів	3.3388	32	255	100 доларів США за розр. із Індією	404.0000

На замовлення “Вісника НБУ” матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

* Курс встановлено з 01.08.2007 р.

Офіційний курс гривні який встановлюється Національним банком

№ п/п	Код валюти	Назва валюти						
			01.08.2007 р.	02.08.2007 р.	03.08.2007 р.	04.08.2007 р.	05.08.2007 р.	
1	036 AUD	100 австралійських доларів	433.9562	429.9218	432.3509	432.3509	432.3509	
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1027.0082	1022.8009	1024.9268	1024.9268	1024.9268	
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	591.3349	591.4041	591.4041	591.4041	591.4041	
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	
5	208 DKK	100 датських крон	93.0269	92.7295	92.7288	92.7288	92.7288	
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	
7	233 EEK	100 естонських крон	44.2399	44.0979	44.1011	44.1011	44.1011	
8	352 ISK	100 ісландських крон	8.2760	8.0662	8.0489	8.0489	8.0489	
9	124 CAD	100 канадських доларів	476.0684	473.9861	477.7292	477.7292	477.7292	
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0864	4.0954	4.0964	4.0964	4.0964	
11	428 LVL	100 латвійських латів	993.5460	990.3567	990.2870	990.2870	990.2870	
12	440 LTL	100 литовських літів	200.4760	199.8325	199.8471	199.8471	199.8471	
13	498 MDL	100 молдовських лейв	41.7100	41.7273	41.7248	41.7248	41.7248	
14	578 NOK	100 норвезьких крон	86.9657	86.3232	86.6493	86.6493	86.6493	
15	985 PLN	100 польських злотих	182.6876	181.4308	182.0425	182.0425	182.0425	
16	643 RUB	10 російських рублів	1.9769	1.9726	1.9731	1.9731	1.9731	
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	334.2041	332.3770	332.5776	332.5776	332.5776	
18	703 SKK	100 словацьких крон	20.7464	20.6112	20.6473	20.6473	20.6473	
19	792 TRL	100 турецьких лір	395.5901	388.5469	394.8455	394.8455	394.8455	
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	27.6384	27.3357	27.4029	27.4029	27.4029	
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.3983	0.3983	0.3983	0.3983	0.3983	
23	203 CZK	100 чеських крон	24.6889	24.6422	24.6290	24.6290	24.6290	
24	752 SEK	100 шведських крон	75.3214	74.5145	74.7395	74.7395	74.7395	
25	756 CHF	100 швейцарських франків	419.0347	419.7989	418.4041	418.4041	418.4041	
26	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	66.6895	66.7074	66.6949	66.6949	66.6949	
27	392 JPY	1000 японських єн	42.3133	42.6178	42.3853	42.3853	42.3853	
28	978 EUR	100 євро	692.2035	689.9815	690.0320	690.0320	690.0320	
29	960 XDR	100 СПЗ	773.2685	772.7892	772.9702	772.9702	772.9702	
			16.08.2007 р.	17.08.2007 р.	18.08.2007 р.	19.08.2007 р.	20.08.2007 р.	21.08.2007 р.
1	036 AUD	100 австралійських доларів	415.4435	396.5279	396.5279	396.5279	394.7174	405.2993
2	826 GBP	100 англійських фунтів стерлінгів	1004.4841	1002.0019	1002.0019	1002.0019	1000.3342	1002.4127
3	031 AZM	100 азербайджанських манатів	591.6120	591.6813	591.6813	591.6813	591.6813	591.7506
4	974 BYR	10 білоруських рублів	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
5	208 DKK	100 датських крон	91.4493	90.9650	90.9650	90.9650	91.3098	91.4554
6	840 USD	100 доларів США	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
7	233 EEK	100 естонських крон	43.4943	43.2652	43.2652	43.2652	43.4233	43.4943
8	352 ISK	100 ісландських крон	7.5015	7.2830	7.2830	7.2830	7.3159	7.4645
9	124 CAD	100 канадських доларів	469.0778	467.8641	467.8641	467.8641	471.3006	475.9673
10	398 KZT	100 казахстанських тенге	4.0329	4.0271	4.0271	4.0271	4.0397	4.0394
11	428 LVL	100 латвійських латів	975.6817	971.5162	971.5162	971.5162	974.0889	975.4020
12	440 LTL	100 литовських літів	197.0974	196.0590	196.0590	196.0590	196.7757	197.0974
13	498 MDL	100 молдовських лейв	42.2983	42.5131	42.5131	42.5131	42.5102	42.5073
14	578 NOK	100 норвезьких крон	85.1631	84.2505	84.2505	84.2505	84.5321	85.1631
15	985 PLN	100 польських злотих	177.6815	176.3816	176.3816	176.3816	177.2249	177.3297
16	643 RUB	10 російських рублів	1.9698	1.9621	1.9621	1.9621	1.9587	1.9619
17	702 SGD	100 сингапурських доларів	329.5105	327.3623	327.3623	327.3623	328.8611	330.5669
18	703 SKK	100 словацьких крон	20.2138	20.0282	20.0282	20.0282	20.1371	20.2198
19	792 TRL	100 турецьких лір	376.2997	360.9451	360.9451	360.9451	364.5777	374.2304
20	795 TMM	10000 туркменських манатів	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
21	348 HUF	1000 угорських форинтів	26.2837	26.0166	26.0166	26.0166	26.1117	26.2563
22	860 UZS	100 узбецьких сумів	0.3976	0.3976	0.3976	0.3976	0.3976	0.3974
23	203 CZK	100 чеських крон	24.3615	24.6075	24.6075	24.6075	24.5609	24.5690
24	752 SEK	100 шведських крон	72.6814	71.9168	71.9168	71.9168	72.5961	72.9440
25	756 CHF	100 швейцарських франків	415.3928	415.2573	415.2573	415.2573	418.2376	417.9182
26	156 CNY	100 юанів женьміньбі (Китай)	66.5719	66.4122	66.4122	66.4122	66.4905	66.5602
27	392 JPY	1000 японських єн	43.2390	44.1904	44.1904	44.1904	44.4826	43.8661
28	978 EUR	100 євро	680.5380	676.9525	676.9525	676.9525	679.4270	680.5380
29	960 XDR	100 СПЗ	768.5623	768.1496	768.1496	768.1496	769.7467	769.7830

щодо іноземних валют, України щоденно (за серпень 2007 року)

Офіційний курс

	06.08.2007 р.	07.08.2007 р.	08.08.2007 р.	09.08.2007 р.	10.08.2007 р.	11.08.2007 р.	12.08.2007 р.	13.08.2007 р.	14.08.2007 р.	15.08.2007 р.
	432.6225	432.6156	431.5699	434.3145	431.7564	431.7564	431.7564	425.0108	425.9875	424.0889
	1027.1008	1025.9634	1023.5795	1027.5050	1024.0226	1024.0226	1024.0226	1018.4310	1017.1531	1011.1159
	591.4041	591.4734	591.4734	591.4041	591.4734	591.4734	591.4734	591.4734	591.4734	591.6120
	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
	92.9236	93.7588	93.5909	93.5796	93.1461	93.1461	93.1461	92.6151	92.6244	92.2235
	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
	44.1979	44.5981	44.5207	44.5207	44.3109	44.3109	44.3109	44.0559	44.0591	43.8655
	8.0741	7.9215	7.9949	7.9775	7.8138	7.8138	7.8138	7.6093	7.7025	7.6850
	477.8187	479.5938	478.1365	480.5443	478.8414	478.8414	478.8414	478.7312	479.6657	478.2229
	4.0746	4.0585	4.0481	4.0552	4.0478	4.0478	4.0478	4.0400	4.0345	4.0239
	992.3188	1001.4480	1000.1393	1000.2829	993.7143	993.7143	993.7143	987.2887	982.9966	981.7558
	200.2859	202.0995	201.7484	201.7484	200.7978	200.7978	200.7978	199.6423	199.6569	198.7794
	41.7342	41.7314	41.7638	41.7877	41.8445	41.8445	41.8445	41.9540	42.0791	42.2361
	87.2009	87.8576	87.3312	87.4847	87.2972	87.2972	87.2972	86.1818	86.3392	86.0621
	182.6204	184.1865	184.0415	184.6366	183.5622	183.5622	183.5622	182.4238	182.5918	181.1081
	1.9761	1.9841	1.9827	1.9817	1.9926	1.9926	1.9926	1.9798	1.9830	1.9779
	332.7465	333.4969	333.4755	334.2115	333.2922	333.2922	333.2922	331.4222	332.1971	332.0009
	20.7236	20.9050	20.8624	20.9044	20.7108	20.7108	20.7108	20.5585	20.6301	20.4867
	396.3020	393.9086	396.7405	401.5200	395.6597	395.6597	395.6597	387.0438	391.8019	386.6300
	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
	27.6012	27.7658	27.7805	27.9837	27.6607	27.6607	27.6607	27.2299	27.3529	26.9779
	0.3983	0.3983	0.3979	0.3979	0.3979	0.3979	0.3979	0.3979	0.3976	0.3976
	24.6602	24.8623	24.7468	24.7169	24.6564	24.6564	24.6564	24.5801	24.5802	24.5316
	75.0564	75.6908	75.5840	75.4326	74.7203	74.7203	74.7203	74.1816	74.0126	73.6817
	419.0940	425.8828	423.5405	423.0004	422.7270	422.7270	422.7270	422.5359	420.5048	417.9682
	66.7285	66.7900	66.7079	66.6683	66.7586	66.7586	66.7586	66.6755	66.6095	66.6581
	42.3638	42.8419	42.5611	42.3463	42.6183	42.6183	42.6183	42.9834	42.6937	42.6991
	691.5470	697.8090	696.5970	696.5970	693.3145	693.3145	693.3145	689.3250	689.3755	686.3455
	773.4852	776.0944	775.3830	774.7324	774.3570	774.3570	774.3570	772.8874	772.3803	770.0166
	22.08.2007 р.	23.08.2007 р.	24.08.2007 р.	25.08.2007 р.	26.08.2007 р.	27.08.2007 р.	28.08.2007 р.	29.08.2007 р.	30.08.2007 р.	31.08.2007 р.
	405.5612	406.7553	406.7553	406.7553	406.7553	414.0915	419.9263	416.8874	411.8743	412.1275
	1001.6210	1004.0470	1004.0470	1004.0470	1004.0470	1013.2846	1017.7497	1016.3971	1016.4877	1013.7242
	591.8894	591.9587	591.9587	591.9587	591.9587	592.0281	592.0281	592.1670	592.3059	592.3059
	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235	0.0235
	91.6664	91.5671	91.5671	91.5671	91.5671	92.1155	92.6769	92.6939	92.4427	92.2904
	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000	505.0000
	43.5976	43.5492	43.5492	43.5492	43.5492	43.8106	44.0817	44.1011	43.9946	43.9268
	7.5560	7.7160	7.7160	7.7160	7.7160	7.8449	7.8880	7.9132	7.8652	7.9265
	477.1309	476.5344	476.5344	476.5344	476.5344	481.0435	481.4190	478.4911	475.9164	475.5120
	4.0387	4.0364	4.0364	4.0364	4.0364	4.0306	4.0098	4.0063	4.0000	4.0000
	979.4027	977.7536	977.7536	977.7536	977.7536	982.4953	986.5956	983.9327	985.6322	985.5248
	197.5655	197.3461	197.3461	197.3461	197.3461	198.5308	199.7593	199.8471	199.3644	199.0573
	42.5034	42.3700	42.3700	42.3700	42.3700	42.2103	42.0200	41.7998	41.8174	41.8084
	85.2852	85.2598	85.2598	85.2598	85.2598	86.0678	86.7420	86.8238	86.5161	86.3557
	177.3948	177.7247	177.7247	177.7247	177.7247	178.9783	180.2506	180.0710	179.4581	179.5890
	1.9541	1.9543	1.9543	1.9543	1.9543	1.9642	1.9685	1.9669	1.9602	1.9689
	330.9018	330.5985	330.5985	330.5985	330.5985	331.9389	332.1754	331.8100	331.3592	331.0558
	20.1946	20.1829	20.1829	20.1829	20.1829	20.3300	20.4558	20.4430	20.3460	20.3706
	371.3413	376.0051	376.0051	376.0051	376.0051	381.6105	383.8438	380.6443	380.1024	383.0491
	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115	9.7115
	26.1974	26.3240	26.3240	26.3240	26.3240	26.6488	26.9478	26.8057	26.7254	26.9067
	0.3974	0.3974	0.3974	0.3974	0.3974	0.3974	0.3971	0.3971	0.3971	0.3971
	24.6550	24.5557	24.5557	24.5557	24.5557	24.7165	24.8033	24.8965	24.9155	24.9078
	72.8447	72.6033	72.6033	72.6033	72.6033	73.1654	73.5946	73.6262	73.2405	73.2485
	419.8387	417.8808	417.8808	417.8808	417.8808	418.3115	419.5942	421.6253	420.5043	419.0373
	66.5295	66.4472	66.4472	66.4472	66.4472	66.5612	66.7954	66.8299	66.8992	66.9673
	44.0156	43.8705	43.8705	43.8705	43.8705	43.3140	43.4804	43.7977	43.9906	43.6856
	682.1540	681.3965	681.3965	681.3965	681.3965	681.3965	689.7290	690.0320	688.3655	687.3050
	770.4713	769.9274	769.9274	769.9274	769.9274	771.3598	772.3496	774.3012	773.9665	773.9772

На замовлення "Вісника НБУ" матеріал підготовлено співробітниками департаменту валютного регулювання Національного банку України.

Інформація з першоджерел

Зміни і доповнення до Державного реєстру банків, внесені у серпні 2007 р., а також зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій, внесені у серпні 2007 р.¹

А. Зміни і доповнення до Державного реєстру банків

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації банку	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Акціонерно-комерційний банк соціального розвитку "Укрсоцбанк"	BAT	1 020 000 000	27.09.1991 р.	3	м. Київ, вул. Ковпака, 29
Акціонерний банк "БРОКБІЗНЕСБАНК"	BAT	800 000 000	07.10.1991 р.	18	м. Київ, просп. Перемоги, 41
Акціонерний банк "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	BAT	415 000 000	30.12.1996 р.	264	м. Київ, вул. Борисоглібська, 5, літера А
Товариство з обмеженою відповідальністю "БМ Банк"	TOB	340 657 850	08.12.2005 р.	301	м. Київ, бул. Т.Шевченка, 37/122
Товариство з обмеженою відповідальністю "ПАРТНЕР-БАНК"	TOB	60 400 000	06.05.2006 р.	306	м. Київ, вул. Солом'янська, 33
Дніпропетровська область					
ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ХОУМ КРЕДІТ БАНК" (колишня назва — Закрите акціонерне товариство "Агробанк")	ЗАТ	307 350 000	17.10.2002 р.	283	м. Дніпропетровськ, вул. Курсантська, 24
Донецька область					
Закрите акціонерне товариство "Донгорбанк"	ЗАТ	270 150 000	06.04.1992 р.	99	м. Донецьк, вул. Артема, 38
Запорізька область					
АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК "ІНДУСТРИАЛБАНК"	BAT	309 876 940	16.10.1991 р.	36	м. Запоріжжя, вул. Сорок років Радянської України, 39-д
Луганська область					
ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ "СХІДНО-ПРОМИСЛОВИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ БАНК"	TOB	35 660 000	13.09.1995 р.	253	м. Луганськ, вул. 26 Бакинських Комісарів, 155
Харківська область					
Акціонерний комерційний інноваційний банк "УкрСиббанк"	BAT	2 575 000 000	28.10.1991 р.	57	м. Харків, просп. Московський, 60
Відкрите акціонерне товариство "Мегабанк"	BAT	200 000 000	28.10.1991 р.	58	м. Харків, вул. Артема, 30

Б. Зміни і доповнення до переліку операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій

Назва банку	Юридична адреса	Банківська ліцензія		Письмовий дозвіл на здійснення операцій		Перелік операцій, на здійснення яких банки отримали письмовий дозвіл на здійснення операцій ²	Заходи впливу, які вжито до банків
		Номер	Дата	Номер	Дата		
1	2	3	4	5	6	7	8
м. Київ і Київська область							
Акціонерний банк "Таврика"	м. Київ, вул. Глибочицька, 17-д	167	04.12.2001 р.	167-3	02.08.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,9, +10 , +11 ,12,13,14,15,18,19, 20,21,22,23	
Акціонерний Банк "Синтез"	м. Київ, вул. Івана Кудрі, 5 (пошта — вул. Хрещатик, 32-а)	30	03.12.2001 р.	30-3	02.08.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8, +9 ,11, 12,13,14,15,17,18,19, 20,21,22,23	
Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "АРМА"	м. Київ, вул. Жиланська, 41-а	206	14.11.2003 р.	206-3	16.08.2007 р.	1,2,3,5,6,7,8, +9 ,12,13, 14,18,19,20,22	

¹ "Офіційний список банків України, включених до Державного реєстру банків, та перелік операцій, на здійснення яких банки отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення операцій" опубліковано у "Віснику НБУ" № 8, 2007 р. Зміни і доповнення, внесені до Державного реєстру банків та до переліку операцій, виділено червоним кольором. Примітки у колонці "Заходи впливу, які вжито до банків" викладено відповідно до рішень комісій з питань нагляду та регулювання діяльності банків. Назви банків подаються за орфографією статутів.

² Банківські операції, які банки мають право здійснювати на підставі банківської ліцензії: 1Л — приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних

БАНКИ УКРАЇНИ

1	2	3	4	5	6	7	8
Товариство з обмеженою відповідальністю "Універсальний комерційний банк "Камбіо"	м. Київ, вул. Заньковецької / Станіславського, 3/1	215	13.08.2004 р.	215-2	10.08.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,+9,12,13,14,18,19,20,+21,22,23	
ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	м. Київ, вул. Червоноармійська, 77-а, (Літера 3)	232	16.06.2007 р.	232-2	10.08.2007 р.	1,2,+3,+4,5,+6,7,+8,+11,12,13,14,18,19,20	
Відкрите акціонерне товариство "ЕРДЕ БАНК"	м. Київ, вул. П.Сагайдачного / Ігорівська, 10/5, літера А	234	02.08.2007 р.	234-1	02.08.2007 р.	1,2,4,5,7,12,13,14,18,19,20	Примітка. Банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій видано у зв'язку зі зміною назви банку
Волинська область							
УніКредит Банк Товариство з обмеженою відповідальністю	м. Луцьк, вул. Данила Галицького, 14	176	30.06.2006 р.	176-3	02.08.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,+11,12,13,14,15,18,19,20,21,+22	
Дніпропетровська область							
ЗАКРИТЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "ХОУМ КРЕДІТ БАНК"	м. Дніпропетровськ, вул. Курсантська, 24	204	16.08.2007 р.	204-3	16.08.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,17,18,19,20,21,22	Примітка. Банківську ліцензію та письмовий дозвіл на здійснення операцій видано у зв'язку зі зміною назви банку
Львівська область							
Відкрите Акціонерне Товариство "КРЕДОБАНК"	м. Львів, вул. Сахарова, 78	43	27.01.2006 р.	43-3	10.08.2007 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,+9,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22	
Сумська область							
Товариство з обмеженою відповідальністю Комерційний банк "Володимирський"	м. Суми, пл. Незалежності, 10	199	29.01.2002 р.	199-4	20.06.2006 р.	1,2,3,4,5,6,7,8,12,13,14,15,16,18,19,20,21,22	Заборонено здійснення активних операцій з пов'язаними особами (інсайдерами) в термін до зниження частки негативно класифікованих активів до рівня менше ніж 10%

осіб; 2Л — відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів із цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; 3Л — розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. *Операції та угоди, які банки мають право здійснювати за наявності банківської ліцензії без отримання письмового дозволу:* 1Н — надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; 2Н — придбання права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, беручи на себе ризик виконання таких вимог та приймання платежів (факторинг); 3Н — лізинг; 4Н — послуги з відповідального зберігання та надання в оренду (майновий найм) сейфів для зберігання цінностей та документів; 5Н — випуск, купівля, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; 6Н — випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; 7Н — надання консультативних та інформаційних послуг щодо банківських операцій. *Операції, які банки мають право здійснювати за умови отримання письмового дозволу Національного банку України:* Операції з валютними цінностями: 1 — неторговельні операції з валютними цінностями; 2 — ведення рахунків клієнтів (резидентів та нерезидентів) в іноземній валюті та клієнтів-нерезидентів у грошовій одиниці України; 3 — ведення кореспондентських рахунків банків (резидентів і нерезидентів) в іноземній валюті; 4 — ведення кореспондентських рахунків банків (нерезидентів) у грошовій одиниці України; 5 — відкриття кореспондентських рахунків в уповноважених банках України в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 6 — відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними; 7 — залучення та розміщення іноземної валюти на валютному ринку України; 8 — залучення та розміщення іноземної валюти на міжнародних ринках; 9 — операції з банківськими металами на валютному ринку України; 10 — операції з банківськими металами на міжнародних ринках; 11 — інші операції з валютними цінностями на міжнародних ринках; 12 — емісія власних цінних паперів; 13 — організація купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; 14 — здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг); 15 — здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб; 16 — здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї; 17 — перевезення валютних цінностей та інкасація коштів. *Операції за дорученням клієнтів або від свого імені:* 18 — операції з інструментами грошового ринку; 19 — операції з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках; 20 — операції з фінансовими ф'ючерсами та опціонами; 21 — довірче управління коштами та цінними паперами за договорами з юридичними та фізичними особами. *Депозитарна діяльність і діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів:* 22 — депозитарна діяльність зберігача цінних паперів; 23 — діяльність із ведення реєстрів власників іменних цінних паперів.

Цифра зі знаком "+" означає номер операції, на здійснення якої банк одержав право; зі знаком "-" — втратив право, цифра із символом "*" означає номер операції, здійснення якої для даного банку певною мірою обмежене.

Банки, включені до Державного реєстру банків у серпні 2007 р.

Назва банку	Вид товариства	Зареєстрований статутний капітал, грн.	Дата реєстрації	Реєстраційний номер	Юридична адреса
м. Київ і Київська область					
Відкрите акціонерне товариство Банк "РОЗДРІБНИЙ НЕОБМЕЖЕНИЙ СЕРВІС"	BAT	69 000 000	22.08.2007 р.	317	м. Київ, вул. Струтинського, 8
Запорізька область					
Відкрите акціонерне товариство "МОТОР-БАНК"	BAT	65 000 000	10.08.2007 р.	316	м. Запоріжжя, вул. 8 Березня, 54-б

На замовлення "Вісника НБУ" матеріали підготувала головний економіст департаменту реєстрації та ліцензування банків Національного банку України Олена Сілецька.

АННОТАЦИИ

Владимир Стельмах — Герой Украины.

Сообщение о присвоении Председателю Национального банка Украины звания Герой Украины.

Государственные награды Украины.

Сообщение о награждении и присвоении почетных званий Президентом Украины работникам НБУ в связи с 16-й годовщиной независимости Украины.

Андрей Папуша. В добрый путь, магистры!

Репортаж с церемонии посвящения в студенты магистерского центра Университета банковского дела Национального банка Украины.

Надежда Петрина. Библиотека в информационно-образовательном пространстве учебного заведения.

Раскрыты особенности системы информационного обеспечения образовательно-научного процесса, внедренной в библиотеке Украинской академии банковского дела НБУ.

Виктор Зинченко, Анна Карчева. Повышение эффективности управления рисками в условиях активизации потребительского кредитования.

Анализируется динамика роста потребительского кредитования в Украине за несколько последних лет. Акцентируется внимание на основных рисках, которые возникают в связи с упрощением процедуры предоставления кредитов физическим лицам. Предлагается перечень мероприятий, призванных минимизировать указанные риски.

Андрей Гайдуцкий. Масштабы потоков миграционного капитала в Украину.

Показано, что поступления миграционного капитала в Украину составляют значительный финансовый ресурс для социально-экономического развития страны.

Основные макроэкономические показатели развития Украины в августе 2001—2007 годов.

Владимир Сухотеплый. Анализ динамики структуры банковской отрасли Украины за период 1999—2006 гг.

Показано, что за 16 лет существования банковская система Украины с отрасли с равными для всех возможностями трансформировалась в отрасль, в которой достаточно высокую эффективность и стабильность имеют лишь банки с собственным капиталом не менее 240—280 млн. грн.

Дмитрий Крохмалюк. Финансовое управление экономическими процессами: слово учёных.

Отчет о научно-методической конференции “Современные аспекты финансового управления экономическими процессами”, состоявшейся 5—8 сентября 2007 года в Севастопольском национальном техническом университете.

Основные показатели деятельности банков Украины на 1 сентября 2007 года.

Людмила Симонова. Особенности оценки банковской недвижимости в Украине.

Рассмотрены проблемы и возможные пути их решения, касающиеся оценки банковских активов, в частности недвижимого имущества, в том числе — земельных участков.

Изменения и дополнения к Государственному реестру банков, внесенные в августе 2007 г., а также изменения и дополнения к перечню операций, на осуществление которых банки получили банковскую лицензию и письменное разрешение Национального банка Украины на осуществление операций, внесенные в августе 2007 г.

Банки, включенные в Государственный реестр банков в августе 2007 г.

Практические вопросы банковской деятельности: предупреждение и противодействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и другие актуальные разъяснения.

На вопросы читателей отвечают специалисты юридического департамента Национального банка Украины.

Виктор Козюк. Проблемы расслоения глобального монетарного и финансового пространства.

Исследованы причины и особенности возникновения различий между странами с разным уровнем экономического развития в сфере монетарных и макрофинансовых процессов.

Лев Клеба. Принципы, функции и методы управления банковской инвестиционной деятельностью.

Анализируются научно-методические основы совершенствования управления банковской инвестиционной деятельностью в переходной экономике Украины.

Основные монетарные параметры денежно-кредитного рынка Украины в августе 2007 года.

Объемы кредитов, предоставленных Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, средневзвешенная процентная ставка по кредитам, предоставленным Национальным банком для поддержания ликвидности банков Украины, процентные ставки банков по кредитам и депозитам в национальной валюте, динамика роста денежной массы по состоянию на 01.09.2007 г.

Александр Берегуля. Ипотечное кредитование как банковская операция: теоретические основы и условия проведения.

Рассматривается сущность ипотеки и возможности с ее помощью расширить объемы банковских операций на кредитном рынке Украины.

Анатолий Мороз. Актуальное издание по валютной политике.

Рецензия на учебник профессора Александра Дзюблюка “Валютна політика”.

О выпуске в обращение юбилейных монет “120 років Одеському державному академічному театру опери та балету”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятных монет номиналами 10 и 5 гривень, посвященных 120-летию сооружения здания Одесского государственного академического театра оперы и балета. Фотоизображения аверса и реверса монет.

О выпуске в обращение памятной монеты “Іван Богун”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание памятной монеты номиналом 10 гривень, посвященной одному из выдающихся военных и политических деятелей, сподвижнику Богдана Хмельницкого в Национально-освободительной войне украинского народа 1648—1654 гг., полковнику калнищкому (виннищкому) Ивану Богуну. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “1100-річчя літописного Чернігова”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 5 гривень, посвященной одному из самых древних городов Украины — Чернигову, первые летописные упоминания о котором относятся к 907 году. Фотоизображение аверса и реверса монеты.

О выпуске в обращение юбилейной монеты “Іван Багряний”.

Официальное сообщение о выпуске в обращение и нумизматическое описание юбилейной монеты номиналом 2 гривни, посвященной украинскому публицисту, поэту, прозаику, политическому деятелю Ивану Павловичу Багряному (1906—1963). Фотоизображение аверса и реверса монеты.

Рынок государственных ценных бумаг Украины в августе 2007 года.

Людмила Снигурская. Проблемные вопросы признания банками процентного дохода по финансовым инструментам.

Рассматриваются положения новой редакции Международных стандартов бухгалтерского учета 39 “Финансовые инструменты: признание и оценка” и 18 “Доход”, а также реализация в учетной политике банков требований стандартов, касающихся учета процентных доходов по финансовым активам.

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины один раз в месяц (за август 2007 года).

Официальный курс гривни к иностранным валютам, устанавливаемый Национальным банком Украины ежедневно (за август 2007 года).

ANNOTATIONS

Volodymyr Stelmakh — the Hero of Ukraine.

Report about conferring the title of the Hero of Ukraine on National Bank of Ukraine Governor, Volodymyr Stelmakh.

State Awards of Ukraine.

Report on awarding and conferring honorary titles on NBU officers by the President of Ukraine on the occasion of the 16th anniversary of Ukraine's independence.

Andrii Papusha. *Good luck, masters.*

Report from the ceremony of dubbing masters of the NBU Banking University Master's Center.

Nadiia Petryna. *The library within the informational and educational space of an educational institution.*

Given are the peculiarities of the information system for education and research established in the library of the NBU Ukrainian Banking Academy.

Viktor Zinchenko, Hanna Karcheva. *Enhancing risk management efficiency in the context of consumer crediting animation.*

Analyzed is the dynamics of consumer crediting growth in Ukraine over the last few years. Close attention is drawn to the basic risks occurring in the process of simplifying the procedure of granting credits to individuals. Given is the list of measures to minimize the risks specified.

Andrii Haidutskyi. *A scale of migration capital inflow in Ukraine.*

The author shows that migration capital in Ukraine is a significant financial resource for the social and economic development of the country.

Major monetary parameters of the monetary market of Ukraine in August 2007.

Volodymyr Sukhoteplyi. *The analysis of Ukraine's banking structure dynamics in 1999 – 2006.*

Showed is that during 15 years of its existence the banking system of Ukraine transformed from the branch of equal opportunities for all banks into the branch in which only banks having the equity capital not less than UAH 240 – 280 million can operate with quite high efficiency and stability.

Dmytro Krokhmaliuk. *Financial management of economic processes: the word of scholars.*

Report on the workshop *Present-day aspects of the financial management of economic processes* that took place in the Sevastopol National Technical University on 5 – 8 September 2006.

Basic indicators of Ukrainian banks' activities as of 1 September 2007.

Liudmyla Simonova. *Particularities of assessing bank immovable property in Ukraine.*

Considered are the problems and possible ways of their solving with respect to assessment of bank assets including land.

Amendments to the State Register of Banks made in August 2007 and those to the list of transactions for the performance whereof banks were granted a banking license and NBU permission in writing made in August 2007.

Banks included in the State Register of Banks in August 2007.

Practical questions of banking activities: prevention and counteraction to legalization (laundering) of the gains obtained in a criminal way as well as other relevant explanations.

NBU Legal Department officers give answers to the readers' questions.

Viktor Koziuk. *Problems with global monetary and financial environment stratification.*

Discussed are the causes and peculiarities of the appearance of differences between countries with various economic development level in the sphere of monetary and macro-financial processes.

Lev Klieba. *Principles, functions and methods for managing bank investment activities.*

Discussed are the methodological foundations for improving bank investment activity management in Ukraine's transitional economy.

Major parameters of the monetary market of Ukraine in August 2007.

Volumes of NBU loans for support of banks' liquidity, average weighted interest rate on NBU loans for support of banks' liquidity, interest rates of banks on national currency loans and deposits, and dynamics of money supply growth as of 1 September 2007.

Oleksandr Berehulia. *Mortgage lending as a banking transaction: theory and crediting conditions.*

Considered is the essence of mortgage and the possibility to expand banking transaction volumes on the credit market of Ukraine.

Anatolii Moroz. *Relevant edition on foreign exchange policy.*

Review of the textbook *Foreign Exchange Policy* by Oleksandr Dziubliuk.

Putting into circulation the commemorative coins "120 Years of the Odesa State Academic Opera and Ballet Theater".

Official report on putting into circulation the 10 and 5 hryvnia commemorative coins dedicated to the 120th anniversary of foundation of the Odesa State Academic Opera and Ballet Theater. Obverse, reverse and numismatic description of the coins are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Ivan Bohun".

Official report on putting into circulation the 10 hryvnia commemorative coin dedicated to Ivan Bohun, one of the prominent military leaders and statesmen, associate of Bohdan Khmelnytskyi in the National Liberation War of the Ukrainian People (1648 – 1654), and Vinnytsia colonel. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "1100 Years of Annalistic Chernihiv".

Official report on putting into circulation the 5 hryvnia commemorative coin dedicated to one of the most ancient towns, Chernihiv, first annals whereof date back to the year of 907. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Putting into circulation the commemorative coin "Ivan Bahrianyi".

Official report on putting into circulation the 2 hryvnia commemorative coin dedicated to Ivan Bahrianyi, a Ukrainian publicist, poet, prose writer, and politician. Obverse, reverse and numismatic description of the coin are enclosed.

Government securities market of Ukraine in August 2007.

Liudmyla Snihurska. *Problem questions of the acknowledgement of interest income on financial instruments by banks.*

Studied are the Provision 39 *Financial instruments: acknowledgement and assessment* and the Provision 18 *Income* of the revision of the International Accounting Standards. Considered is the realization of the requirements of standards concerning the accounting of interest income on financial assets in banks' accounting policy.

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established monthly by the National Bank of Ukraine (in August 2007).

Official exchange rate of hryvnia against foreign currencies established daily by the National Bank of Ukraine (in August 2007).